

**BIBLIOTECA
CENTRALA A
UNIVERSITAȚII
DIN
BUCUREȘTI**

Nr. Inv.

~~3087~~ - 3984. B

Secțiunea

XVI.

Raftul

E 81215

Traian Demetrescu

PRIVELIȘTI DIN VIAȚĂ

1956

16243343
N° 39/R.F. / ii / IV 1896

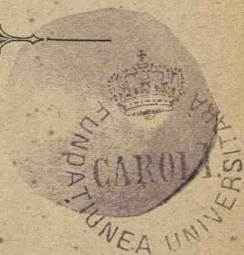
TRAIAN DEMETRESCU

Ino, 3087

PRIVELIȘȚI

DIN

VIATĂ

INSTITUTUL DE EDITURĂ

TRAIAN ȘI IGNAT SAMITCA, Craiova

1896.

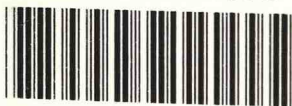
C/953

Biblioteca Centrală Universitară
BUCUREȘTI
Cota 81 215
Inventar C107958

rc 90/02

CRAIOVA, TIPO-LITOGRAFIA NAȚIONALE RALIAN ȘI IGNAT SAMITCA

B.C.U. Bucuresti

C107958

DE ACELAȘ:

Intim	(ediția III-a)	un volum
Senzitive	(ediția II-a)	un volum
Iubita	(ediția II-a)	un volum

Din volumul de față s'au tipărit pentru amatori:

250	exemplare pe hîrtie	velină, broșate	a lei 3,50
50	»	» » » velină, legate, cu po- leitură specială . . .	a lei 6,—

Aceste exemplare sînt numerotate și semnate de autor.

Amicului meu

G. D. Pencioiu

încin această carte.

F i l i p

FILIP

Stăm pe-o bancă, la soare.

Ascult pe Filip cum îmi vorbește într'o românească abia înțeleasă și prin gesturi stîngace și copilărești.

Vine din Rusia. Tatăl său e negustor bogat într'un orășel de lîngă granița Austriei. Are frați și surori mai mari ca el; mama lui a murit.

El iubea mult pe mama lui și era vesel și fericit cînd ea era în viață. Acum par'că e străin și singur în lume.

Dupe ce au îngropat-o, el a plîns cum nu credea că omul poate să plîngă atît de mult. De unde vine izvorul acesta nesecat

de lacrimi? Dar într'o zi, tatăl său s'a răstit la el și i-a spus să nu mai plîngă «că e rușine.» El și-a oprit lacrimile, de frică și «de rușine.»

Tatăl său e un om serios, aspru și nu se gîndește de cît să facă bani. Lui Filip nu-î plac banii.

Nici cartea nu-î place. A învățat puțin, știe numai să citească și să scrie. Iarna însă îi place să citească, la gura sobei.

Surorile lui cumpără povești scrise de Tolstoi. Ce frumoase sînt!... El a auzit vorbindu-se adese-orî despre Tolstoi. E un om bun și cu minte, și umblă în haine zdrențuroase. Țăraniî ruși,—mujicii,—îl iubesc mai mult de cît pe Țarul.

Animalele însă tot mai dragi îi sînt de cît cărțile cu povești. Curtea lor e plină de paseri domestice și de vite. Are și un corb dresat, pe care îl cheamă Fedor. Toată ziua îl necăjește. Intr'o zi era să-i sară în cap și să-l lovească în ochi cu ciocul. Cîiniî sînt mai blînzi de cît corbiî. Săracii!... de cînd nu i-a văzut!... Și ei l-or fi dorind...

Cînd scrie scrisori acasă tot d'auna întrebă : ce fac cîiniî?

Vara, în orașelul său, e urît. E praf; arborii nu-s frumoși și oamenii aleargă toată ziua dupe treburi.

— Dar ce-ai vrea să facă oamenii, Filip? îl întrerup eu.

Filip ridică din umeri: să facă alt-ceva, nici el nu știe lămurit ce. Dar a băgat de seamă că banii și afacerile astea învrăjdesc pe oameni; îi amăresc și nu'i lasă să trăiască în tihnă. Ce bine e să trăiești liber și simplu în mijlocul naturei! Orașele, cu vuetul și luxul lor, îl fac neliniștit și bolnav.

De toate îmi spune Filip, dar despre fete, nu. Ia s'aduc vorba pe de departe.

Filip tace, pune ochii în pământ. Înțeleg că nu-i plac fetele, nu cunoaște încă femeia; e virgin!

Mă uit lung la el să văd dacă ar putea vr'o dată să-l viseze și să-l dorească o femeie.

E înalt, spătos, cu mâinile și picioarele peste fire de mari. Ochii lui de un albastru spălăcit sînt umezi și sinceri, ca ai unui cîine.

Une-orî acești ochi îți fac impresia că nu văd nimic; stau nemișcați și ațuriți. Atunci Filip tace și se gîndește. Cînd îți vor-

bește, ochii lui te privesc drept și adînc în ochi, par'că ar voi să-ți străbată în suflet. Glasul său e cald și sfios.

În trupul acestui colos de opt-spre-zece ani, e un suflet de copil. Cînd îl vezi, ai crede că e în stare să lupte cu un taur, și cu toate astea n'a îndrăznit pînă la vîrsta asta să sărute nici o fată.

Un prieten al său, băiat voinic, frumos și îndrăzneț, i-a spus de multe ori să se ferească de dragoste. Fetele au gură prea dulce și mai tot d'auna ele te fac nefericit.

Prietenul său a iubit pe o fată cu părul moale și mătăsos ca mătasa porumbului. Apoi fata a fugit c'un altul, care nu era frumos ca prietenul său, dar avea să moștenească o avere mare de la părinți. Și Filip încheie această banală poveste de iubire cu o privire și un gest cari ar însemna :

— Eu n'am să iubesc pe nici una!

* * *

Multe imi spune Filip. Eu îl ascult și caut să-l înțeleg.

Ne-am împrietenit pe drum, venind în

aceeași trăsură, de la Rădăuș spre Solca. A învățat multe cuvinte românești de la tatăl său, care a călătorit adese-orî prin România. Are o ținare de minte rară. Pe drum chiar l'am deprins să rostească și să priceapă cîte-va vorbe românești. Cuvîntul *Dumnezeu* l-a impresionat ca un sunet dulce.

Dupe ce l-a repetat de cîte-va orî, s'a uitat spre cer și am înțeles că vrea să mă întrebe dacă cred într'însul.

— Ce crezi că sînt în cer, Filip? l-am întrebat, zîmbind.

— Ingeri... și mama mea...

Filip e un adolescent religios; se duce la biserică, ascultă Evanghelia și dă la săraci.

Cînd îi spun că nu mai cred în nimic, el mă căiește cu o privire plină de o nesfîrșită milă. El blestemă cărțile cari le-am citit, și m'au făcut să uit pe Dumnezeu.

Și sufletul lui, credincios și bun, se apropiase de sufletul meu, sceptic și trist!

* * *

Prietenia asta îmi făcea bine. Veneam

să petrec o vară întreagă printre arbori și 'mă-era drag că întilnesc și un frate. Căci îmi sînt frați toți acești nenorociți, buni și simpli.

Dacă mă vedea abătut, știa să găsească, pentru a mă alinta, un cuvînt bun, o privire mîngîietoare, un gest cald, prietenos.

Îi vorbeam despre moarte ; îi arătam pămîntul : «țărîna.... oase.... viermi.... pricepi, Filip ?»

Părea înfiorat ; îmi șoptea ca un copil care se silește să fie curajos :

— Nu mori.... nu mori....

— Te uită întăiū ai tăi ; pe urmă femeile pe cari le-ai iubit, pe urmă amicii, pe urmă toata lumea.... Cînd nu mai ești, n'ai fost nici odată. Țărîna acopere totul. Pricepi, Filip ?

— Nu mori.... nu mori....

Mă pricepea bietul Filip : atît de expresivî sînt ochii omenești cînd vorbești despre iubire și despre moarte !

Nu ne despărțeam cu ceasurile.

Cînd ne oboseau plimbările prin pădure, mergeam să ascultăm orchestra. Atunci îmi vorbea despre o soră a lui, Anușca,—oar-

bă! — care «cîntă dolci din gurița». Cînd va muri, și ea va merge în cer, printre îngerî. Ah, ce bună și ce nenorocită e Anușca! Ea nu poate vedea soarele, florile, nopțile cu stele. În ochii ei e o vecinică noapte. Pentru ea lumea e neagră ca un mormînt.

Intreb pe Filip dacă sora lui e frumoasă. Da, Anușca e frumoasă și ar iubi-o mulți; dar ea trăește singură, cu cîntecile ei triste și dulci. Ea nu vrea să iubească, poate de teamă că ar muri de durerea de a nu putea să vadă pe iubitul ei.

Filip e așa de mulțumit că-l înțeleg! Din vorbe stricat rostite, din gesturi copilărești și stîngace, îi prind și-î lămuresc aproape toate gîndurile și simțurile lui.

Une-orî sîntem veseli. Bem bere, rîdem; Filip îngîină cîntece populare din Rusia.

Filip într'o zi o să ne despărțim și n'o să ne mai vedem, poate, nici odată!

Cuvintele astea îl posomorăsc. De ce i le repet? El nu vrea să le-audă.

L-am învățat să priceapă și să rostească «Nici odată!»

Și n'am întîlnit om care să rostească mai sfîșietor de trist vorba asta: «Nici odată!»

Ploua în dimineața aceea.

Filip mi-a strîns mîna, repetîndu-mi o-
bicînuitele lui cuvinte:

— Buna dimineața !.... Sanatate ?

Era trist: tatăl său îl rechemă, pe neașteptate ; îi trimesese bani de drum. Filip bănuia scopul tatălui său : voia să-î deschidă o cîrciumă într'un sat ; să-l procopsească.

Filip,—naivul, bunul meu Filip,—cîrciumar !

Vă puteți închipui un fluture tăvălindu-se prin noroi și un porc zburînd din roză în roză ?

Cu toate astea, am căutat să-mi liniștesc prietenul, cum puteam mai bine. Dar prevedeam că nu ne vom despărți într'un chip vesel sau nepăsător.

Firește : clipe de-astea ne par une-orî banale ; dar ele ne amintesc bătăi de inimă mai calde, mai puternice de cît cele obișnuite ; lacrimi mai fierbinți, fioruri mai adînci. Trebuie să fie serios tot ce mișcă biata inimă omenească.

Așa de bine mă obișnuisem cu tovarășia lui Filip ! Imi plăcea mult făptura asta

naivă, simplă și blîndă. Și mă atrăsese tocmai pentru că spiritul lui nu strălucea, sufletul lui n'avea ascunsuri și necunoscuturi. Era ceva primitiv în firea lui; îmi făcea impresia unui sălbatic blînd! Și asta mă fermeca pe mine,—civilizatul!

În ajunul plecării am rugat pe Filip să-mi dea o floare din pădure, în semn de amintire.

Mi-a cules o floare albastră, cu petalele în formă de spină, fără miros și fără nume. Dacă mi-ar fi adus o floare cunoscută și frumoasă nu mi-ar fi făcut atîta plăcere.

A doua zi, des de dimineață, trebuia să plece.

Filip nu se depărta de lîngă mine; cîte o dată îmi strîngea mîna. Ne plimbam prin pădure; străbăteam cărările cele mai ascunse.

— Nicî odată!

— Nicî odată!

Ne pomeneam aducîndu-ne aminte de vorba asta. El o șoptea mai des; îi simțea înțelesul ei, ca un gol imens.

Totuși, ne-am făgăduit să ne scriem. El îmi va scrie în nemțește, eu în romînește.

Scrisorile lui mi le va tălmăci un prieten ; iar pe ale mele, tatăl său.

Mîine Filip va fi departe. Mîine, poîmîine, voiîu întîlni oameni de spirit, foarte gravî, ocupaţi cu afacerî serioase, cari n'au timp să fie bunî şi să iubească. Ce groază şi ce desgust !

Seara, ne-am despărţit. Nu ne-am spus nici un cuvînt ; nu puteam. Filip şi-a acoperit ochiî în mîini.

Mî-am adus aminte de vorbele tatălui său :

— A!... Filip,... «e ruşine!»

Dar lacrimile curgeau.....

Solca (Bucovina) 1895.

Gestul Frumos

GESTUL FRUMOS

n poet decadent din Paris a numit mișcarea brațului făcută de anarhistul *Vaillant*, cînd a aruncat bomba în Camera franceză, — «le beau geste.»

Cuvîntul e original.

Poeții aceștia cari se numesc decadenți sau simbolisți, aă, cîte-o dată, o originalitate bizară. Cu toate acestea mă îndoiesc de sinceritatea lor, și adese-ori îmi fac efectul unor dibaci farsori. Mulți din criticii moderni îi lămuresc ca un produs bolnăvicios și anormal al bătrînei civilizațiunii din Franța.

Dar sinceri sau mincinoși, e sigur că acești poeți caută să găsească colțuri noi în domeniul artei. Vechiul simț estetic îl lasă pe seama negustorilor, cari gustă arta cu aceeași satisfacție grosolană cu care ar digera o porție de icre. Ei cer artei emoțiuni rafinate, ne mai simțite, nepotrivite mulțimei. Și de aci, iată-î pierzându-se în rătăciră ce'i fac neînțeleși și ridiculi.

Iar une-oră par odioși de bizari. Căci ce însemnează calificarea de *frumos* a unui *gest* de asasin? A azvîrli o bombă explosibilă în mijlocul unui parlament, într'o biserică, într'un teatru sau pe stradă, nu este tot atît de îngrozitor și de urît ca mișcarea ce-ar face-o brațul unui criminal, înfișind cuțitul într'un piept omenesc?

* * *

Gesturi frumoase?... O! eă cunosc altele; le-am văzut de-aproape și m'aău fermecat.

Veți crede că am să vă vorbesc de gesturile oratorilor, artiștilor sau ale femeilor.

Cei dintăi aă adese-oră gestul brutal, puțin monoton, adese-oră de o gravitate ridiculă, și rare-oră elocinte. In cele mai multe

cazuri, vorbitorii aceștia înlocuiesc sărăcia vorbelor prin gesturi exagerate.

La cei de-ai doilea prea se vede studiul, meșteșugul, — și aceasta îmi displace. Un gest judecat în oglindă, măsurat cu compasul, nu ne mai impresionează de cît văzîndu'l la un artist, care ar ști să ascundă părțile artificiale.

Despre gesturile femeilor nu vorbesc. Ele fac parte din psihologia amorului, și ne farmecă sau ne displac, după cum știu să ne atragă sau să ne respingă.

Dar gesturile cele mai firești, cele mai simple, cele mai expresive, le-am remarcat la țărani noștri.

Știu că mulți vor rămîne mirați de grosolănia observațiunei mele. Ei însă, cari fără îndoială, aș privit tot d'auna de departe și de sus pe țăran, n'aș putut nici odată să'i prindă frumusețea și farmecul de care este însușit acest tovarăș al plugului.

De un cîrd de ani, aproape în fie-care vară, mă retrag în pacinicile singurătăți de la țară. E o vechie deprindere de a'mi reîntineri sufletul, abătut de zgomotul și răutățile vieței de oraș.

În zilele de muncă plec pe cîmp. Bătrîni rămași acasă îmi dau ziua bună în cale, — și liniștita mișcare a mînei drepte, pentru a'și netezi pletele, după ce și-au descoperit capul, e plină de bunătate și de prietenie.

— Pe unde s'apuc, moșule, la *fîntîna lupului*? întreb pe unul din ei.

— Ia...încolo, drept prin miriște....

Și brațul lui larg și calm, îmi arată un drum depărtat, în zare....

Plec înduioșat și vesel, însoțit de farmecul acestui gest, cum ne însoțesc surîsul și buna-urarea a unei mume, cînd ne despărțim de ea.

Soarele arde cîmpiile și în aier se împrăștie mirosul voluptos al pămîntului care fecundează. Seninul cerului îți intră în suflet, ca privirea unei femei iubite. Și e blînd, e liniștit, e bine-făcător, tot ce te împresoară.

Lîngă o margine de pădure, țărani co-sesc iarbă. Fișiiul ritmic al coaselor, cînd retează iarba, e nespus de muzical. La oare-care distanță, crezi că sînt niște coarde

atinse în mod regulat, de vârful fin și ușor al unui deget.

Aceea ce hotărește această armonie e brațul îndemînatic și mlădios al țăranului.

O! frumosul gest al cositului!... E mai elocinte de cît gestul exagerat și fals al deputatului care țipă: «Patrie și...pîntec!»; e mai înduioșător de cît gestul marchizului de melodrame, care moare în actul al V-lea, cu spada de tinichea înfiptă în inimă...

Mărturisirile acestea pot să pară naive, dar cred că senzațiile noastre cele mai sincere, sînt cele naive. Ele se arată ca o vibraire firească a sensibilității noastre, nepervertită de nici un rafinament sau ipocrizie.

Dar lucrul, în sine, rămîne adevărat.

Asemuiți gestul nervos și afectat al unui tînăr de saloane, cu gestul sobru, la locul lui, determinat de expresia justă a sufletului, care îl întrebuițează un țăran; și spuneți-mi dacă nu e drept să fiu obosit și să rîd de cel dintăi; să înțeleg și să mă uimesc de cel de al doilea.

Cu cît e mai frumos și de un înțeles moral mai înalt, față de gestul odios al u-

nuî anarhist distrugător și nebun! Și nu este o emoțiune de estetică falsă a numi frumos gestul asasinului, când s'ar putea fixa, atît de admirabil, fie în versuri, fie în marmoră, fie în culori, diferitele gesturi de muncă, de resemnare, de desnădejde și de revoltă, ale nesfîrșitei mulțimi de obidiți?

Nu este nedemn ca arta să glorifice gestul unui braț omorîtor?

E dureros de constatat cum mulți din artiști înlătură orî-ce intervenire a conștiinței, cînd e vorba de-ași arăta originalitatea unui adjectiv sau a unui verb, cari pot avea înrîuriri periculoase.

Le beau geste al poetului decadent nu va ameți, poate, imaginațiile bolnave ale atîtor dezordonăți?

Cît de mult e mai frumos gestul tău, bunule muncitor, care răstornî brazda, aruncî sămînța și faci să răsară din pămînt pîinea,—de care tu ești adese-orî lipsit.

Și cît de măreață, cit de generoasă e privirea ta peste întinsul bogat și spornic al grînelor,—de care tu nu te vei folosi...

Artă și Artă

ARTĂ ȘI ARTĂ

u o lună înainte se afișase în oraș punerea în studiu a operetei „Fata mamei Angot“. La teatru se făcea o pregătire neobicinuită; toți lucrau cu tragere de inimă, fără preget, de la servitorul care ridică cortina pînă la directorul trupei de artiști. Reprezentația asta reînvia speranțe în bieleții actori: chiriile neplătite, birturile cu mîncări pe datorie, lefurile neîncasate cu săptămîinile, atîtea și atîtea mizerii și nevoi erau amenințate să fie risipite la întîia izbîndă a operetei. Pînzele de păiajenî, cari începuseră a lua în stăpînire lojile, erau rupte din colțurile

unde fuseseră urzite cu atîta măiestrie; iar galeria, sub măturile servitorilor, se despovăra de straturile ei groase de praf. Doi zugrăvi-pictori redaū culori unor copaci, ale căror frunze abia se mai cunoșteaū, după niște pînze vechi.

Intr'o sală largă și luminoasă, în care se aflaū cîte-va scaune de paie, masa suflerului și un clavir, se făcea repetiția rolurilor.

Bărbați, femei, mai toți tineri, unii ținînd în mîna ochiuri de hîrtie pe cari erau scrise cupletele, alții resfoind caiete, pe jumătate rupte, unde se afla imprimată muzica libretului, își dau o silință nestăpînită de a învăța.

Șeful orchestrei, cu un rest de țigară în colțul gurei, întovărășea corul la clavir, iar cu piciorul și cu capul bătea tactul. Era un om înalt, slab, nervos, cu o figură oboșită, pe care se vedeau urmele vițurilor. Scandalurile lui prin cîrciumi, pe stradă, cu femei și cu bețivi, erau îndestul de cunoscut; dar nimeni nu căuta să'l învinuiască prea mult, din cauza talentului său muzical.

— Mi s'a adus berea ? întrebă el pentru a doua oară.

Corul se opri; un servitor bătrîn intră tocmai atunci, aducînd o halbă cu bere spumoasă și limpede.

— Bravo, moșule.... Să mai trăiești încă o sută de ani !....

Șeful orchestrei bău jumătate din pahar, apoi se întoarse către servitor, care părea că așteaptă ceva.

— Bacșișul ?.... îl întrebă el, zîbind ; altă dată, acum sînt *ușurel*, moșule.

Servitorul răspunse :

— Vă foarte mulțumim, nu mă gîndesc la asta; dar vreaŭ să vă spun....

— Ce ?

— că o coconiță vrea să vă vorbească; așteaptă afară.

— Să poftească înăuntru.

— Am înțeles, domnule șef, — și servitorul ieși.

Domnule șef,—acesta era numele cu care îi plăcea să fie numit; nume, căruia el îi da o însemnătate exagerată. Să conduci o bandă de muzicanți !.... asta e mai mult de cît a conduce o armată la războiŭ.

În momentul acela, ușa sălei fu deschisă încet, cu un fel de sfială, și o fată, simplu și sărăcăcios îmbrăcată, între 18 — 20 de ani, înaintă câți-va pași spre șeful orchestrei.

— A!... D-ta ești?...

— Bonjour.... am venit..

Coriștii se uitaă unii la alții, zîmbind; fata asta era de o stîngăcie!.... De sigur e de la mahala.... Unde a pescuit-o șeful?

Noua venită se făcuse roșie și se uita spre vârful picioarelor. Șeful o întrerupse din vorbă :

— Știu pentru ce ați venit. Dar mai bine poftiți diseară la mine, vă voi examina acolo, dacă aveți sau nu voce pentru teatru

Fata se întoarse spre ușă, apoi, făcînd o mișcare de nehotărîre, întrebă :

— La ce oră ?

— La orî-ce oră, diseară.... A.... fiți bună și spuneți-mi cum vă numiți?....

— V'am mai spus....

Cîți-va rîseră; șeful adăogă :

— Mi se pare, dar am uîtat.

— Eliza....

— Și pronumele ?

— Zmeureanu....

— Merci, domnișoară ; poftiți diseară, la mine, la orî-ce oră.

Fata ieși. Rîsul celor l'alți izbucni din nou :

— Dar cine e gîsca asta ?

— Unde-ai găsit-o, domnule șef ?

— Auzi!.... Să'i examineze vocea !....

Șeful păstra o față serioasă :

— Pst!.... tăcere, domnilor, și luați seama la cupletul No. II.

Repetiția reîncepea.

* * *

Seara, Eliza se afla în locuința șefului de orchestră. Era o fată, a cărei frumusețe aleasă, părea că începe să se vestejească, să se treacă de timpuriu, din cauza unor suferințe mari, pe care i le ghiceai din ochii ei, din glasul ei, din mișcările ei, din toată ființa ei. A cui era, de unde venea, nimeni nu'și da seama; avea aierul de a fi prea singură și străină, în lume. I se păruse că are un glas frumos și se adresase către șeful orchestrei ca s'o primească în cor. Intre teatru și stradă, alesese pe cel dintîiu, sperînd să găsească un mijloc mai curat de-a trăi. Va face artă,

—un cuvînt pe care ea nu'l înțelegea, dar căruia îi da un înțeles senin și frumos.

Șeful era vesel, în ochi îi ardea o dorință, apăsa clapele clavierului cu un fel de nervozitate.

— Ia să vedem, domnișoară, zise el, pu-teți prinde nota asta?

S'auzi *sol*. Fata deschise gura, lăsîndu-se să se vadă dinții albi și mărunți...

— Aaa....

— Nu așa; zi: *soool*.....

— *Soooooool*.....

— Falș... Știi scara?

— Puțin.

— Ia să te-auzim...

— Do, re, mi, fa *sol*...,—și nu'și mai aduse aminte.

Șeful urmă :

—....la, si, do...do, si, la, sol, fa, mi, re, do. Care va să zică nici scara n'o știi și vrei să te faci artistă?...Bravo!

Eliza îl încredință:

— Voiu învăța-o lesne... Dacă vreți să vă cînt un cîntec, să vedeți ce glas am....

— Știi vr'un cîntec frumos?

— Da: *Ah! ochi albaștri!*

Frumoși ca cerul...

Ea începu să cînte tremurînd glasul, dîndu-i o căldură sentimentală, naivă și puțin ridiculă. Glasul era slab, nemelodios, dar nespus de înduioșător,—un glas de copilă cerșetoare, plîngînd pe stradă.

Șeful se sculă plictisit, se apropia de ea și vru s'o puie pe genunchi.

— Ia lasă glasul, drăguțo; n'ai talent... Și chiar dacă ai avea, cu arta asta mori de foame. Tu ai altă artă, mai bună, mai sigură; arta ta de femeie...

Fata se depărtă de lîngă el; în ochi i se ivi o expresie de frică și de întristare.

— Nu domnule, n'am venit pentru asta. Sint fată onestă, vroiū să rămîn onestă.

— Onestă... și cu ghîetele rupte... Bravo!

— Am glas; vă rog, ascultați-mă.

— N'ai glas, fetițo; cine ți-a băgat în cap prostia asta?... Ai tu alt-ceva...

El s'apropiă din nou, voia s'o îmbrățișeze cu încetul, s'o înduplece; alt-fel, se temea de un scandal, fata putea să țipe, și vecinii nu l'ar mai fi îngăduit în apropierea lor.

Fata pusese mîna pe cleampa ușei:

— Nu domnule; lăsați-mă să plec.... E păcat să mă nenorociți.

— Dar cadourile, dar rochiile care o să ți le cumpăr?

— Vă mulțumesc, nu'mi trebuie. Un loc în teatru, dacă se poate.

— Asta nu se poate; n'ai glas.

— Să vă cînt alt-ceva: «*Nici noaptea nu mă lași în pace*».

Șeful părea adîncit înneliniștea unei hotărîri brutale. Eliza se uita în ochii lui: erau schimbați, aprinși. Îi fu frică, și folosindu-se de un moment, pe cînd se auzea glasuri într'o cameră de alături, deschise ușa și ieși.

Incepuse să ningă rar și mărunț. Ea se opri în stradă; și cu capul aîurit, stăpînită încă de frică, porni fără să știe unde. Picături mari și fierbinți de lacrimi i se iviră în ochi; cite-va căzură pe obraji și se sparseră pe buze.

Iși iuți pașii. Cîți-va trecători întoarseră capul către ea; un cerșetor, văzînd-o că plînge, simți că ființa asta era mai nenorocită de cît el.

Rugăciunea

RUGĂCIUNEA

Așa secetă, locuitorii din satul *Mierla* nu mai pomeniseră de mult! Nici cei mai bătrîni nu 'și aduceau aminte.

Aproape două luni de cînd nu căzuse un pic de ploaie. Ți-era jale să te uiți pe cîmp: porumbii începuseră să îngâlbească; iar cînd bătea vîntul se auzea un freamăt uscat, ce suna în sufletul țăranului ca un vaiet de sărăcie.

De unde pricinuia mînia asta dumnezească? iată întrebarea și nedumerirea oamenilor din satul acela. Să fi fost ei mai

încărcați de păcate ca alți oameni? O fi și asta, căci suprefectul le spusese într'o Duminecă, la primărie :

— La voi uscătură pe tot locul, și în satele vecine plouă cu găleata.

Nu mai rămînea nici o îndoială: Dumnezeu își întorsese mila de la acești creștini nevrednici de bunătatea lui, amenințîndu-i cu o foamete îngrozitoare.

Horele se făceau, ca de obicei, în fiecare Duminecă, sub nukul de lîngă *Fîntîna părăsită*; dar par'că nici cei tineri nu mai aveau inimă pentru joc și drăgoște. Horele se spărgeau înainte de vreme; iar prin cîrciumi vioarele s'auzeau rar.

În mijlocul acestei desnădăjduiri, pe care oamenii o simțeau din ce în ce mai adînc, o singură scăpare rămăsese. Dacă într'o săptămîină ploaia ar cădea o zi, două, fără întrerupere, porumbul putea să fie pe jumătate reînviat.

Și bieții plugari așteptaă să vază această minune arătîndu-se, în cea din urmă săptămîină a speranței lor. Cine știe, poate lui Dumnezeu îi se va face milă, dacă nu de ei, cel puțin de copiii lor.

Cu toate astea, vorba unui bătrîn, rostită într'o ceată de oameni, iar pusese pe frunțile țăranilor posomorîrea desnădejdei.

Moș Toader, om blajin, tăcut și trăind mai mult singuratic,— un fel de filosof al satului,—ghicise de ce Dumnezeu nu 'i milostivea cu ploaia lui roditoare și sfîntă:

— Cum să nu fie mîniat pe noi ăl de sus,—și unchiașul făcu un gest larg spre cer, — dacă popa al nostru, în loc să 'și vadă de biserică, stă ziua și noaptea numai prin cîrciumi ?

Cuvintele acestea par'că ridicară după conștiințele oamenilor o piatră grea, căci se găsisse, în sfîrșit, un bătrîn care arunca toată mînia lui Dumnezeu pe singurul popa. Și răspunsurile de aprobare se deslănțuiră :

— Așa e.... Așa e....

Moș Toader, cu același glas vehement și sonor urmă :

— Ați văzut D-voastră pe popa al nostru, măcar o zi, treaz și în toată firea ca toți oamenii ? Eă unul pui mîna în foc că nu l-am văzut.

— Nici eu....

— Nici eu....

— Nicî eu...

— Ba eu l-am văzut umblînd numai pe două cărări.

— Şi d'aia zic, adăogă bătrînul, cît timp nu ne-om curăţi de popa ăsta, Dumnezeu foc şi pucioasă poate să ne dea, dar ploaie, ba.

Cît ai clipi, vorbele lui moş Toader îşi făcură drum prin tot satul. Primarul fu de părere să facă o jalbă semnată de toţi locuitorii, şi s'o adreseze protopopului. In jalbă trebuia să se spună tot : cum popa face slujba bisericească beat, cunună beat, se duce la înmormîntări beat, joacă cărţi prin cîrciumi şi se leagă de femeile tinere ale oamenilor. Dacă protopopul nu le va face dreptate, locuitorii erau hotărîţi s'a-leagă pe cîţi-va dintre dînşii, cari să ducă jalba la episcop.

Ţăranii rugară pe învăţătorul satului să le scrie jalba ; fireşte, nimeni nu s'ar fi priceput mai bine ca el. Dar învăţătorul, un om tînăr, deştept, cu puţină filosofie ateistă adunată în cap, nu primi ; ba chiar sfătui pe cîţi-va oameni să nu se mai apuce de asemenea lucruri.

— Ce aveți cu popa ? le spuse el; bea și el poate mai mult ca alții; dar vorba e, își face el treburile bisericesti ?

Oamenii fură încredințați că învățătorul e «de partea popei».

Jalba rămase s'o facă notarul.

Popa din satul *Mierla* n'are mai mult de patru-zeci și cinci de ani; e înalt, voinic, cu ochii tot d'auna strălucind de bunătate și de o veselie aproape copilărească. El nu se ceartă cu nimeni, nu face nimănu rău, iubește pe copii cum 'i iubea Krist; dar țărani il nesocotesc, il urăsc pentru că bea.

In adevăr, popa e unul din acei bețivi cari devin legendari. Pentru el a bea mereu a devenit o nevoie organică; bea fără întrerupere pentru a'și potoli o sete veșnic nepotolită.

El spune că această patimă nesățioasă i-a venit dintr'o mare nenorocire: a doua zi după moartea copilului său cel mic.

Cînd învățătorul a mărturisit popei hotărîrea țărănilor de a trimete o jalbă la protopop, el a ridicat din umeri, repetînd cuvintele astea:

— Și dacă beau, ce le pasă lor?... Nu

omor pe nimeni, nu fur, nu înșel; beau pentru că așa mi-e voia.... Ei, și?

Apoi, după o pauză:

— Le-oî arăta eu cine e mai bun la Dumnezeu.

Popa n'a mai pregetat, a dat de veste dascălului că vor face o rugăciune pe câmp, pentru ploaie.

Dascălul însă, văzîndu'l că nu se cam ține zdravăn pe picioare, i-a răspuns:

— Părinte, du-te mai întîiu de te culcă; liniștește-te, și mai tîrziu, om vedea...

Popa l'a întrerupt:

— Ba, uite așa beat cum sînt, o să mă rog la Dumnezeu și Dumnezeu are să m'asculte.

Popa a îmbrăcat patrafirul, a luat o cruce, și însoțit de dascăl, a pornit de la biserică pe șoseaua satului, îndreptîndu-se spre câmp.

Țăranii cari întîlneau pe popă și 'l vedeau cum se clătina pe picioare, îl priveau lung, clătînd și ei din cap:

— Mai mare batjocoră de cele sfinte, nici că se poate.

Cîte-va femei bătrîne, o ceată de copii sdrențăroși și desculți, se luară după popă.

Pe câmp, lîngă *Fîntîna părăsită*, unde se făcea hora, convoiul se opri.

Popa își descoperi capul, citi un capitol din Evanghelie, apoi îngenunchiă, ridică brațele către cer și rosti de trei ori, cu glas puternic și rugător :

— Doamne Dumnezeu nostru ! întoarceți îndurarea ta către noi, păcătoșii ! Iartă-ne cu ce ți-am greșit, și lasă să cadă peste rodul muncii noastre ploaia ta binefăcătoare și sfântă !

Femeile căzură cu fața la pământ, gemînd înăbușit și trist : copiii se uitaū înfiorați la popă, unii începură să plîngă, alții, neștiind să se închine, aduceau mîna numai la frunte și la umărul drept.

Cerul era de un albastru albicios ; soarele ardea cumplit. Nimic nu se clătina în aier, era ca o înmărmurire de moarte peste tot.

* * *

A doua zi, cerul începu să se innoreze. Se înțelege, era o întimplare, dar oamenii crezură că Dumnezeu auzise glasul popei. Norii deveneau tot mai groși ; fulgere și bubuituri puternice rezvrăteaū haosul.

Oamenii începură să aibă părere de rău că se mîniaseră împotriva popei :

— Prea ne-am cam pripit cu jalba aia...

— Aruncați-o în foc....

— O fi bînd popa, dar alte păcate nu l'am văzut făcînd.

Chiar și moș Toader își schimbă vehe-
mența :

— Mai știi.... sufletul popei o fi mai
cîrat la Dumnezeu, de cît al nostru.

Noaptea ploaia s'a pornit ca un potop,
care a ținut două zile.

Cîmpul reînviase; oamenii erau siguri
că cea mai mare parte din munca lor era
scăpată.

După întîmplarea asta, multă vreme ță-
ranii erau încă nedumeriți cum se înduio-
șase Dumnezeu de rugăciunea unui popă beat.

De atunci, locuitorilor din satul *Mierla*
li se părea foarte firesc ca popa lor să ci-
tească Evanghelia beat, să boteze copiii
beat, să meargă la înmormîntări beat, să
cunune beat.

O singură dată, popa a slujit în bise-
rică treaz, și oamenii erau cît pe-aci să
trimită la protopop o.... jalbă.

Satul M. 1890.

Pe terasă

PE TERASĂ

Un nor subțire umbrise soarele.
Ea îl asemana cu vâlul fin de
mătasă albă, ce-î acoperea umerii.
Era în asfințit.

Par'că totul se pregătea dupe închipuirea noastră: soarele trebuia să se ivească cu încetul; nuanțele lui erau să se învedereze mai felurite pe dunga norului; pentru ochi priveliștea devenea mai puțin banală ca obicînuitele apusuri pe un orizont senin.

Rozele din parc aromeau seara.

Stam retrași.

Lumea ieșisă pe terasă : bărbați, femei,

copii ; o mică societate cosmopolită, sau mai bine zis, un amestec pistriț de germani, polonezi, romîni, ruși,—și un american !

Americanul se deosebea printr'o originalitate mai caracteristică : un trup de colos, deprins din copilărie cu educațiunea forței, în care inima își urma vecinic aceeași bătăi liniștite și regulate ; iar în minte-î nu încăpeau de cît concepții de mari speculațiuni meșteșugite.

Acest om, lipsit de imaginațiune și de simțire, își se pe terasă, cu stomacul plin, descheiat la jiletcă, pentru a-și fuma Havana și a digera în fața apusului.

Cei-l'alți îl priveau ca pe un fericit fără seamăn, venit din patria minunată a bogățiilor fabuloase.

Capetele tuturoră, pleșuve și avînd formele cele mai ciudate, păreau niște peni mari galbeni, la cari un copil răutăcios și spiritual ar fi adăogăat ochi, nasuri și guri dintr'un material oare-care.

Convorbirile lor se mărgineaŭ la afaceri de negoț, la întreprinderi financiare, sau la politica de toate zilele. Din cînd în cînd, se făceau mici socotelă bănești prin care cei

mai bogați se plîngeau de scumpătatea hranei și locuinței.

Pe toate aceste figuri, natura nu lăsase să-i scape o trăsătură fină; o expresie de bunătate, de inteligență. Toate erau scoase din acelaș tipar grosolan: făpturi cari apar cu miile, pe minut, din cari apoi se recrutează, nepăsătorii, cinicii, răii, adeseori, fericiții acestui pămînt.

Femeile lor, mai toate trecute de treizeci de ani, păreau niște bărbați în fuste. La ce vîrstă avuseseră aceste temeii farmecul sexului lor? Aceleași glasuri sparte sau aspre; aceleași gesturi grosolane sau stingace; aceleași fețe, peste care sufletul nu mai trimetea nici-o resfrîngere; aceleași grămezii de carne, cu nervii ce nu puteau să vibreze la atingerea nici a durerei, nici a fericirii, nici a pietăței. Spiritul lor era dedat tot cu aceleași banalități și mizerii ale vieței de toate zilele.

De la întîia observație contrastul ne izbise brutal: atîtea suflete moarte în fața celei mai mărețe priveliști a naturei! Ne simțeam străini în lumea asta.

Ne gîndeam la visătorii, la artiștii, la

cugetătorii, cărora sărăcia nu le-a îngăduit să treacă dincolo de barierele orașelelor, pline de praf, de noroi și de negustori, pentru a-și îneca privirile și sufletul în zările albastre și largi!.... Unde sînt acești setoși de ceruri și de apusuri de soare? Prin ce mansarde și prin ce cafenele vegetează bieții nostalgici, cînd ei ar trebui să se găsească în locul acestor nesimțitori și parveniți în redingote și în fuste?!

Ah, bani! bani!....

* * *

Ochii noștri se afundau în senin.

Marginile norului începeau să se argin-teze.

Bărbații își aprindeau țigările, uniî pi-pele negre și mirosind urît; femeile își re-coreau fețele aprinse cu evantaieri mari, mișcate fără gingășie; rîdeau, vorbeau de constipațiile de care sufereau, din cauza mîncărilor prost gătite de către bucătăre-sele hotelului.

Prin înălțimile limpezii ale spațiului rîndunicile se alungau, ca niște suflete dupe idealuri... Din cînd în cînd, trecea spre

păduri cîte un corb singuratic, al cărui zbor părea leneș și molatic ca zborul unui vis.

Soarele ieșise dupe nor. O simfonie imensă de culori, în care galbenul și trandafiriul dominau, se împrăștiase peste albastrul orizontului. Norul abia se mai deslușea de sub praful razelor; părea o insulă mică de argint... În curînd avea să piară.

Peste vîrfurile pădurilor, risipite pe dealurile din depărtare, lumina apusului da naștere la game de nuanțe uimitoare. Verdele brazilor devenea felurit și surprinzător; își pierde posomorîrea lui monotonă și aspră. Ramurile se vedeau ca niște rețele nesfîrșite, țesute din raze și culori.

Era un ceas sfînt, cînd sufletul se uimește mai adînc de farmecul nemărginitului și al tăcerei.

Atunci, mi se păru că aud trecînd pe coardele simțirei mele acorduri uitate, o îngîinare de note dintr'un cîntec vechiū,— cîntecul plăcerei de-a trăi. Viața își redobîndea înțelesul ei tainic, fermecător de mincinos și de dulce! Moartea îmi apărea ca un gest brutal și odios al Firei.

Ea mă înțelese și-mi vorbea încet :

— «Pentru ce oamenii simplii și credincioși, se gîndesc atît de puțin la moarte, o privesc în față senini și neînfricoșați? Pentru ce un Pierre Loti, un Guy de Maupassant, la gîndul că odată vor muri, își înclină frunțile lor de mari visători și artiști în fața eternului «triumf al țărînei», pe cînd cel mai zdrențuros țăran ar ști să-ți răspundă cu o ridicare de umeri nepăsătoare, sau cu un surîs blînd de martir care întreveđe cerul?

Religiunea ne vorbește de o viață viitoare; știința a sfărîmat această minciună, înlocuind-o cu un adevăr în jurul căruia tot d'auna vor pluti îndoiele. De sigur, știința a făcut și va face mult bine bîetei omniri; dar cîte-o dată, misiunea ei de-a nimicii unele din cele mai sublime iluzii ale credinței, o socotesc nefolositoare și crudă.

Știința poate va izbuti să creeze omului o viață mai ușoară și mai plăcută. Ei bine, tocmai atunci plăcerea de-a trăi va deveni mai nesățioasă, frica de moarte mai adîncă, nevoia de-a crede într'o minciună divină, mai oarbă. Nici odată scurtimea

traîului de pe pămînt nu ne va satisface toate dorințele, toate visurile, toate idealurile. Și făgăduința religiunii că de-aici vom trece într'o viață veșnică mi se pare cea mai mîngîietoare amăgire, cea mai sfîntă iluzie ce și a putut-o crea umanitatea!

Cum va pismui omenirea din veacurile viitoare epocile noastre, cînd credința n'a dispărut cu totul!»

Oh, glasul ei cald, — cîntec de leagăn pentru sufletul meu, ostenit de dureri.....

Pentru ce ne gîndim, une-orî, la moarte cînd sîntem prea fericiți? E ciudată această stare sufletească : de-a te simți puțin trist tocmai pentru că ești fericit! Nici odată n'am gustat fericirea curată, fără amestecul unei alte senzații. Tot d'auna mă neliniștea presentimentul vag că dupe sfîrșitul unei fericiri urmează părerile de rău sau îndoiala. Viața ar avea, poate, o logică dacă tot d'auna dupe o mare fericire ar veni moartea!

* * *

Lumea se coborîse în parc.
Rămăsesem singurî.

Seara începea să urzească pînza ei de umbre, acoperind firea ostenită pentru odihnă și visuri.

O lumină gălbuie însenina culmile dealurilor. Răsărea luna.

Ea îmi luase mîna, ca și cum ar fi vrut să împărtășim fiori aceleiași uimiri.

Apoi mă întrebă :

— Adu-ți aminte de cîte ori farmecul lunii te-a făcut să te simți prea fericit sau prea trist, — și spune-mi-o.

Amintirile îmi reveniră clare :

Pe malul lacului Thum. Luna răsărise pe culmea Alpilor și limpezia o cotitură a apei, mărginită între două stufuri de trestii. Spre cărarea aceea prăfuită da raze plutea un cîrd de lebede.

Eram singur. Priveliștea era atît de frumoasă că nu-mi puteam da seama bine dacă era reală în întregimea ei. Mi se părea că ea cuprindea și o parte de vis: ceva văzut aiurea, în peisagele ideale pe care, une ori, sufletul și le jugrăvește pe pînza închipuirilor lui dumnezeești.

La o cîrciumă, așezată pe celalt mal al lacului, un grup de tirolezi cînta cîntece

de iubire și de beție. Cînd glasurile încetau cîte-un minut, deslușiam notele unei țitere, care par'că împrăștia în noapte un fior de meloncolie.

Altă dată : pe valurile liniștite ale Dunărei.

Un pescar mă trecea într'o luntre către un ostrov. Luntrașul îmi spusese că în fie-care noapte se aduna în ostrov o ceată numeroasă de pescari turci, cari își petreceau vremea fumînd și cîntînd. Abia despre ziuă ațipeau un ceas, două.

Luna se iveau mare și roșie; părea că din apă.

Cînd luntrea se apropia de ostrov, pescarii turci își începeau cîntecile. Era un cor depărtat, o jale de suflete trudite, desmierdîndu-și uritul și singurătate. Nemărginitul apei devenea mai misterios; noaptea mai tristă....

Cîntecul acelor pescari mă atrăgea, mă chîema ca un glas cunoscut. Oh, pentru ce nu puteam să fiu și eu printre acei oameni simplii, veșnic rătăciți pe apă ? Pentru ce nu puteam să schimb cu pîinea lor neagră, cu traiful lor liniștit și monoton,

goana obositoare a sufletului meu dupe idealuri mincinoase și deșerte?

Și în sfârșit, acum : lângă tine !

* * *

Ea mă asculta, — și îi ghiceam eterna, marea întrebare la care nici odată omul nu va putea răspunde hotărît :

— Ești fericit ?

Cine, — făcîndu-și sau făcîndu-i-se această întrebare, — n'a întrezărit surîsul îndoelei ?

— Ești fericit ?

Și cu toate astea, era o fericire ce simteam atunci ! Înțelegerea dintre sufletele noastre se făcuse armonioasă, largă, ca de-săvîrșitul acord dintre două vioare.

Ea aștepta răspunsul. Voia să-l audă, ca orî-ce femeie, numai pentru vanitatea de-a ști că a putut face pe un om fericit ? Sau din dorința de-a mă vedea fericit ?

Pentru ce nu puteam, pentru ce par'că mi-era frică să-mi recunosc fericirea cu aceiași siguranță cu care îmi recunosc durerile ?

Simțirea omenească, deprinsă fiind prea mult cu suferința, ajunge une ori la această

stare de-a nu-și mai putea lămuri senzația fericirii.

Ochii ei mă priveau de aproape, umezi și dulci. Glasul ei lupta să-mi depărteze gândurile de îndoială, să-mi zmulgă din suflet răspunsul hotărît și adevărat.

Eram fericit! Eram fericit!...

Dar clipele treceau cu iuțeala lor neînchipuită, — clipe nestatornice de fericire, — al căror sfârșit îmi apărea ca un surîs, hidos de ironic, ce încremenește câte-o dată pe gura unui mort.

Solca (Bucovina) 1895.

Scrisori găsite

SCRISORI GĂSITE

Domnule,

tiū că îți place să te ocupi cu chestiunile psihologice. Ești un visător și un analist. Cîte o-dată nu'ți lipsește nici filozofia. Așa pari, în ceea-ce scri. Te citesc.

Fii bun și dă'mi un sfat. Sînt cel mai nenorocit om! *Idealul* meu se mărită cu un maior bătrîn și urît.

Am pierdut toate iluziile!

Mă gîndesc la moarte, la eterna pace de sub țărîna....

O! ce mare ești tu Schopenhauer!....

Spune'mi ce să fac ?

Aștept răspuns pe adresa : *Polonius,*
Post-restaurant.

* * *

Tristul meu necunoscut,

Te înșeli : n'ai pierdut *toate iluziile!*
Aū mai rămas încă. Și marile nenorociri
ne vin din ele. Fără iluzii s'ar trăi așa de
simplu, așa de liniștit !...

Presupun că n'ai trecut peste două-zeci
de ani. Vîrsta aceasta e periculoasă, do-
mnule ! De obicei, între 20—25 ani, inima
naufrăgiază adese-orî.

Imi pare rău că te-ai adresat la mine.
Eū nu știu să dau sfaturi ; une-orî nu știu
nici chiar să le primesc.

Dar pentru că m'ai bănuit filozof și psi-
holog, după cele ce scriu, firește : urmează
să_ți vorbesc cu vehemență și cu puțin
scepticism.... împrumutat de la Ernest Renan.

Scrisoarea d-tale m'a înspăimîntat : tre-
buie să fi în ajunul unui plan de sinuci-
dere. Spune'mi drept : ai citit pe « Werther » ?

Și pentru ce vrei să mori ? Iubita d-tale,
—*Idealul*, cum o numești,—să mărită cu

un militar. De sigur, d-ta trebuie să fi sărac: vre-un student cu birtul neplătit și trăind într'o mansardă friguroasă și umedă; vre-un *farniente* cu Magdalene blonde... în cap și înnebunind de lipsa unui pahar cu bere; vre-un poet, care face politică și corecturi la ziare; vre-un funcționar care visează în atmosfera prozaică a cancelariilor....

Și voești ca părinții *Idealului* să-și dea fata după d-ta ?

Sărmanul meu amic !.... Intr'un mediu social în care iubirea ar fi temelia căsătoriei, aspirația ta ar fi dreaptă; dar în societatea noastră, în care interesul și cinismul țin locul iubirei, n'ai drept nici să te sinucizi, căci vei fi ridicol.

Rousseau mărturisește în «Confesiuni» că a fost *puțin* iubit de femei, tocmai pentru că le-a iubit *prea mult*. Nenorocirea lui Rousseau ar trebui să servească de experiență multor îndrăgostiți.

Este adevărat că ori-ce tînăr visează un ideal de femeie. Dar cu cît idealul va fi mai frumos, cu atît va fi mai greu să'l afli.

Une-orî îți pare că l-ai găsit ; dar pentru a l' cuceri, va trebui să lupți cu multe și grele prejudații sociale.

De obicei, nu triumfi ; alte orî îți afli idealul, apoi te decepționezi : a fost artificial. Atunci : lacrimi, țipete, melancolie, disperare, sinucidere,—un roman întreg !

Ce e de făcut ? mă întreb.

Scumpe necunoscut, și eă am pierdut idealuri, ca și d-ta, dar nu m'am omorît. Cu aceasta se însărcinează decepțiile. Și apoi, sinuciderea nu este un eroism ; este o lașitate. Eroii adevărați îndură viața așa cum e. Ei se revoltă, ei plîng, ei luptă pentru a o îmbunătăți, dar nu dezertează.

Pe *Werther* îl plîng, dar nu l' admir.

Și pentru că am renunțat de mult a mai căuta idealuri, iubesc toate femeile.

Orî-ce femeie are ceva bun : fie frumusețe, fie cultură, fie delicateță de spirit, fie voluptate, fie virtute, fie bunătate.

Ia de la fie-care ce are bun.

Fi puțin copil cu ele ; sincer și gingaș tot-deauna. Lasă fie-căreia cîte ceva din sensibilitatea și spiritul tău.

Incîntă-le ; nu le uita ; nu fii ingrat cu

ele; nu le vorbi nici o dată de rău; inspiră-le încredere și sentimente nobile.

Fugi tot-deauna de cele cari își tarifează sărutările.

Orî-ce s'ar zice: femeia rămîne eternul farmec al vieții.

Les morts ne sont jaloux, dans leur paix solitaire,
Que du murmure des baisers.

zice poetul Haraucourt.

Și adu'ți aminte că blazatul Musset a mărturisit, în ora morței, că ar fi iubit și a două-spre-zecea oară.

Craiova, 1890.

Contraste de Crăciun

CONTRASTE DE CRĂCIUN

In colțuri necunoscute din sufletul nostru, vechile deprinderi, amintirile și creșterea cari le-am primit în copilărie, se ascund ca niște exilați alungați din patria Rațiunei, pe care ne-a în-seninat-o mai tîrziu cultura și experiența. Cîți dintre noi, dupe ce am trecut prin cîte-va clase liceale, dupe ce ne-am amețit gîndurile cu puțină citire din filosofii materialişti, nu ne-am ascuns simțul nostru religios, — umilita moștenire pe care ne-a transmis-o o mamă pioasă,—și ne-am dat de revoltați în contra cerului, de ateî în-verșunați !..... Cu toate acestea, vremea

trece; anii ne învață, încetul cu încetul, dureroasa știință a vieții, și atunci sufletul nostru caută refugiū tocmai în credințele dispărute.

Acei cari s'aū deșteptat din visuri deșerte și s'aū pus în urmă să privească lumea ca niște spectatori înțelepți și neturburați, s'aū convins de eterna zădărnicie a tot ce există, și aū înțeles că senina filosofie a vieții constă în singura putere de a ști să împrumuți realității aceea ce îi lipsește: poezia care o ai tu.

Dar să fie cu putință ?

* * *

Realitatea !.... Monstru hidos, hrănit cu iluziile și visurile noastre.... Cine e fericitul care n'o vede, care o suprimă din fața simțurilor sale, care o înlocuește cu idealul său ?

Intrebări amare ce îmi nelinișteau mintea, pe când mă întorceam către locuința mea,—colț de realitate cu pustiū și urît....

Era în ajunul Crăciunului.

Ningea mărunț și des, iar o furie de viscol împrăștia fulgii de-alungul ulițelor,

și în adinca liniște a nopții se topea un vaiet surd, o jale nesfârșită.

Dar ce este realitatea? Să fie pentru toți aceiași? Pentru ce unii oameni sînt fericiți în mijlocul realității, iar alții se de-părtează de ea?

Două amintiri îmi reveniră în minte, ca și cum ar fi voit să-mi lămurească gîndurile ce mă nelinișteau :

Acum cîți-va ani.

Sînt în salonul unei familii bogate, care sărbătorește ajunul Crăciunului.

Candelabrele resfrîng o lumină bine-fă-cătoare, care tremură în cristalul oglinzilor, ca un jeratic de stele pe suprafața lacurilor.

Mobilele, prin colorile lor variate, adăogă la farmecul ce îmbată această familie de mulțumiți.

Pe o masă, din mijlocul salonului, se înalță tradiționalul pom de Crăciun, cu frumoasele lui podoabe.

Copilul bogatului îl privește cu îngerea-sca lui nevinovăție. Părinții acestui copil aū căutat tot-d'auna să deprindă sufletul

odrasleii lor numai cu impresiile fericirii. Ei il feresc de orî-ce durere și nu-î vorbesc nimic de mizeriile și suferințele în cari se află alți copii de vîrsta lui.

Și acest copil crește, se face mare, neștiutor de ceea ce însemnează durere și pietate.

Și-mi aduc aminte ce veselie domnea în mijlocul acelei familii, și, mai ales, ce plăcut suna la fereastră vuietul crivățului.... Era ca un acord sălbatic, care contrasta într'un chip fermecător cu liniștea și căldura din salon....

Ce realitate frumoasă!....

* * *

Mai tîrziu, împrejurările m'aŭ dus în camera unor săraci.

Era tot în ajunul Crăciunului. În locul candelabrelor, ardea un rest de lumînare, care răspîndea raze sfioase ca privirile unui umilit. Mizeria are nevoie de a se ascunde în umbră.

E frig... Copiii tremură lîngă soba rece... Nicî un pom, nicî un dar, nu'î încîntă, nu'î face să devie zgomotoși și veseli.

Muma lor zace pe un pat de scînduri ;
Tatăl e lingă dînsa, ca o pază tristă.

Și vîntul care suflă la fereastră se va-
ietă a desnădejde ; e ca o notă supremă
din concertul unor mari plîngerî omenești...
Aici sună alt-fel.

Iar între salonul bogatului și coliba să-
racului era un singur gard....

Fericirea învecinîndu-se cu Mizeria!...

Nu era și asta o realitate ?

București, 1893.

Cum s'au despărțit

CUM S'AU DESPĂRȚIT

Se întâlneau în fie-care Duminică, într'o berărie, dintr'o stradă marginașe, unde veneau foarte mulți străini. La șapte ore seara, Titu Rispeanu, însoțit de nedespărțitul său baston de trestie, se așeza la o masă mai retrasă, cerea un pahar cu bere și aștepta.

Era un tânăr de trei-zeci și patru de ani, nici frumos, nici urât, cu o puternică musculatură, cum nu se vede de cât la unii gimnastici de circ. Dupe vorbă și mișcări își da îndată pe față firea lui de țăran, pe care nici nu căuta să și-o ascundă.

Terminase școala comercială și intrase

în serviciul unei mari case de schimb. Ocupa acest loc de aproape zece ani. Era plătit bine și se obișnuise cu munca țifrelor, ca un poet cu rimele.

Părinții lui nu mai trăiau de mult; el ducea o viață de *boem*. Fără a fi un mizantrop, trăia cam retras de oameni. Iși întocmise felul său de existență, a cărei monotonie nu-l supăra de loc. Afară de orele slujbei, se plimba puțin, mânca tot d'auna cu aceiași poftă bună, apoi dormea, regulat, opt sau nouă ore, în cea mai deplină liniște. Mai târziu, se adăogă la acest program de viață și o legătură de inimă.

În fond, Titu Rispeanu era un înțelept: nu cerea vieții mai mult de cât poate da.

O jumătate de oră după sosirea lui, venea și cea așteptată: Edviga.

Idila lor era simplă și puțin poetică. Beaș împreună câte-va pahare cu bere, ascultaș lăutarii, cari nu uitaș să cînte și cupletele tirolezilor din *Vînzătorul de pa-seri*, în hatîrul Edvigei; apoi plecaș acasă. Dupe o oră, se despărțeau.

Edviga, o bălană de două-zeci și opt de ani, pornise într'o bună dimineață din

Salzburg, orașul ei natal, pentru a se pierde în lume. Era una din acele ființe pribege, a căror viață rămîne tot-d'auna necunoscută. Intîmplarea o azvîrlise în țara noastră, cu aceiași nepăsare cum aruncă valurile pe mal o scîndură dintr'o corabie sfărîmată. Norocul însă n'o părăsi și Edviga putu să găsească un loc de îngrijitoare de copii, într'o familie de evrei bogați.

Duminecile, seara, avea cîte-va ore libere, pe cari le petrecea împreună cu iubitul ei. Intîlnirea lor în berărie devenise poveste vechie. Indrăgostiții păreau oameni liniștiți și foarte simpatici. Chelnerii îi serveau cu plăcere, oamenii de prin prejur le pizmuiau fericirea, lăutarii le cîntau cîntece sentimentale; iar casierița, nevasta patronului, o poloneză de cincîzeci de ani, ofta adînc și și reamîntea anii ei tineri.

* * *

Se cunoscură la gară, în ziua cînd Edviga venea în Romînia. Biata fată, necunoscînd altă limbă, se adresă în nemțește hamalilor să-i aducă o birje. Dar nimeni n'o înțelegea. Titu Rispeanu se afla din

întîmplare acolo. El avea o vechie plăcere, care cu timpul se schimbase în manie, a veni de cîte-va ori pe săptămîină la gară, pentru ca să privească sosirea trenului. Titu se grăbi să aducă o birje necunoscutei străine și, dupe rugăciunile ei, primi s'o însoțească pînă la otel. Edviga era aproape să plîngă de bucurie că întîlnise un om care cunoștea limba ei. Pe drum se împrieteni ră repede. Ea îi mărturisi că vine de departe, gonită de vînturile nenorocirei. Cunoștea muzica, avea un glas plăcut și voia să se angajeze cîntăreață într'un teatru de varietăți, sau chiar la un *café-chantant*.

Titu o sfătui să înlătore ideile astea, îi spuse ce viață amară și rușinoasă duce o femeie în asemenea localuri și îi promise că îi va găsi un loc, onest și bine plătit, într'o familie.

Și ast-fel: inima țăranului, ajuns om de oraș cult și mulțumit, cu inima pribegii de lîngă Alpi, se apropiară, se uniră, ca și cum s'ar fi cunoscut de cînd lumea.

Dragostea lor era un roman în cîte-va rînduri: se iubeau fără flacări, fără lirism,

fără gelozie; era mai mult o prietenie, cu momentele ei firești de voluptate.

Cu vremea, întâlnirile lor de Duminecă deveniseră atât de obicnuite, în cât își pierduseră orî ce nuanță de farmec. Dar odată Edviga veni la întîlnire cu o carte de rugăciuni, scrisă în limba germană. Titu nu-și putu stăpîni rîsul.

— Tu crezi în D-zeu? o întrebă el.

— O!... mai mă întrebî?... răspunse ea, cu un accent de uîmire. Dar tu?

Titu rîdică din umeri, zîmbi și tăcu. El nu citise multă filosofie, dar observațiunile lui resfrînte asupra vieței stinseseră în sufletul acestui copil de plugari sceptici, cea din urmă rază a credinței. Ateismul lui era formulat într'o nedumerire simplă: «Dacă ar fi un Dumnezeu, ar exista atîtea nedreptăți și rele în lume?»

Edviga moștenise fanatismul educațiunei religioase din țara ei. Cînd descoperi că iubitul ei este un necredincios, se înspăimîntă ca de o nenorocire.

Ea încercă să-l facă a crede; dete sărutărilor ei mai multă căldură, își înflăcăra ochii cu priviri religioase.

— Iubirea noastră va fi mai dulce sub protecția Maicei Domnului!...

El înjură pe toți sfinții, cu Isus în frunte, și o amenință și pe ea cu vorbe brutale. Se despărțiră supărați.

* * *

Era a treia Duminecă de când Edviga nu mai venea la întâlnire. Titu Rispeanu o aștepta liniștit, ore întregi. Pe figura lui nu se ivea nici o expresie de minie; își fuma în tihnă țigările, golea câte-va pahare și pleca singur acasă.

El o credea bolnavă. Lipsa ei începu să-l îngrijească, să-l facă să sufere. Acum își da seamă de golul ce ni-l lasă în suflet orî-ce femeie, cînd nu ne mai iubeste. Dar n'are să mai vie nici odată? Titu își repeta această întrebare, cu un fel de frică. Se obișnuise atît de mult a nu mai fi singur!... Fără îndoială, este o nevoie să te întovărășească cine-va în drumul vieții, — mai ales o femeie!...

În a cincea Duminecă primi o scrisoare de la Edviga, în care erau scrise cu cre-

ionul aceste rînduri: «*Ich liebe dich nicht mehr, weil du an Gott nicht glaubst*». (Nu te mai iubesc, pentru că nu crezi în Dumnezeu).

Craiova, 1894.

Copiii

C O P I I Î

devenit aproape un obiceiū ca, în fie-care zi, să mă uîț de la fereastra odăii mele într'o curte vecină. La umbra unui salcîm, un bătrîn alb și venerabil, — ca Dumnezeū din vestitul tablou al lui Rubens: *Judecata din urmă*, — leagănă un copil culcat în leagăn. Bătrînul are peste o sută de ani; copilul e de cîteva luni.

În salcîm, vrăbiile ciripesc toată ziua; strada e liniștită, trăsurile trec rar; din cînd în cînd, o aripă de vînt spulberă de pe dînsa nori ușori de praf. Și e cald.....

Cînd mititelul a adormit, bătrînul își a-

prinde pipa și fumează în tihnă. Nu se clintește din locul său; tace și privește,— poate și cugetă.

Cei-l'alți, din casă, se îndeletnicesc cu afaceri serioase: muma pregătește cina de seară, saŭ cîrpește o cămașe; bărbatul, în mijlocul a doi ucenici, lucrează o perechie de ghiete cu *scîrțietori*, poruncite de domnu Viorescu, copist la tribunalul de comerț. Singură pisica, cu cercei de lînă roșie la urechi, se satură, ca un oriental, de lenea orelor de vară.

Tabloul acesta mă înduioșează. În familia acestor muncitori e puțină liniște și mulțumire. Fericirea nu este definită adese-orî prin aceste două vorbe simple? Dar aceea ce mă impresionează e bătrînul și copilul. Cînd acesta din urmă se deșteaptă, moșneagul îl ia în brațe și'l poartă prin curte. E ca un grup simbolic.... Copilul își încurcă mîinile în barba ninsă a bătrînului; acesta suride.

Și mă gîndeam: ce noroc ar fi dacă bătrînul ar mai trăi cîțiva ani. Din îngrijirea lui blîndă, din seninătatea sufletului său, rîdicat de-asupra patimilor și deșertă-

ciunilor omenești, s'ar resfrînge ceva în firea copilului. Educatorul de o sută de ani ar hotărî o parte bună în temperamentul și caracterul micului său elev.

Eû am oroare de *gouvernante* și de *pedagogi*. Educațiunea, lipsită de iubire, e falsă și reu făcătoare. Guvernanta mea din copilărie nu știa englezește, nici clavirul; dar mă iubea. Era o femeie de la țară, care povestea basme c'un farmec neînchipuit, și mă adormea sub cîntece naive și dulci. Basmele și cîntecele acele aû lăsat o notă de duiosie în simțirea mea. Dar ce vreți să rămîna din severitatea și sistemele de educațiune ale guvernantelor și pedagogilor? Priviți pe cei mai mulți copii ai bogașilor. Aroganța, stîngăcia și unele vițiuni le vin de la guvernantele și pedagogii lor.

* * *

În orașele din Bavaria, și mai ales în München, educațiunea copiilor este una din preocupățiunile însemnate ale consiliilor comunale. În acest sens, sunt făcute parcuri imense, ținute în cea mai curată stare, unde nu sunt liberi a se aduna de cît copii, din toate clasele sociale.

Plimbându-mă într'o zi pe o stradă a Münchenului, țipetele vesele ale unei mulțimi de copii îmi atraseră atențiune. În apropiere era un parc. Intraî înăuntru și înaintea ochilor mi se desfășură un tablou, pe care nu'l mai văzusem. O armată întreagă de ființe drăgălașe și zburdalnice, alerga printre arbori, sărea, rîdea, se da în gona celor mai nevinovate și plăcute jocuri. În aierul liber și curat, copiii se desvoltau frumoși și puternici.

Și-apoi, cîte legături de inimă nu se contractau, pe nesimțite, în jocurile acestea comune. Copiii, cînd vor deveni oameni, vor înlănțui prietenii strînse, în amintirea jocurilor lor din copilărie. Atîtea simpatii omenești, atîtea uniri fericite se datoresc numai împrejurărilor din primii ani ai vieții.

Era rar să întîlnesc un copil bolnăvicios sau urît în țara acestor bavarezî calmî, sobri și practici. În Reichenhall am întîlnit de cîte-va ori cete de copii, — între șase și nouă ani, pornind să facă escurșiuni pe Alpi. Mergeau să găsească floarea pe care ei o numesc: *floarea regelui*.

Ei rîdeaŭ de mine pentru că nu puteam

să mă potrivesc cu mersul lor ager. Oboseam curînd, saŭ mi se ura; și vai! cui nu i-a mai rămas nimic de copil saŭ de nebun, a murit de mult!...

* * *

La noi, majoritatea copiilor sînt de *ceară*. O călătorie făcută în cîte-va provincii și sate, m'a încredințat despre asta.

Lipsesc grădini, lipsește aier, orizont larg... Consiliile comunale nu pun nici o grijă pentru dezvoltarea fizică a copiilor, din cari vor ieși generațiunile viitoare. Părinții îi lasă pe seama guvernantelor.

Intr'o zi am intrat într'o familie de burghiezi bogați. Doamna era îmbrăcată într'un costum ușor de vară, parfumată cu *peau d'Espagne*, încorsetată de abia putea să respire.

Domnul era slab, nervos și vîrstnic.

Dupe cîte-va vorbe schimbate asupra timpului, apărură doi copilași, elegant îmbrăcați.

Muma mi-i prezintă: Aspasia și Virgil. Erau străvezi!

Cu dînșii intrase și guvernanta, o englezoaică aurie, asupra căreia domnul își fixa une-orî ochii.

Copii se apropiară de mine, sfioși.

Doamna interveni :

— Aspasio, mamă, zi: *Bonjour!*

Fetița gîngăvi:

— *Bonjour!*

Guvernanta adăogă :

— *Bonjour, monsieur!*

Fetița repetă cuvintele. Aceiași scenă și cu băiatul.

Apoi muma reluă vorba: copii știu să cînte la clavier, învață englezește și franțuzește, — bravo! bravo! Dupe fie-care două-trei minute, copii tușeau uscat. Cînd observai că de ce nu'î lasă să se joace, să facă puțină gimnastică, doamna îmi răs-punse :

— S'ar putea una ca asta?... Ce? sînt copii de mojiçi?... Auzi, gimnastică pentru fete?

— Dar, doamnă, uitați că Herbert Spencer spune....

— Ala e nebun de legat, domnule....

N'am mai zis nimic ; dar m'am uitat la biata fetiță, care părea că ascultă glasul mumei cu supunere și frică.

Deună-zî, *doamna* mi-a făcut cunoscut

încetarea din viață a *Aspasiei*, în vîrstă de opt ani. Era cernită, arăta o durere rece, și repeta într'una celor cari veniseră să asiste la înmormîntare :

— Ingerul mamei !... cînta la clavier, știa franțuzește, englezește....

Cîte drame nu se pot scrie din viața copiilor!....

Craiova, 1894.

Femeia care înșeală

FEMEIA CARE ÎNSEALĂ

Int'r'un birt, doi studenți vorbeau despre femei. Alături de dînșii, un om cu înfățișarea comună, cu ochii fixați, într'un chip vag, spre fumul țigării, pe care o fuma liniștit, părea că-i ascultă. Din cînd în cînd, făcea o mișcare nervoasă de nerăbdare, căutînd să și-o stăpînească repede; saŭ i-se ivera în colțul gurei un zîmbet ciudat, plin de ironie și amărăciune.

La celelalte mese, alți consumatori, din diferite trepte sociale, mîncău, vorbeau despre lucruri banale, rîdeaŭ și făceaŭ un zgomot, ce supără întru cît-va pe necunoscutul doritor de-a urmări convorbirea

studentilor. Aceștia reveneau asupra unui adulter, despre care se vorbise mult în public și prin ziare : — soția unui poet cunoscut și admirat, își înșelase bărbatul cu un militar bătrîn și urît ; — și în sfîrșit, conveniseră amîndoi că singura cauză a acestor scandale era organizația burgheză a familiei de azi.

Cu toate astea, un punct îi lăsa nedumeriți. Toată lumea știa că această femeie luase pe poet din iubire ; nu putea să încapă nici o umbră de îndoială, mai ales de cînd poetul publicase un volum de sonete intitulat : *Sărutările*, închinat iubitei lui, și care avusese un succes uimitor. Și cei doi studenți se întrebau, cu o melancolie de tineri sentimentali, dacă nu cumva ceea ce numim noi iubire nu este o iluzie absurdă și protivnică legii brutale a naturei, care hotărăște înclinările, atracțiunile, legăturile dintre sexe ? Poate că natura nu suferă ceea ce am convenit să numim statornicie, credință între o femeie și un bărbat ; natura nu e nici morală, nici imorală,—este așa cum este, sălbatică și absolută ; și omul care încearcă să o

potrivească după propriile lui nevoi și dorințe, e ridicol și e nebun.

Sub aceste reflecții, convorbirea celor doi studenți se rări, deveni mai puțin aprinsă, par'că se da biruită unui mister neînduplecat. Tăcură.

Necunoscutul se sculă încet, se apropie de masa lor și le ceru voie să ia loc lângă dînșii.

— V'ascult de-un ceas, zise el; n'am pierdut nici un cuvânt, nici o argumentație, și pro și contra; v'am admirat patima inteligenței care o puneți în discuțiunea unor chestiuni așa de interesante; am înțeles că ați citit pe marii scriitori cari au fost veșnic neliniștiți de problema adulterului, ați pronunțat nume vestite: Dumas-fils, Ibsen, Tolstoi, Strindberg, Bourget,—și am ajuns la concluzia că vă lipsește marea și unica știință omenească: experiența!

Cei doi studenți se uitară unul la altul, ca și cum începea să se ivească o zare de lumină în nedumerirea lor; în vreme ce necunoscutul urmă, pe același ton blajin, vehement și convingător:

— De alt-fel, nu e vina d-voastră, sînteți prea tineri.... Cum însă bănuiesc că n'ați ieșit încă din Universitate și sînteți familiarizați cu științele pozitive, cari nu se bazează de cît pe experiență, pe fapte, nu mă îndoiesc că mă veți înțelege ce-am să vă spun.

Studentii își pironiră privirile în ochii lui, cari ajutaū cu lumina lor tristă și expresivă, să dea mai multă căldură vorbelor.

— Da, sînt femei nenorocite, cele mai de plîns, cari să căsătoreasc fără voia lor, cu bărbați pe cari nu'i iubesc, nu'i poate suferi nici ca suflet, nici ca fizic. Acestea, cînd trec din patul,—ași zice mormîntul,—conjugal, în brațele unui amant, sînt iertate și de sfinți și de oameni. Dar există un alt tip de femeie, un tip ciudat, pe care nu'l poți defini; tipul femeii, care își iubește bărbatul, îl adorează, îl vede mai presus de ingeri, de Dumnezeu, și, cu toate astea, îl înșeală....

Cuvintele din urmă produsera un efect magic: toți cei din birt, cari rîdeaū și beaū nepăsători, se întoarseră cu fața că-

tre necunoscut și, uîtînd să mai mănînce, îl ascultaŭ cu uîmire și plăcere. Nu se mai auzi nici un țăcănit de furculiță.

În tăcerea asta, făcută de-odată, necunoscutul păru a'și încălzi glasul :

— De ce înșeală? Nici noi nu știm, nici ea n'o știe. E o pornire instinctivă,— înșeală, cum ar mîncea, cum ar bea, cum ar respira.... Credeți că acela, în brațele căruia se aruncă, este un ideal al ei vechiŭ, un vis de fecioară, întîlnit la un moment dat?... Nimic din toate astea!... Este un individ oare-care, d-ta saŭ eŭ, un necunoscut, un străin, un tînăr, un bătrîn....

După ce ai surprins-o, îți cade în genunchi, îți jură că te iubește,—și te iubește, în adevăr,—te înduioșează pînă la lacrimi cu lacrimile ei.... Dacă o întrebî: pentru ce te-a înșelat? va fi peste putință să'ți spună pentru ce. Îți va înșira, de sigur, o minciună, o finețe, o împrejurare; dar cuvîntul *pentru ce* nu ți'l va spune nici odată. Și nu ți'l va spune, pentru că nu poate să ți'l spună; pentru că ea însăși se întreabă: pentru ce? pentru ce l'am înșelat?

Se făcu o pauză. Unul dintre studenți întrebă :

— Ași vrea să știu dacă d-ta ai ierta sau ai pedepsi pe o asemenea femeie ?

Necunoscutul ridică din umeri, în prada unei nehotăriri ce'l chinuia :

— Asta e o chestie de temperament. Unii iartă, alții pedepsesc. *Des Grieux* a iertat pe *Manon* ; din potrivă, dramaturgul francez înarmează brațul bărbatului înșelat, cu faimoasele cuvinte : *Tue-la !* Eu, amicii mei, am *iertat-o !...*

Toți tresăriră...

— Cum ? ați fost însurat ? îl întrebă un curios.

— Da, am învățat la școala asta, după cum v'am dovedit-o cu știința mea : experiența... Amară știință ! pe care o înveți, tot-deauna, prea târziu... Da, femeia mea, care m'a iubit, care își făcuse din mine un ideal, m'a înșelat cu un actor dintr'o trupă de provincie... Un actor, o măimuță, domnilor, urît, hidos... De-ar fi fost, cel puțin o celebritate !... Ași fi înțeles, atunci, patima nevestei mele ; dar să te lași a fi posedată de un urangutan... *sapristi !...*

Necunoscutul fu scuturat de-un rîs nervos ; apoi se sculă :

— Am iertat-o, cum se iartă un nebun, un copil ; dar n'am mai putut împărți același căpătiū, împreună... Un vechiū prieten îmi spunea într'o zi : amorul începe iubind o femeie și sfîrșește urîndu-le pe toate. Bună ziua, domnilor.

Și plecă.

București, 1893.

Paltoane vechi

PALTOANE VECHI

Nu'mi place iarna. Știu că sezonul acesta convine bogaților, cari așteaptă cu nerăbdare seratele, baturile, patinagiul; observ că ciorile, niște paseri totdeauna cernite, aū aierul de-a petrece, sub cerul vecinic posomorit; dar întorcînd altă pagină a vieții, aflu că săracii nu se bucură de loc, iar vrăbiile, neprimind nici o circulară de la Doctorul Felix ca să nu stea în frig, sînt amenințate să moară înghețate pe crengile arborilor desfrunziți.

Recunosc și eu că viforul e un solist plăcut, că vagnerianele lui simfonii, în tim-

pul nopții, sînt pline de taine și de o melodie sumbră, cu condiția să'l ascult dintr-o cameră bine încălzită, în fața unui pahar cu ceai aromatic și cald....

Dar culmea antipatiei mele în potrivea iernei, o hotărăște paltonul meu vechi. În viața mea, cumpărarea unui palton nou este un eveniment; de aceea mai în toate iernile sînt nevoit să îmbrac paltonul din... anii trecuți.

Firește, pentru *boemi* de felul meu, lucrul pare indiferent a purta o haină veche sau nouă; dar observați de aproape: pe cînd o pălărie veche, o cizmă veche, o redingotă veche, trec nezărite, sau sînt foarte puțin luate în seamă; un palton vechi se pune în evidență, fără să vrea, ca stîngăcia unui om timid. Haina asta par'că se vîră în ochii tuturora, și 'i e peste putință să s'ascundă. Cel care o poartă, duce pe umeri o adevărată *Cruce a Calvarului*, o mare tragedie!

Am notat iarăși o ciudată stare psihologică pe care o determină un palton vechi. Omul pare trist și foarte umilit; n'a făcut nici o necinste, nici o crimă; e

poate iubit și stimat de concetățeni lui, femeile îi zîmbesc,—cu toate astea, paltonul vechi îl amărește, îl face să fugă de lume. Observați pe mizantropi: toți poartă paltoane vechi.

Cînd bietul om umblă pe stradă, dupe afaceri, său să se plimbe, i se pare că toată lumea se uită la paltonul său, îl observă, îl critică, îl descoase, — pe bietul palton, care e aproape descusut!

Dacă este invitat într'o familie, se duce dupe multe ezitări; nu se lasă a fi desbrăcat de servitorul care stă în anti-cameră; își atîrnă paltonul în cuier, cu un fel de rușine, și intră în salon în redingota cea.... nouă! Aproape fie-care om are o redingotă pentru zile mari.

Cînd pleacă, Domnul sau Doamna, care îl însoțește pînă la scară, nu'și poate stăpîni un zîmbet ironic.

Să nu'mi spuneți că exagerez dacă voi afirma că cea mai mare parte dintre oameni, te judecă și te clasează dupe paltonul care îl porți. Poți să fii un om cinstit, un ziarist celebru, un poet de talent,

dacă umbli într'un palton vechiū, ești mai puțin de cît ești, saū nu ești nimic.

Un bogat, rîzînd prostește, îmi spunea într'o zi, vorbind despre Eminescu:

— L-am văzut o singură dată; purta un palton lung și vechiū,—săracu!

Iar într'o seară, schimbînd o sumă de idei și cuvinte cu un bătrîn simpatic și înțelept, îmi repeta adese-orî fraza asta, bună de ținut minte:

— Eî, tinere, în societatea noastră ajungi mai lesne c'un palton nou și o perechie de mînuși *chic*!

* * *

Dar ajungă cine-o pofti și cine se'mbată de visurile zadarnice ale gloriei!.... Ce'mî pasă mie!.... Vorba e, că un palton vechiū nu ține de cald. Iată de ce'mî pierd vremea să înșir aceste vorbe triste.

Ah! frații mei de gînduri și de sărăcie, spuneți'mi, dacă sub condeiul meu nu vorbește inima voastră!... Spuneți'mi, dacă nu lînceziți, ca și mine, în dureroasa nostalgie de țări cu soare etern, care te scapă de paltoane vechi și de tuse, — o muzică cu

sonorităţii de mormînt!.... Spuneţi'mi, încă dacă aŭ drept să poarte paltoane îmblănite, călduroase şi moi, bogătaşii cari nu cugetă, nu simt, nu muncesc; burtăverziemea asta rea, vanitoasă şi ignorantă!

Sînt oameni vinovaţi că fură, că mint, că omoară; ei, bine, pentru ce n'ar fi vinovaţi şi imbecili aceştia că poartă paltoane noi?

Cu toate astea, aşi dori ca rîndurile mele să nu vă facă o educaţiune anarhică, să nu vă revolte. Intîlnind pe stradă pe cei *împaltonaţi* aţi fi în stare să le cereţi socoteală asupra crimei de-a purta paltoane noi, dar de aci s'ar naşte un scandal, şi gardistul, uitîndu-se la paltoanele voastre vechi, s'ar grăbi să vă invite.... ştiţi unde.

Umiliţi şi resignaţi, să îmbrăcăm tot paltonul cel vechi. Inchiotorîndu'l bine, cu mîinele în buzunare, sub culoarea lui ştearsă şi nedefinită, vom avea aîerul unor filosofi originali.....

Căci să dăm Cesarului ce e al Cesarului: paltonul vechi a fost totdeauna haina... filosofilor!

0 vizită

O VIZITĂ

Deste întâmplarea, pe care voiû s'o povestesc, a trecut un an, și sînt încă nedumerit dacã trebuie saû nu s'o las în uitare pentru totdeauna. De sigur, ea nu este menită să emoționeze adînc pe cititori, dar tinerii noștri cari fac versuri, vor ști să desprindă dintr'însa o înțelepciune practică.

Eram singur în odaia mea. Vă scutesc de descripția odăii mele, de și mobila mea, prin caracterul ei sărăcăcios, este de-o originalitate rară. Stam la gura sobei, citind o carte, scrisă de un mare erudit, în care era vorba de misterele religiunei vedice.

Sînt minunate cărțile acestea, cari te duc în timpurile primitive ale omenirei!..... De odată mi se păru că bate cine-va în ușă. Ascultai puțin și'n clipa aceea îmi răsări în memorie celebrul refren din poema *Corbul* a lui Edgar Pöe: «Trebuie să fie vîntul și alt nimic!»

Bătaia se repetă.

— Intră!

Un tînăr îndrăzneț, cu trup ca al adolescenților din epocele frumuseților antice, intră vesel, aducînd de afară aîerul curat și rece al lui Decembrie.

Mă sculai surprins: ce căuta Aurora în coliba Amurgului?

— Poftim, domnule, ședeți.

Și tînărul se așeză pe un scaun, care avea defectul să nu fie moale.

Tînărul mă-aducea un caiet cu versuri, — toată încrederea în propriul său talent atîrnînd de un cuvînt al meu de încurajare.

A.... domnișorul acesta era un farsor? Mă necăji:

— Dar, domnule, cine sînt eû ca să vă adresați cu atîta entuziasm la mine? Ați

greșit adresa! .. Și în acelaș timp, ați uitat că în țara asta există un Gherea, un Maiorescu...

— Cum ? nu sînteți d-voastră simpaticul nostru...

— Domnule, fii bun și nu spune cuvinte de prisos. Pentru că ai venit înisă, dă-mi caietul să-l resfoiesc puțin; iar d-ta, în vremea asta, ascultă greerii, altă speță de poeți lirici, de cari ști bine cum își bat joc furnicile.

Tînărul îmi dete caietul și păru că dă atențiune cîntecilor greerilor, ascunși după sobă.

Dupe ce sfiși citirea caietului întreg, obicînuita mea fire blajină mi se schimbase. Eram revoltat.

— Ce minciuni monstruoase! Ce minciuni!

— Versurile mele minciuni? întrebă tînărul, uimit.

— Firește: în toate aceste elegii nu vorbești de cît de moarte, de vecinica tăcere, de suspine, de mări de lacrimi.. Domnule, pentru numele lui Dumnezeu, uită-te în oglindă și vezi-te că spuî minciuni, că în d-ta debordează viața!...

Tînărul zîmbea ; eă urmaî :

— Bine, domnule, dacă d-ta ți-ai fi publicat versurile, publicul, citindu-le, ar fi crezut ce spuî și te-ar fi compătimit, te-ar fi simpatizat. Ei bine, știi d-ta că a zmulge publiculuî, în mod fals, emoțiunî de pietate și de simpatie, e tot așa cum l'ai fura ?

— A... domnule !

— Căci să'mî mărturisești adevărat : ce mănîncî în fie-care zi ?

— Patru ouă, icre negre, salam, supă, două mușchiurî la grătar, rocfort, compot de caise, beaă vin negru....

— Și îndrăznești să faci elegii ?..... domnule, ești teribil !

— Dar ce-are aface....

— Cum să n'aibă aface ? Apoi știi d-ta că acest nutriment a lipsit, adese-orî, lui Leopardi, lui Dostoievschi, lui Eminescu ?

— Imî pare rău....

— Și afară de asta, cînd ai avut vreme să suferî, să iubești, să te decepționezi, să înțelegî viața, să te lupți ?..... Cîți anî ai, domnule ?

— Două-zeci și unu, neîmpliniți.

— Ceî-mulți înainte....

— *Merci....*

— Ah! dragul meu tînăr, un altul, care ar avea un piept zdravăn și o musculatură de taur, ca d-ta, ce bun strungar ar deveni!

Tînărul rîse.

— Nu rîde, te rog. Mai tîrziu, după ce vei citi ceva și 'ți vei rafina puțin sensibilitatea și imaginația, în paguba plămânilor și a brațelor, îți vei da seamă că viața se gustă mai plăcut fizicește de cît intelectual.

După cuvintele astea, tînărul îmi zmulse caietul din mîină și'l aruncă în sobă. Ce curaj! Eram înmărmurit.

Cîte-va minute trecură, și elegiile deveniră o mîină de cenușă.

O! tinere, sînt atîtea lucruri de făcut în viața asta, mai folositoare și mai frumoase de cît elegii proaste. Și-apoi, lumea e plină de femei frumoase... De ce'ți pierzi energia nervoasă pe nimicuri?

* * *

Dăunezi, ca și acum un an, stam singur în odaia mea. Imi cîntău greerii și urîtul.

De-odată, mi se păru că aud o bătaie ușoară în ușă.

«E vîntul și alt nimic!»....

Bătaia se repetă.

— Intră !

Ca și acum un an, acelaș tînăr se ivi, cu aîerul mai vesel și îndrăzneț.

Mă înfuriai: iar mă-aduce elegii!.... Nu îmi ajungeaū mie greerii, urîtul, melancolia ?....

Tînărul se așeză pe un scaun :

— Nu știi ceva ?..... Mă 'nsor.

— Bravo! Te felicit!

— Ști, ți-am urmat povața care mi-ai dat-o acum un an, m'am ținut numai de femeî... In sfîrșit, am pus mîna pe una, bogată și frumoasă !

— Elegii mai faci ?

— Păzească-mă D-zeū!—și era cît pe aci să se 'nchine. Apoi adăogă : Am venit să te invit la nuntă. Țin mult să te prezint viitoareî mele neveste. I-am povestit și eî chestia elegiilor.... A rîs!....

După ce-a plecat, am pus zăvorul la ușă. Acuma poate să mă viziteze și *Norocul*,— nu mai deschid !

Arborii

ARBORII

Feu am trăit, aproape toată copilăria mea, printre arbori, așa că e firesc să-mi aduc aminte, adese-orî, despre ei. Nu numai că 'mi plac, dar îi și iubesc ca pe niște singuratici, tot-d'auna neclintiți și tăcuți.

Astă vară am stat printre ei și mi-au făcut mult bine. Sub ramurile lor înfrunzite, ce par ca niște brațe ocrotitoare, sufletul își readună ceea ce a pierdut printre oameni: iluziile. Une-orî frunzele îți vorbesc. Freamătul e limbajul lor, ce'ți spune despre multe, dacă ști să-l înțelegi.

Ați observat ce turburare produc vor-

bele unor oameni în sufletele acele, cari și-aŭ întocmit, dupe îndelungă meditațiuni și citiri, o estetică a simțirei? Cuvintele grosolane, cugetările meschine cad peste aceste suflete, ca niște lovituri de ciocan peste clapele unui clavier.

Nici odată însă, tăcerea arborilor, sau singurătatea unui colț de natură, nu contrariează armonia visurilor sau simțirilor noastre. Din potrivă, ele deschid orizonturi largi cugetărilor, cari se găseaŭ sfioase și se ascundeaŭ, în mijlocul lumii.

O, frumoșii brazi de pe munții Alpi! Ei nu turburau aierul ca discursurile politicianilor noștri de aici, ci-l umpleaŭ de mirosul lor puternic și dătător de viață!... Nu știu dacă zilele trecute amicii mei s'aŭ dus să voteze listele viitorilor consilierii comunali, dar dacă m'ași fi dus și eu, vă încredințez că ași fi votat o listă a mea, întocmită din opt grădinari bavarezi, cu cari mă împrietenisem la *Reichenhall*, chie-mîndu-i să-mi prefacă orașul, în cîți-va ani, într'un parc uimitor de frumos.

Peste drum de fereastra mea, cîți-va salcîmi aũ început să se desfrunzească. In fie-care zi, frunzele cad mai veștede, mai numeroase. Bieții arbori par'că exprimă o tristețe aproape omenească.

Știu că azi a ieșit din modă să mai vorbim de toamnă, de frunzele cari cad, de berzele cari se duc....

Nous n'osons plus parler de roses ;
 Quand nous les chantons, on en rit,
 Car de plus adorables choses
 Le culte est si vieux qu'il perit.....

Sully Prudhomme, poetul *Singurătăților*, a suspinat în versuri admirabile culturile intime ale inimei omenești, cari se pierd în lumea asta vecinic schimbătoare.

Și cu toate astea, cine'și poate stăpîni fireasca manifestare a senzațiunilor, pe care o deșteaptă eterna tristețe a lucrurilor din afară ?

Căderea frunzelor este un fenomen obișnuit, ne băgat în seamă de majoritatea oamenilor; dar ea are un înțeles pentru unele suflete, aspectul ei deșteaptă amintiri, reîntoarce paginile altor vremuri, sau predispune spiritul către anume reflecțiuni.

De cele mai multe lucruri din natură se leagă nenumărate fire din gândurile și simțirile noastre. Aceea ce pentru altul este indiferent, pentru mine însemnează un moment neuitat în viața mea.

Un nor, trecînd ușor prin spațiu, făcu într'o zi pe o inteligentă femeie, cu care vorbeam, să tresară. Ea își aduse aminte, că avea obiceiul să-și oglindeze ochii într'un lac, aproape de grădina ei. Cine știe! poate că norul acela născuse din acel lac, unde par'că rămăsese ceva din albastrul ochilor săi.

Omul are nevoie de a-și crea o filosofie a lui intimă, neformulată într'un sistem, nepublicată în volume, dar care să'l satisfacă numai pe el însu-și. Ce bine-făcător e să crezi, de pildă, într'o simpatie universală, și să-ți distrugi cît mai mult groaza de nepăsarea oarbă și fatală a naturei, față de orî-ce existență omenească!

* * *

Mie, desfrunziții salcîmi de peste drum îmi readuc gânduri despre nestatornicie, despre moarte.

Omul nu moare dintr'o dată, ci cu încetul și conștient. Fie-care purtăm în noi mormintele copilăriei și ale adolescenței. Dar iluziile!.... Despre ele abia ne mai aducem aminte: mor cu grămada, ca niște oștași pe câmpul de război.

Ne mor rude, prieteni, părinți, și duc cu ei în groapă iubirile, bucuriile noastre. Moare ceva și din noi, cari rămînem.

Și neantul, a cărui apropiere o presimți, te neliniștește, îți întunecă mintea, cu vecinicul lui mister de Sphinx.

Pe mine m'a uimit nepăsarea unui țaran, care se afla în orele agoniei. În ajunul morței, mîncase cu multă poftă, și cerea să-î cheme pe un prieten din sat, care se îndeletnicea cu cioplitul crucilor de morminte. Voia să-și tocmească, el singur, cosciugul!

Pentru ce o mare parte din oamenii din popor nu simte frica de moarte? Să fie din cauza credinței lor în viața viitoare? Sau pentru că nu-î leagă de traiul pămîntesc nici o iluzie de fericire?

Pentru un civilizată, dacă viața nu e tot-d'a-una plăcută, e cel puțin interesantă. A trăi de curiozitate, este și asta o plăcere.

Călătoriile, mai ales, fac să-ți placă viața. Ele îți deprind spiritul cu nesățioasele nostalgii de depărtări, de tot ce e nou și necunoscut. În vreme ce traiul numai în același loc, obosește, înclină către urit...

Cu atâtea gânduri îți umple mintea frunzele astea cari se desprind de pe ramuri!... Aă avut și ele o viață. Cîte vieți omenești nu se-aseamănă cu a lor,—vieți obscure, scurte, uitate...

Noaptea, cînd ulițele sunt pustii și liniștite, căderea frunzelor, auzită din odaie, pare un plîns ușor, întrerupt de suspine. Și atunci, înduioșat de tristețe și pietate, te gîndești la aceia cari sunt singuri și nemîngiați....

O.... vă încredințez : arborii aă o bună înfrîurire educatoare asupra acelor suflete, predispuse a înțelege durerile omenești.

Craiova, 1894.

Popescu

POPESCU

Se vede că umblase mult prin oraș, negăsind unde să se adăpostească, neavînd ce să mănînce, neștiind ce să facă. Avea aîerul de-a fi fost gonit și bătut. Nimeni nu'l văzuse cînd intrase în curte; sfios, se apropiase de ușa deschisă a bucătăriei, și cum nu era nimeni înăuntru, ar fi putut în bună voie să înhațe codrul de pîine ce se afla pe masă. Dar, pe semne, făcuse el o experiență tristă cu bucătăriile astea deschise, unde poți fi surprins pe neașteptate; și încremenit într'o temere înțeleaptă, se uita melancolic și desnădăjduit la codrul de pîine. Bucătăreasa găsindu'l

În poziția asta înduioșetoare, i se făcu milă și îi dete să mănince tot ce avea prin oale și prin farfurii. Ciinele mîncă cu o lăcomie sălbatică, apoi se retrase într'un colț al curții și adormi. Era slab, îi numărai coastele prin piele; părea deșirat. Avea însă ochii nespūs de triști și blinzi; se uitaŭ c'un fel de durere aproape omenească. Animalul acesta îți da o idee despre ceva foarte nenorocit, și îți făcea o milă adîncă.

Proprietăreasa caselor, unde locuiaŭ un student veterinar, un pianist polonez și acela care scrie aceste rînduri, ne vesti, rîzînd, că a mai venit un noŭ chiriaș.

Și ne duse să vedem pe bietul ciine căruia îi alcătuiseră, din grabă, un culcuș dintr'o saltea veche și ruptă. Toți adresarăm noului venit o mîngîiere, un cuvînt prietenos, o privire de compătimire pentru trupul lui prăpădit. Adese-orî vorbiserăm cu proprietăreasa despre lipsa unui ciine în curte. Asta părea că dă casei un aspect pustiŭ. Era vorba să cumpărăm unul dintr'o rasă bună. Intîmplarea ne dăruia, gratis, pe doritul prieten, și nu puteam fi de cît mulțumiți.

Pentru că nu știam cum îl chiamă, ne hotărîrăm să-i dăm noi un nume. Scena aceasta nu voi uita-o nici odată.

Proprietăreasa își aduse aminte că mai avusese ea un cîine, pe care îl numise *Cezar*, și ținea cu orî-ce chip să-l numim ast-fel. Noi ne împotrivirăm.

Studentul veterinar fu pentru un nume turcesc: *Ali* sau *Osman*, explicîndu-ne cultul care îl aŭ turcii pentru cîini. Căzu și părerea asta.

Eŭ propusei să-l numim *Amicul*, pentru că ne era simpatic la toți.

Pianistul însă strigă de-odată:

— Stați, am găsit eŭ unul. Numele astea romane sau turcești, date la cîini și la cai, s'aŭ banalizat. Eŭ am găsit unul original: să-l numim.... *Popescu!*

In hohotul unui rîs omeric, repetarăm cu toți:

— Popescu! Popescu!....

Bucătăreasa aruncă peste cîine o cană cu apă rece, și botezul se sfîrși.

După cîte-va zile, cîinele se obicînuise cu numele acesta, și era destul să-l chîem:

«cuciu.... cuciu.... Popescu!» și își sărea înaintea, zburdalnic și vesel.

Devenise prietenul vecinilor, al trecătorilor chiar; numele său original îl făcea simpatic tuturor. Adese-orî, oamenii trecînd prin strada aceea, și'l arătau :

— Uite, ăsta e cîinele pe care îl chîamă Popescu.

Hrănit bine, nebătut de nimeni, Popescu se îngrășa, se făcuse frumos. Era blînd din cale afară; lătratul lui era ușor și îndreptat mai mult spre stele. Popescu părea a fi foarte impresionat noaptea, și de sigur trebuie să fi avut imaginația lui rudimentară, dar ciudată.

Muzica îl supăra grozav. Cînd auzea clavierul, scotea niște țipete jalnice și lugubre. Pianistul izbutise să'l dresseze în scurt timp, și ore întregi petreceam cu el în cea mai zgomotoasă veselie.

* * *

Intr'o zi, observarăm de-asupra ferestrei unui salon din etajul I-iu, o tablă neagră, pe care era scris: «Constantin Popescu, avocat.»

Proprietăreasa ne dumeri mirarea, spunându-ne că se mutase de curînd un domn de vîrstă mijlocie, foarte vestit printre mahalagii ca bun avocat. Domnul era grav, nu vorbea cu nimeni, și umbla elegant îmbrăcat. Tipul acesta ne făcea poftă de rîs, mai ales că pronumele său era ca numele cîinelui nostru.

Cînd vr'un client întrebă pe servitor, de la poartă: «D. Popescu este acasă?» — cîinele se repezea spre el, cu coada mișcînd de bucurie. Alte ori, copiii, sau trecătorii obicinuiți strigau: «Popescule, vino aici.... cuciu.... cuciu....», — tocmai cînd bietul avocat se afla la fereastră, sau prin apropiere.

Era un scandal, de care noi făceam un haz nesfîrșit.

Avocatul a întrebă pe proprietăreasă, dacă în adevăr numele cîinelui este Popescu, sau se fac glume nesocotite pe seama lui. Și a exclamat, ca într'un proces:

— Un cîine care să se numească Popescu!... Asta este ne mai auzit!...

În sfîrșit, a cerut să se schimbe numele cîinelui.

În zadar se încercase proprietăreasa, — o văduvă glumeață și generoasă, — să i dea alt nume; cîinele era un refractar, nu răspundea de cît la numele de Popescu.

— «Săracu Popescu... săracu... săracu,» — și cîinele sărea, da din coadă, îi străluceau ochii de plăcere. Fără îndoială, auzul lui se obișnuise cu silabele numelui său, ca cu ceva melodios.

Proprietăreasa spuse pianistului, abia țînîndu'și rîsul:

— Ce e de făcut?... Dacă nu schimbăm numele cîinelui, avocatul e hotărît să se mute. Pierd chiria.

— Fii pe pace, o încredință pianistul, n'are să se mute. Și apoi, trebuie să ții mai mult la cîine; el ți-a făcut reputația caselor.

În adevăr, prin oraș adese-orî se zicea: «La casele unde se află cîinele Popescu».

Cu timpul, lucrurile s'au mai liniștit. Avocatul, de și supărat, părea că nu mai ia în seamă nimic. Dar une-orî se uita spre noi cu priviri de dispreț sau de ură. El ghicea ce glume trebuia să facem pe

socotcala lui. In liniștea asta însă, eă pre-simțeam că ni se pregătește o rezbunare. M'am ferit să arăt temerea mea celorlalți prietenî, și am așteptat.

Intr'o dimineață, proprietăreasa alerga să ne dea de veste că Popescu a murit.

— Advocatul?

— Nu.... celălalt...

Ne-am coborît în curte. Studentul veterinar ne-a spus că e otrăvit. Am ghicit pe criminal, dar am tăcut. Ne-a fost peste putință să aflăm de la care spițerie își procurase otravă. Aveam de gînd să facem zgomot prin presă.

Bietul Popescu! Nu'l voiă uita.

București, 1893.

Ore de citire

ORE DE CITIRE

tau la masa mea de lucru, lângă cîte-va cărți, — prietenî de singurătate. Ochiî îmi cad pe un titlu: «Feuilles détachées» și pe un nume: Ernest Renan.

Acest vestit filosof a știut, în toată viața lui, să *se amuze*. E propriul său cuvînt, — un cuvînt banal, dar căruia el îi da un mare înțeles filosofic. Cuvîntul exprimă scopul vieței, — dacă viața poate să aibă un scop... Filosoful poate că are dreptate, de și o spun aceasta, îndoindu-mă. Dar vina nu este a mea. Ca toți oamenii, m'am născut și eu fără să cunosc știința vie-

ței. Și mărturisesc că m'am *amuzat* arare-ori. Poate că am luat prea în serios nimicul vieței?... Atît mai rău pentru mine...

* *
*

Printre lucrările îndelungi, lui Renan îi plăceau *odihnele de spirit*. El a publicat un mare volum, intitulat *Feuilles détachées*, în care se găsesc cîte-va din aceste odihne. Sînt ca niște insule în oceanul imens al cugetărei lui. Peste ele filosoful, dar mai ales omul, a resfrînt o intimitate personală de un farmec divin.

Renan este unul din cei mai iubiți autori ai mei. Stilul său mă încîntă ca o muzică simplă și genială; filosofia lui mă cucerește, mă domină și mă lasă nedumerit. El este în acelaș timp, un savant și un poet. Ironia lui e fină, blîndă, dar te supără une-ori. Acest om pare a nu avea nici o francheță, și cu toate astea e plin de sinceritate. Ah, ce bine cunoaște Renan arta de a se *amuză!*.....

* *
*

Sînt cîți-va ani de cînd am citit faimosul său uvraj: «*La Vie de Jésus*». Il

cumpărasem seara, de la un anticar. Coperta cărței era vechie și paginile îngălbeniseră. Dar ast-fel cum era, cartea avea aspectul unei *Biblii*, uitată în rafturile unui anticar, sub o pînză de praf.

În tot-d'auna am păstrat idealei figură a lui Hristos o adorațiune aproape mistică. Ea este, întru cît-va, o figură de legendă.

Acest om simplu, pribeag, halucinat,[?] cu cuvinte geniale pe buze, urmat de doispre-zece apostoli; acest om care farmecă mulțimea, iubește copii și iartă prostituatele; acest om trebuia să străbată veacurile ca o figură supra-omenească.

El a creat o religiune, o morală.

Acestea sunt operele lui. ^{Religiunea} Religiunea lui poate va pieri odată; dar ^{morala} morala lui va rămîne eternă.

Renan studiază viața acestui om, nu numai ca istoric, dar și ca poet. *Vie de Jésus* e una din cele mai artistice pagini de Istorie, din cîte s'aū scris pînă acum.

Nu voiū uita nici odată, cu ce plăcere, cu ce emoție, am citit această carte o noapte întregă. Ultimele pagini le-am sfîrșit la primele raze ale dimineței.

În clipele acestea, despaginez *Les feuilles détachées*. O mare parte din natura morală și sensibilă a lui Renan o întâlnesc în această carte.

El mi se arată ca un sceptic și un credincios. Aceste extreme se ating în cel mai frumos temperament de filosof modern. Crede în miturile bisericesti, sau mai bine zis îi place să creadă; dar în același timp, ne mărturisește că cu toate cercetările științei, n'am ajuns să aflăm lucruri mari. Iubește știința cu o adevărată pasiune de savant, dar nu îi place s'o dezbine de speculațiunile metafizice. Pentru ce să arătăm omului numai realitatea? Credința este un bine.

Cu toate acestea, în zilele noastre credința a început să dispară. Ceii săraci, ceii umiliți, nu se mai consolează de relele pămîntești cu ideia *vieții din cer*. Și acești oameni nu știu să *se amuze* ca Renan. Adese-ori, ei mor de foame, de frig. Credința îi părăsește. Și cînd n'am ce să mînc, de sigur, n'o să mă sature filosofia d-lui Renan.

Credința oarbă nu este tocmai un bine.

Ea poate avea farmecul ei, în anume stări sufletești, dar atita tot. Umanitatea are ideea-lui ei pe pământ. Să nu privim cerul de cît ca un frumos tablou pentru ochi. Cînd nu va mai fi «prisos și sărăcie», cum zice un poet, vom ști și noi să *ne amuzăm*.

* * *

Renan are pentru femeie un cult senin. Acest filosof are simțuri voluptoase. El iubește frumusețea, timiditatea, pudoarea și virtutea femeii. Amintindu-și despre amicele lui din copilărie, tremură, plînge de emoțiune. El a scris asupra lor pagini de un sentimentalism gingaș. Filosoful se impresionează, mai ales de acele femei cari au simțul religios. Disprețuește luxul, pentru că el micșorează frumusețea firească a femeii. Luxul este partea sălbatică a civilizației de azi.

Dar aceea ce reiese mai clar din natura acestui filosof, este bunătatea. *El este un educator de conștiințe*. Surîsul lui e comunicativ ca al unei femei. Acest surîs resfrînge o profundă seninătate de suflet

și de spirit. El turbură, neliniștește une-oră;
dar în tot-d'auna farmecă.

Iar pentru mulți dintre noi, tineri triști
și decepționați, el este un dulce mîngîietor.

București, 1892.

Intîia ninsoare

ÎNTÎIA NINSOARE

«Où sont les neiges d'antan?»

Villon.

firșit de Octombrie, 1873.

Căzînd din înălțimi reci, fulgî mari și frumoși de ninsoare se agățaū de ramuri, de ferestre, de gene; albeau drumurile și strașinile caselor.

Eraū vești despre apropierea iernei.

In odaie, la gura sobei, mama depăna firele tăcerei ei obicînuite, urmărea cu gîndul puzderia de nevoi cari o neliniștise toată viața, și în ochii ei lucea blînda resemnare a celor învinși.

Dupe un colț al sobei pisica noastră

își prelungea, monoton și ritmic, cântecul ei de odihnă.

Iar eu, — copil de șapte ani, — priveam prin geamurile, ușor aburite, căderea întîieii ninsori.

Peste vîrfurile înalte ale salcîmilor desfrunziți, din împrejurimea casei noastre, cerul îmi apărea ca o depărtare misterioasă și necunoscută. Pe crucea clopotniței de peste drum, corbi cerniți și gravi se așează puțin, apoi zburau aiurea. Din cîte-va coșuri ieșeau fumuri.

Rămăsesem cu ochii pironiți pe fulgii de zăpadă. Și în nevinovatul meu suflet simțeam ca o uitare de sine, neîncercată pînă atunci.

Oh, primele impresii!..... primele emoțiuni!.... primul farmec!....

Ce cuvinte pot să lămurească uimirea, surprinderea de cele văzute la începutul vieței? Cu ce condei s'ar tîlmăci privirile naive și neînțelegătoare ale copilului, pe cari monotonia și bătrînețea Naturei nu le-au obosit încă?

Albii fluturi, căzînd armonios de mola-

tec, mă înfioraŭ ca niște basme, cu carine alintaŭ mumele, odinioară.

Imaginațiunea mea, nedesfrînată de visuri și iluzii, primea întîiele imaginii ale unui frumos vag, nou, neînțeles. N'ași fi știut să spun ce este, dar îmi plăcea.

Ași fi voit să simt aceste lucruri ușoare, albe, căzînd de sus, în pěr, pe umeri, pe obraji, pe mîini. Pizmuiam trecătorii cu hainele ninse; pizmuiam chiar cîinele vecinului de urechile căruia se prinsese cîțiva fulgi.

Nerăbdător, cerui voie mamei să ies afară.

Mă coborîi în curte cu sfială; par'că mă temeam de atingerile fulgilor.

Dar de odată îi simți acoperindu-mă. Dupe cîte-va minute eram alb.

Ași fi voit să'i simt tot-d'auna. Cîțiva îmi căzură pe ochi, pe buze; întinsei mîinile ca și cum ași fi încercat să 'i prind.

Glasul mamei se făcu dojenitor, mă chie-ma înăuntru. Intrai vesel și rîzînd.

Adusesem în casă nota veselă a frigului....

Cu toate acestea, ochii mamei păstraŭ

aceiași melancolie liniștită. Ea privea ninsoarea cu nepăsare, cum se privește un lucru vechi și nefolositor. Eă nu înțelegeam de ce.

Spre seară, mă uitați iarăși prin fereastră. Fulgii nu se mai zăreau; iar tăcerea desăvîrșită a nopții mă înfricoșă.

Tîrziu, începu o jale de viscol...

Și mă gîndeam cu o milă nevinovată la bîcții fulgii azvîrliți în toate părțile...

* * *

Sfîrșit de Octombrie, 1893.

Servitorul, — deșteptătorul meu, — îmi bate în ușe. Trebuie să mă scol și să plec la redacție.

Ridic perdeaua și privesc afară: căzînd din înălțimi reci, fulgii mari și frumoși de ninsoare se agață de ramuri, de ferestre, de gene; albesc drumurile și strășinele caselor.

Sînt vești despre apropierea iernei.

În odaie e frig și un semi-întuneric trist. Prin geamurile, ușor aburite, intră lumina sfioasă a orizontului înorat.

Sînt singur.

Vederea ninsoarei mă plictisește ca un decor prost de teatru.

Servitorul mă-aduce ghetele lustruite și hainele scuturate.

— E frig afară ?

— Frig, domnule.

Plec la redacție. Pe biroul meu găsesc *Monitorul oficial*. Il deschid: dau de lista decorațiilor și a numițiilor în slujbe.

Ninge mereu....

Ah! unde e soarele de August, care te face să mai visezi, să mai crezi puțin?.....

Imi reazăm fruntea între pumni și privesc aiurit, în gol.... O beție dulce de reverii mă amețește: câte-va sute de lei, și ași pleca.... departe. Acolo, unde m'ași duce, e senin, e soare, sînt naramzi, sînt cîntece, sînt femei, e Marea!....

O vînzătoare de flori îmi dă o came-lie pentru cîți-va gologani, și un suris pro-mițător de fericire.

Dimineața mă plimb cu barca, pe Mare; seara mîinc într'o cîrciumă cu o harpi-stă; după miezul nopței ne urcăm în man-sardă. Stelele nu ne spun la nimeni.

Altă dată, mă culc pe nisipul Mărei,

cînd soarele e în apus, să ascult simfonia undelor.

Pretutindenî e soare, e lumină, sînt parfumuri!... Oamenii sînt buni, veseli și vorbitori; femeile iubesc.

Și uit... și nu mai știu ce-a fost; și nu mai sînt *pesimist, nervos și blazat!* Uf! am scăpat de boalele astea....

Vechi speranțe, vechi idealuri se întorc iarăși și îmi cer găzduire în suflet.

O adiere de reîntinerire se abate peste toată simțirea mea.

De viața de altă dată, pierdută în veacurile suferinței, mă mîngîie această fericire tîrzie....

Dar.... ușa redacției se deschide cu zgomot: colegii mei intră grăbiți, așezîndu-se fie-care la biuroul sîu. Condeele încep să alerge pe fișii patrute de hîrtie. De la tipografie se aduc corecturile care miros a cerneală umedă....

Mă trezesc....

Afară ninge mereu...

București, 1893.

Cuvinte zadarnice

CUVINTE ZADARNICE

ă vorbim drept: în fața morței omul se simte laș, fricos și 'i dispar de pe buze cuvintele împrumutate din filosofia lui Schopenhauer sau a lui Leopardi. N'are timp să mai judece viața, să'i facă bilanțul mizeriilor și plăcerilor cuprinse într'însa; fundul groapei îi apare cu vecinica'i ironie a necunoscutului, cu problematicul punct de întrebare: ce este *dincolo*? Fie ateu sau credincios, fie metafizic sau materialist, — *clipa din urmă* reduce pe toți la aceeași spaimă și părere de rău de a părăsi viața. Nimeni nu moare nepăsător sau vesel. Se povestește despre

cei mai nenorociți oameni, că, în agonie, cereaŭ să li se prelungească viața cu prețul unor suferinți mai mari. Cînd ni se spune că un bătrîn a murit în liniște, e o iluzie; liniștea aceea a fost o stare de inconștiență, ce s'a confundat cu seninătatea.

Dupe aceste cuvinte, ați crede că socotesc viața o fericire, o plăcere eternă? Nu. Toți oamenii cari aŭ privit și au cugetat adînc asupra vieței, aŭ fost totdeauna neliniștiți și triști. Dar de cît-va timp, de cînd mă aflu în prada unei grozave boale și, mai ales, de cînd nădejdea de a reîncepe viața cu sănătatea mea de mai 'nainte aproape s'a stins, îmi dau seama că o legătură puternică mă reține de viață.

Să fie vre-un vis de noroc, vre-o iluzie de iubire, vre-o sete de glorie? Nimic din toate astea. Saŭ e dorința de a mă vedea bătrîn, cu părul alb și venerabil? Nicî asta. Atuncî, ce e? Fără îndoială, nu încerc să generalizez acest sentiment, ce se poate ivi izolat, dar eŭ l'ași defini: curiozitatea de a trăi.

Maupassant, cu cîți-va ani înainte de a înebuni, se plîngea mereŭ de monotonia

și vechimea naturei și existenței omenești. Acest mare scriitor suferea grozav de urit. El găsea că e nespus de plictisitor să vezi aceleași nopți cu stele și cu lună, aceleași zile cu soare sau cu nori; să vezi oamenii iubind, urînd, suferind de mii și milioane de ani, în același fel; să treci o viață întreagă fără a vedea ceva nou, ceva care n'a mai fost văzut..... Și uritul acesta îl făcea să fugă de lume, să rătăcească cu săptămînile pe Mare, o singurătate mai puțin vastă și adîncă de cît singurătatea din sufletul nefericitului artist!

Tocmai mărturisirea aceasta a lui Maupassant mă face să'mi deslușesc mai clar sentimentul meu pe care l'am numit: curiozitatea de-a trăi. Pentru mine viața e totdeauna nouă și plină de surprinderi. Nu, nopțile de vară nu se aseamănă între ele; luna n'are totdeauna aceeași melancolie; ochii și gurile de femeî privesc și surîd în mii și mii de chipuri.

Viața e un spectacol variabil; toate scenele ei mă interesează, de la cele mai neînsemnate pînă la cele mai mărețe. E o tragi-comedie care mă face vecinic curios.

Am toate curiozitățile de-apururi nesățioase: curiozitatea singurătăților, a călătoriilor, a prieteniei, a iubirei, a citirei, a admirației, a tuturor vițiilor ca și a tuturor virtuților. Nicădată n'am fost *acelaș*; nestatornicia e călăuza curiozității.

Cînd ies pe stradă, mă 'ntreb: ce voi vedea? ce voi întâlni? Cînd intru într-o casă, gîndesc: cu cine voi vorbi? ce voi auzi?

E ceva mai plăcut de așteptat de cît eternul: *mîine*? Ce nuanțe va avea cerul mîine? Ce carte genială va apare mîine? Ce descoperire se va face, în știință, mîine? Ce discurs, stupid sau admirabil, se va pronunța mîine, într'unul din parlamentele europene? *Agentia Havas* nu este un nesfîrșit izvor de curiozități?

Cine știe!..... Mîine poate, întâlnind un sărac, îl voi ajuta la timp să nu moară de foame. Mîine, poate, se va afla direcția balonului; mîine, poate, se va găsi un mijloc de corespondență interplanetară între locuitorii de pe pămînt și cei din Marte; mîine, poate, se va realiza unul din marile idealuri sociale; mîine, poate, un geniū

tardiv aduce o inovație în artă saŭ în literatură ; mîine, poate, voiŭ săruta o gură frumoasă....

.

Și-apoi ?

Craiova, 1895.

Siluetă

SILUETĂ

Sum înserează, Vladimir Dimiu închide odaia, ia cheia în buzunar și se depărtează prin stradele zgomotoase ale orașului.

Ziua stă în casă, fumează, cîntă cu vioara sa și citește romanele din «Universul». Că nu și-a plătit chiria pe o lună, că birtașul nu-i mai dă să mănînce pe datorie, că nu s'a ras de trei săptămîni, că nu s'a premenit de nu se mai ține minte, sînt probleme neînsemnate, peste cari el aruncă mai totdeauna filosofia nepăsărei.

Este adevărat că buzunările lui sînt veci-

nic goale, dar imaginația lui e plină de.... contese palide!

Bogația acestui om este imaginația sa,— o imaginație absurdă, ridiculă, exaltată; dar pe care el o simte ca pe o beție nesfârșită, un delir sublim,— un delir trandafiriu, cum îl numește el. Ce-i pasă dacă oamenii rîd de imaginația lui; cu dînsa el izbutește să se depărteze de realitate.

Vladimir Dimiu e de trei-zeci de ani, înalt-înalt, par'că nu s'ar mai sfîrși; slab, ofilit, cu ochii căprui, aproape fără gene, pistriț pe obraji, cu părul rar, de culoare castanie; o figură ce ar părea comună dacă n'ar caracteriza-o un nas lung și încovoïat spre vîrf, par'că ar voi să intre în gură.

E fiul unui popă, care îl bătuse foarte mult în copilărie. Despre mama lui nu știa nimic; ea murise, o zi după ce îl născuse. Din această cauză, tatăl său îi repeta adese-orî aceste cuvinte, cari pe el îl dureau:

— Tu ai omorît pe mă-ta!

Vladimir se gîndea, ofta și'și punea întrebarea asta: Care va să zică, cum am venit pe lume, am făptuit o crimă, — am omorît pe mama?!

Maî tîrziû a rămas orfan. Atunci a fost nevoit să părăsească liceul, din clasa a doua, unde limba latină îi făcea zile negre. Și iată'l pe drumuri....

Bietul băiat s'a gîndit să capete o slujbă și s'a dus de maî multe ori prin sala poliției.

— Ce poștești, domnule? 'l-a întreat o dată polițaiul.

Vladimir a gîngăvit:

— O slujbă.... mor de foame... n'am părinți....

N'a căpătat nici o slujbă; aû căpătat-o alții, cu protecții.

Incotro s'apuce? Lumea era largă, și cu toate astea Vladimir nu știa unde să'si găsească un loc.

S'a adăogat la numărul celor fără căpătîi. Ziua sta prin cafenele, înnebunea ceasuri întregi de nostalgia unei țigări, consuma pahare cu apă.

— Băiete, dă-mi un pahar cu apă.

— Un pahar cu apă pentru domnu Dimiu.

Și chelnărul i-aducea, în bătaie de joc, patru pahare cu apă.

Un tovarăș l-a sfătuit să ceară un post de împărțitor de scrisori. Vladimir a găsit ideia minunată și s'a prezentat la directorul poștei.

— Ce e, logofete? l-a întrebat directorul, care părea a fi un om blajin și glumeț.

Lui Vladimir i-a mai venit inimă:

— Ași putea să vă fiu de folos la ceva, domnule director. N'am părinți, mor de...

— Imi pare rău, ispravnice, dar am personalul complet.

Vladimir a înțeles: era și acesta un batjocoritor.

De ce'l lua toată lumea în rîs? Pentru că era rău îmbrăcat și urît? Ah, cum ar fi știut el să'si răzbune pe lumea asta rea, dacă ar fi avut cîte-va milioane. In imaginațiunea lui nu puteau încăpea de cît milioane.

In sfîrșit a putut să găsească, din cînd în cînd, o treabă, un serviciu cari să'i înlesnească o pîine, o țigare, o cămașe.

Și-a închiriat o cameră, ce se învecinează cu un grajd și un coteț de rațe. Dar el găsește că aceste animale sunt mai nobile

de cît oameni, și vecinătatea lor nu'î displace.

* * *

E o seară de toamnă. Bate vîntul și frunzele cad din arbori, cu vaietul lor trist.

Vladimir a ieșit să se plimbe. Ghîetele'î sînt căscate la vîrfuri, pantalonii sînt strîmți și tocați în genunchi; o hăinuță scurtă, de vară, abia îi vine pînă la talie, iar pălăria lui vechie, fără culoare hotărîtă, cu bordurile late și moi, e o adevărată elegie!

Cravata însă e nouă, roșie, cu puncte negre. Vladimir are o mare slăbiciune pentru cravate.

A plecat să se plimbe; toată ziua a citit romanul «Misterele Parisului».

Vladimir nu e tocmai pe pămînt,—plutește, par'că s'ar apropia de stele.

Și-aduce aminte că, mai deunăzi, o femeie din lumea mare, trecînd în cupeul ei elegant, l-a privit lung, i-a zîmbit....

Vladimir se întreabă: Cine-o fi? Și de ce s'a uitat la mine așa de galeș? Ah, ce ochi!....

Apoi reflectează: Este adevărat că nu

sînt frumns, dar sînt interesant. Am farmecul meu caracteristic. Și de ce nu m'ar iubi și pe mine o contesă? Nu s'aũ văzut regine chiar amorezate de lachei?

Vladimir își viră amîndouă mîinile în buzunarele pantalonilor, și trece ca o umbră ușoară, privind visător înainte.

În dreptul unui mare bufet se oprește atras de lumina de la vitrine și de cutiile cu bomboane, expuse să întărite pofta trecătorilor.

Vladimir se uita la o smochină zaharită; dar de-o dată tresare.

Ușa bufetului se deschide și iese o doamnă îmbrăcată în negru, urmată de un bătrîn care își poartă jobenul cam pe-o sprînceană.

El o recunoaște: e doamna de deunăzi care l'a privit lung, i-a zîmbit....

Ea dă brațul bătrînului, aruncă o privire nepăsătoare spre Vladimir și trece înainte.

De astă dată, nici un zîmbet!

Vladimir înțelege: Doamna e o cochetă, care începe a'î supune inima la torturi.

El își ridică gulerul haïne, se zgîrcește puțin de frig și pornește amărît...

Vîntul suflă din ce în ce mai rece ; o ploaie mărunță și deasă cade monoton și pătrunzînd pînă la oase.

Vladimir se gîndește la *ea* ; și cu buzele învinețite fredonează încet :

Amară e durerea,
Amară'i suferința,
Cînd cine-va iubește
Și nu este iubit...

.

In vremea asta, apa de pe stradă străbate prin rupturile ghîetelor sale pline de noroi.

Craiova, 1894.

Pădurea din Solca

PĂDUREA DIN SOLCA

— *Note dintr'un carnet* —

vară întreagă petrecută într'o pădure!

Asta te sălbăticește puțin..... Căci, uite, la gândul că mâine trebuie să plec, să mă reîntorc printre oameni, mă simt sfișiat de-o tristețe adîncă,—și par'că mi-e frică.

O, melancolia sfîrșitului!

Venisem aici cu sufletul plin de dorul odihnei și singurătății; vremea a curs, tîrînd în goana-î necurmată iluziile, visurile, impresiile mele; mi-a lăsat părerile de rău.

Farsa e vechie: vremea mi-a repetat-o

de nenumărate ori. Aceea ce rămîne vecinic nou e naivitatea mea de-a o lua totdeauna în serios.

* * *

Adio, pădure!

Îți făgăduisem, cu gîndul, să însemnez pe foi răzlețe, mai întîi: frumusețea ta fără seamăn; umbrele cărărilor tale tainice ca drumurile sufletului omenesc; toate nuanțele tale, cînd te arginta lumina soarelui, sau cînd arborii tăi păreau uriași fantastici, sub razele lunei; apoi, cugetările bune și senine, senzațiile de liniște și singurătate pe care mile-ai trezit tu.

Voiu scrie vr'o dată această carte? Prevăd că nu. Va rămîne necunoscută, închisă în mine însu-mi, necitită de nimeni, ferită de injurii sau de laude. Și,— fără a face o ironie, — poate tocmai cărțile cari nu le scriem sînt cele mai bune.

Cînd mă gîndesc însă, ce vanitoși sîntem, ce repede ne mîndrim de cele mai neînsemnate lucrări, socotesc că e mai înțelept să las neîntrupată lumea asta de

gînduri și impresii, pe care cuvintele ar reda-o micșorată și nedesăvîrșită.

Adio, pădure !

Tu m'ai făcut să simt că în mine există germenul unui capo d'operă, pe care, de sigur, nu-l voi crea nici odată.

Mîine, voi fi din nou printre oameni, — și printre oameni : sufăr, plîng și urăsc. Printre copacii tăi, am iubit, am cugetat, am visat.

Cum vezi, ași avea destul material, ași avea cea mai bună marmoră pentru a-mi intrupa minunata operă, dar atît de perfectă o văd în mine însu-mi în cît mă tem ca, dîndu-i o formă, să nu-i pierd o nuanță din frumusețea ei ideală. Ah, lăsați-mi iluzia că în mine doarme un capo d'operă !

* * *

Soarele e galben azi. Și e cea din urmă zi cînd mai vin în pădure. Tristețea, de sigur, mă face să văd azi toate lucrurile din natură investmîntate în galben.

Ba nu, dă spre toamnă...

Fi-ți pe pace: n'am să vă vorbesc despre «frunzele cari cad!» Pădurea asta de

brazi e lipsită de acest plîns de foi palide. Peste ea trecea toamna, trecea iarna; frunzișul ei e tot deauna verde....

Tot deauna!...

Aproape dupe fie-care cincî-șease pași, mă opresc să descifrez nume încrustate sau scrise cu creionul pe coaja arborilor și pe băncile de prin alee. Mii și mii de nume. Unde sînt toți aceia cari au trecut pe-aici?

Tot deauna!... vorba asta mă urmărește une-orî ca un sarcasm.

Tot umblînd așa, cu gînduri de-astea zadarnice, aud o îngîinare de vorbe neînțelese, întreruptă de oftături lungi. La o mică depărtare de mine, un om își face rugăciunea.

Mă uît bine și-l recunosc: e un evreu, bolnav și sărac, venit din fundul Galiției să respire miros de brazi.

Printre bolnavii săraci, cari i-am întîlnit la Solca, toți m'au interesat cu figurile lor de martiri, cu ochii lor, în cari asfințeau cele din urmă speranțe; cu surîsul lor de iertare față de toate nedreptățile lumii și-ale vieței.

Dar nici unul nu m'a înduioșat ca acest

evreu zdrențuros și prăpădit de bolnav. N'am văzut, nu voiū mai vedea nici odată, un chip omenesc mai ostenit de-a fi suferit! Durerea îl făcuse atît de măreț, cu nuanțele ei de resemnare și de tristețe, că un zîmbet de bucurie l-ar fi arătat hidos.

Mă uit cum se roagă de adînc și de încredințat că D-zeu îl ascultă. Ce-î mai cere acest apropiat oaspete al mormîntului, al viermilor? Viață? Poate!

Sfirșindu-și rugăciunea, se depărtează printre copaci, cu mersul lui greoi și trăgănat. Dar în ochii săi par'că s'a coborît o lumină ideală: sînt estaticî și seninî ca ochii acelor apostoli cari propăvăduiau și fermecau mulțimile.

* * *

Un freamăt întins leagănă vîrfurile brazilor, se mărește tot mai mult, devine o simfonie uriașe, în care fie-care frunză dă nota ei.

Cunosc toate șoaptele, toate armoniile pădurilor: de la fișiitul ce-l produce o creangă uscată, căzînd printre foi, pînă la imnul dulce sau mînios, cînd toate frunzele,

toate ramurile se împreună într'un singur glas.

Nici odată însă, într'o pădure, n'am simțit uimitoarea impresie a infinitului. Și deja încep să visez alte orizonturi, alte depărțări....

Mi-am purtat gândurile și visurile prin munți, prin păduri, pe lacuri; sufletul mi-a rămas vecinic nostalgic.

N'ar fi fost mai bine să-l fi obicinuit totdeauna cu orizontul strîmt și monoton al aceluiaș loc? Ce-a cules din toate contemplările lui, din nenumăratele și feluritele senzații cari l-au înfiorat? Nimic de cît tristețea de-a fi văzut și-a fi simțit prea mult.

Am cunoscut oameni, cari în toată viața lor, n'au privit de cît acelaș petec de cer din fața ferestrei; cari n'au trecut dincolo de orașelul, de satul, sau de curtea casei lor. Pentru acești oameni, restul lumii nu exista. Și erau liniștiți; înșirau zilele, cu plăcerea și nepăsarea cu care un copil înșiră, pe un lung fir de ață, boabe de mărgele.

O voce îmi întrerupe gândurile. E nebu-

nul: trece liniștit pe sub copaci, cu amîndouă mîinile vîrite pînă în fundul buzunarelor, uluind mai mult de cît cîntînd: marșul funebru al lui Chopin.

E un tînăr slab, cu ochii albaștri, totdeauna sfioși, ivit în Solca, într'o bună dimineață, nu știu de unde. Nu vorbește cu nimeni, rătăcește fără scop, prin oraș sau prin pădure, cîntînd mereu acelaș marș funebru. Oamenii l-au luat drept nebun.

Trece pe lingă mine, încet și trist, par'că ar urma un car funebru uluind tot mai jalnic cîntecul morților.

Și eu mă gîndeam la infinit!...

* * *

Pădurea se investmîntă într'o nesfîrșită purpură de raze. Soarele asfințește. Pe cărările ascunse cad pete mari de lumină, și se pare că arborii sînt inundați de o ploaie de aur.

Încet și cu o sfișietoare părere de rău, cobor cărarea care duce afară din pădure. Și tot îmi vine să mă opresc, să mă întorc, să rămîn.

Pare c'aud glasul imens al pădurei, gla-

sul singurătății, care mă cheamă adînc, cum chemăm noi, oamenii: speranțele, fericirea sau moartea.

Mă cheamă mereu și îmi spune duois și adevărat: Ce cauți în lume? În mijlocul nostru e loc destul pentru toate gîndurile și visurile tale!....

— Seară bună, coconaș.

Alt glas, — glasul răgușit al lui Avrum, birjearul, care mă caută să ne tocmim pentru a mă duce cu trăsura pînă la gara din Rădăuș.

— Bună seara, Avrum.

— Muni pleci, coconaș?

— Mîine, Avrum.

— La chite ceas?

— La opt dimineța, Avrum.

— Am să hiu.

* * *

A doua zi, dimineța, birjearul a venit la ora hotărîtă și am plecat.

Urcînd un deal, mî-am întors privirea spre pădure: cu fruntea vecinic înălțată către cer își visa visul ei de pace și singurătate.

Și sufletul mi se îmbruma de nu știu
ce tristețe, depărtându-mă de cerul acela
larg, de liniștea aceea nesfârșită, cari îmi
deprinseseră mintea și simțirea cu gânduri
atît de senine și bune; cu farmecul unei
poezii fără seamăn....

Cernduți, 1895.

Un fermecător

UN FERMECĂTOR

 Lamartine, fiind sfișiat de unii critici nedrepti și aspri, le răspunse cu aceste cuvinte: «Pe mine mă citesc și mă admiră femeile și adolescenții.»

Eū am trecut de mult peste pragul adolescenței, dar citesc încă pe Lamartine. De sigur, sînt afară din modă. Azi se citesc alți poeți; și chiar femeile aū uitat puțin pe poetul *Lacului*.

Aceasta mă face să rîd. Ca și cum poezii s'ar putea schimba cum se schimbă rochiile de baluri. Poezii geniali sînt pentru toate timpurile. Ceī carī iubesc și înțeleg

poezia, vor citi tot-deauna pe Lamartine.
«El nu este un poet; el este poezia.»

* * *

Acest frumos geniū mă farmecă. El este cel mai senin suflet pe care l-a avut Omenirea, după Krist.

Copilăria lui e un vis; adolescența lui o poemă.

Amicul lui cel mai intim, în primii ani ai vieței, fu un preot de sat, inteligent și nobil. El este educatorul său în singurătatea de la Mâcon. Aci, poetul visează, citește și scrie divinile lui *Meditațiuni*.

Mai târziu, femeile îl iubesc, îl urmăresc cu atenție, se interesează de el. Are aie-rul unui copil frumos, timid și trist.

Amorurile lui sînt ca niște povești din stele.

* * *

Cînd am citit pentru întîia oară pe *Graciella*, eram student în liceu.

Sînt cărți cari aū înrîuriri hotărîtoare asupra caracterului și temperamentului nostru. Dacă nu am fi citit acele cărți, am fi

fost poate alt-fel. *Graziella* este din aceste cărți.

Ea îți lasă o impresie dureroasă, dar și morală. Din momentul ce-ai simțit-o, însușești nu știu ce înclinare de-a respecta și-a adora pe acele femei simple, naive, dar ale căror inimi știu să iubească sincer și profund. Atît de mult s'aũ rafinat, atît de mult aũ devenit perverse modernele noastre *Venuse*, în cît nu rare ori visăm la *Graziella* lui Lamartine.

* * *

Orice s'ar zice, e plăcut să vorbești despre poetul acesta. Critici mari, — ca Faguet, Lemaitre, Bourget, — îl studiază cu simpatie, cu emoțiune.

În confesiunile lui poetul e adorabil, — chiar în cele politice. Citiți: «Lamartine par Lui-Même.»

În volumul acesta, poetul ne mărturisește viața lui politică, dintre anii 1790 — 1847, pînă în ajunul revoluțiunii din 24 Februarie 1848.

Sînt pagini cari te mișcă adînc; altele

aŭ un farmec pe care vorbele nu 'l pot exprima.

Viața acestui om n'are o clipă banală; e tot-deauna interesantă. In omul politic se întreveđe la orî-ce minut, poetul. Atît ca diplomat, cît și ca reprezentant în parlament, el nu vede numai patria lui, ci și Umanitatea.

Numele lui devine universal: suveranii îl rostesc cu respect; oamenii de stat îl admiră; poporul îl idolatrează.

Nu voiŭ să vorbesc despre bătrînețea lui: este singura pagină amară din viața poetului. Cînd am citit Confesiunile, am străbătut această pagină cu un fel de temere. Ași fi dorit să n'o cunosc.

* * *

Vă asigur, că nu fac critică în aceste rînduri. Vorbesc despre Lamartine numai cu inima. Mi s'ar părea crud să'l analizez. Știu că o mare parte din operele lui va pieri, dar rămîne încă mult!

In versurile lui e mai mult suflet de cît artă. Poate pentru asta poezia lui are o putere atît de sugestivă.

Versurile lui, după ce le-ai citit, îți cîntă în suflet. E o muzică ideală: Te înnalță, te face bun, te mîngîie.

Cei cari nu'l iubesc, nu l'aū citit saū sînt ingrați.

El este cel mai intim poet al Naturei.

E o mărturisire de iubire, de cult, tot ce scriū în aceste rînduri.

Critica este afacerea acelor spirite cari pot să explice frumosul; eū nu știū de cit să'l simt, să'l înțeleg.

Dacă unui cititor îi place de-o potrivă idealistul Lamartine ca și brutalul Richepin, să nu pară nefiresc. Arta de-a citi constă în această largă și generoasă putere de a ști să guști toate manifestările frumosului.

București, 1892.

Fluture

FLUTURE

De cît-va timp, Costin Fluture nu mai era omul care te întîlnea cu acelaş zîmbet ironic pe buze, care găsea pentru orî-ce împrejurare o vorbă de spirit, o glumă potrivită; se schimbase, devenise tăcut, nervos, cu ochii plini de o părere de rău neînţeleasă.

La început, prietenii săi crezură că e o prefacere: «caraghiosul trebuie să pună la cale o farsă». Toţi aşteptau să vadă ce-o să iasă de-aci, prevăzînd mai dinainte ne-saţiul cu care vor rîde. Şi prefăcîndu-se şi ei că sînt trişti, erau încredinţaţi că conspiră la aceeaşi farsă necunoscută.

Dar mai tîrziu, văzură că se înșeală: Costin Fluture era, în adevăr, prada unei dureri reale. Pentru ce însă o ținea ascunsă? Cum? expansivul de fie-care minut avea colțurile lui sufletești de tăcere și discreție? Uite, frate!... cine-ar fi gîndit!..

Il lăsară în pace, șoptindu'și c'un fel de răutate, ce și-o deșteptau acum, drept rezbunare, pentru zeflemelele, une-orî crude, cu care Costin îi înțepase, la prilejuri:

— Hm... Hm.... trebuie să fie amorezat..

— El care își bătea joc de dragoste!....

— Și de poeți....

— De lună, de stele....

— Văzurăți, că tot mai dibaci e afurisitul de Cupidon?

Apoi urmă șirul întrebărilor curioase și nedumerite:

— Cine-o fi drăcoaica-aceea care ne necăjește prietenul?

— Ar avea haz să fie vre-o domnișoară, cu rochia încă scurtă.

— Amor platonice!...

— Bietul Costin!... Ba nu, zău...

Aceste șoapte batjocoritoare păreau că trec pe la urechile lui Costin Fluture,

ca niște musculițe de vară, dar el nu le lua în seamă.

Ciți-va prietenii mai intimi hotărîră să-l invite la o petrecere; luat cu binișorul, mai cu vorba, pe departe, mai cu vinul, sperău să-l facă așî mărturisi cauza tristeții lui ciudate.

Lucrul fu pus la cale cu multă finețe. Costin primi să ia parte la această petrecere, cu toate că... deși nu prea... În sfîrșit, cedă.

* * *

În timpul mesei, nici o aluzie între ei; simple convorbiri banale și o grabă cam învederată de-a goli paharele. Pe la sfîrșitul mesei, Costin își aprinse o țigare, redobîndindu-și vechiul lui zîmbet.

Era momentul!... Intimii se folosiră de el:

— I'ascultă, mă Fluture, ce-ai tu de la o vreme?

— Ce să am? răspunse Fluture, — și ridică din umeri.

— Par'că nu ești într'ale tale....

Costin tăcu; i-se stinse țigarea, o aprinse a doua oară.

— Mă, tu ești îndrăgostit....

— Eî, ași!

— Parol?

— N'am fost nici odată, și nu voi fi...

— Nu te prinde. Atunci, ce dracu ai?

Costin îi întrebă, după o pauză:

— Dar cum vă par?

— Altul. Unde sînt glumele tale, spiritul tău vestit?...

— Eî, dragii mei!....

Costin suspina! Momentul psihologic ar fi dat o bună ocazie celorlalți să se prăpădească de rîs, dar așteptară. Nu se putea să nu izbucnească mărturisirea.

— Ce să fie, frate?... începu Costin, încrețindu'și fruntea,—o adevărată nenorocire!...

Se făcu o tăcere religioasă.

Costin urmă:

— V'aduceți aminte că, astă vară, cum părăssem din București o camelie albă de-o frumusețe rară. Țineam la ea, cum țineți voi la femeî. Mai mult, dacă se poate. Ca să vă spun cu ce plăcere și cu ce atențiune o îngrijeam, ar fi să vă fac o poveste, copilăroasă, pentru voi, dar pentru mine mai serioasă de cît toată Istoria O-

menirei, de la începutul ei pînă azi.... Ce vreți? o slăbiciune ca toate slăbiciunile. Eu găsesc fericire într'o floare, tu în ochii unei femei, altul în goana după avere; fiecare în cîte un nimic,—și o ducem așa pînă se sfîrșește și marele nimic, care se numește viața. Ei bine, lipsind din oraș patru zile, pentru a mă duce în S... unde aveam un proces, las odaia în seama proprietăresei, rugînd-o de nenumărate ori să aibă grije de camelie....

Aci Costin fu întrerupt de un supin a-dînc, apoi reluă firul vorbelor :

— Cînd m'am întors din S..., cum credeți c'am găsit biata camelie?..... Zmulsă din saciesie și făcută praf!...

— A a a a!....

— Un afurisit de copil al proprietăresei, găsind ușa odăii deschisă, a intrat înăuntru, mi-a răsturnat călimările, mi-a spart un pahar și mi-a rupt floarea... Cînd am dat cu ochii de camelie, par'că ași fi avut înaintemî corpul mort al unei surori. Și... iacă, de-aia sînt trist... de-aia.... pentru-că, nu știu dacă mă'nțelegeți, mi-era dragă,

mî-era scumpă floarea asta, par'că ași fi cules-o din sufletul meu!...

Glasul lui Costin se făcu înduioșetor și naiv, ca al unui copil.

— Nu i-ai cerut proprietăresei să'ți cum-pere altă camelie? întrebă unul din prietenii.

Fluture răspunse:

— Alta!..... Alta nu mai e *aceeași!*.... Ceea-ce îți place, ceea-ce iubești nu se poate înlocui cu.... *alta*.

Prietenii căzuseră pe gânduri. Ce curioase nuanțe de sensibilitate se ascund în unii oameni, cari par lipsiți cu desăvîrșire de sentimentalism și de imaginație!..... Nu rămîne vecinic un necunoscut sufletul omenesc?

După ce se sculară de la masă, unul dintre prietenii exclamă cu puțină uimire:

— Să fii trist pentru o floare!...

Altul adăogă, zîmbind:

— Adevărat.... *Fluture!*

București, 1893.

Lîngă o cruce

LÎNGĂ O CRUCE

După masă, aprindeam cîte-o țigară și reîntorceam amintirile din drumul lor depărtat. În seara aceea era rîndul lui Alexandru Vergu.

El începu :

«Eram de cîte-va zile într'o stațiune balneară din Bavaria. Parcurile, grădinile, curțile, drumurile erau pline de flori, de foarte multe flori. Se vedea că oamenii de-acolo, de la cei mai săraci pînă la cei mai bogați, nu erau lipsiți de această plăcere delicată de-a îngriji florile.

Printre roze, printre camelii, printre crini, nu eram tocmai singur. Dar mă simțeam

bolnav și departe, — foarte departe! Această senzație trebuie să fie proprie acelor suflete cari presimt că vor muri....

Mă plimbam prin păduri, saū în luntre, pe lacul Thum, — frumosul lac de un albastru posomorit înconjurat de munți, totdeauna liniștit; un lac pentru amanți, pentru visători... Pe suprafața lui curată plutirea maiestoasă a lebedelor desemna curbe fine, cari se lărgeau ca niște brațe imense pînă pîreau; lebedele se afundaū printre stufuri de trestie verde.

Mă gîndeam la moarte și mă 'ntrebam copilărește: dacă n'ar fi existat moartea? dacă am fi trăit tot-deauna?

Tot-deauna! Nu mi s'ar fi urît poate cu aceleași și aceleași priveliști ale naturei? Saū, necunoscînd sfîrșitul, de sigur nu am fi putut simți monotonia eternității.

Și.... într'o zi voiū înceta să măi respir, să măi vorbesc, să măi cuget, să măi privesc.... Și... mă vor închide într'o cutie de scînduri—cu forma ei caracteristică, foarte caracteristică,—mă vor coborî într'o groapă, vor arunca pămînt peste mine,—par'că

Il simt acum cît e de greu,—și vor trece zile, ani, veacuri, veacuri, veacuri...

E foarte simplu, se'nțelege. Foarte simplu. Hm!... Mai bine să nu ne mai gîndim.

* * *

Mă oprisem pe un pod s'ascult ce cîntă riul. Cînta: «toate trec... toate trec...» Eî și? cunosc eū cîntecul ăsta.

M'am dus înainte să intru, dincolo, în pădurea de brazi. Copacii aū freamăte mai blînde, cîntece mai vesele.

Era cald, aierul strevăzător, și cîte o dată par'că lămuream vuiete depărtate de cascade.

Pînă în pădure era o bucată de drum. Mergeam încet, printre două livezi semănate cu cînepă.

La o răs_pîntie, de unde se zărea aleea pădurei, se afla o cruce mare, văpsită în negru, pe care era țintuit un Krist de lemn. La căpătîiul crucei: o strașină de tinichea; pe cele două brațe ale crucei atîrnaū cîteva coroane veștejite. Lîngă cruce o bancă îngustă și vechie.

Locul acela era foarte trist. In Bava-

ria răspîntiile drumurilor sînt pline de cruci. O cruce are tot-deauna o înfățișare tristă,— nu știu de ce. O cruce amintește, chiar unui necredincios, că pe dînsa a murit divinul propăvăduitor al frăției și bunătății printre oameni. Pe bancă sta o femeie, aproape tînără, îmbrăcată în negru, cu fața ascunsă într'o batistă, plîngînd.

Am trecut pe lîngă cruce, pe lîngă femeie — și gîndul morței iar mî-a venit. Crucea, o femeie care plînge, îmbrăcămintea ei de doliu, nu sînt de ajuns ca să'ți aducă aminte despre moarte?

Pe cine plîngea? Fără să vrea, fără să știe, ea mi-a împărtășit ceva din durerea ei. O! dacă s'ar putea ca fie-care plîns, fie-care suspin al nostru să se resimtă pretutindenî, în tot nemărginitul! La ce bun?... Știu și eă, poate am avea o mîngîiere mai mult, în viață.

În pădure m'am odihnit, am alungat gîndurile astea; în pădure erau freamăte, cîripiri de paseri, jocuri de raze printre frunze,—era viață.

În altă zi, am trecut iarăși pe lângă cruce. Un bătrîn, rău îmbrăcat, sta pe bancă. Am crezut că e un cerșetor, dar nu mî-a întins mîna.

Depărtîndu-mă cîțiva pași de el, am întors capul. L'am văzut scoțînd o batistă și ștergîndu'și ochii. Plînsese?

Ciudat!... Locul acela trebuia să sugereze într'un om nevoia de-a plînge.

Sînt locuri care aŭ atracțiuni și înrîuriri bizare. Un turn, de unde s'a aruncat un nebun pentru a'și zdrobi capul de pietrele stradei, devine un loc ales pentru sinucideri de felul acesta. Într'un parc singuratic unde ți s'a spus că s'aŭ iubit doi oameni, — aŭ vrea să iubești.

Mi-am zis apoi: mîine voiŭ sta și eu pe banca aceea, lângă cruce.

* *
* *

Bolnavii, veniți la stațiunea aceea, erau foarte numeroși. Figurile lor palide făceau un contrast uimitor lângă figurile roșii și sănătoase ale bavarezilor, din localitate.

Oamenii și oamenii, unii foarte aproape, alții foarte departe de mormînt.

Era o zi frumoasă; bolnavii păreau veseli, pluteau în aier speranțe.....

Cete numeroase se îndreptau spre pădure. Nicî unul din cei cari treceau nu s'a oprit lîngă cruce; eă m'am oprit.

Mi-am ridicat ochii spre Krist. Era grosolan cîoplit; dar înfățișa un mort, un mort sfînt, adorat de veacuri, învăluit în cele mai sublime legende.

Am stat cît-va timp pe gînduri, uîtîndu-mă cînd spre cruce, cînd pe culmile Alpilor, cari se zăreau înfășurate într'o ceață subțire.

M'am simțit trist. Nu cum-va se producea și'n sufletul meu aceeași înrîurire, aceeași sugestie a crucei? Nu știu.

Mi-am adus aminte de cîte-va date din copilărie; mi se părea că revăd unele locuri, unde fusesem fericit, în primii ani ai vieții.

M'am revăzut adolescent, sănătos și cutezător, neatins de decepții, de mizerii.

Apoi.... lupte și iarăși lupte, pe neașteptate; lupte inegale, — eă dezarmat, sărac, lipsit de un temperament rezistent; nevo-

ile, din potrivă, hotărîte, puternice, numeroase.

M'aŭ învins...

La răstimpuri depărtate, zări senine de pace, de fericire, se arătau pe nemărginitul aşteptărilor mele, vecinic neîmplinite. Şi nu se lămurea nimic sigur, nimic hotărît. Cîte vieţi de-astea — pustiuri nesfârşite de suferinţe,—mai interesante de cît cele scrise în cărţi...

Mi-a venit să plîng; dar în clipa aceea m'am împotrivit în contra lacrimilor. M'aşi fi simţit prea laş.

Am plecat.

Riul s'auzea cîntînd: «toate trec... toate trec... toate trec»...

Reichenhall, 1894.

Un braț cu lemne

UN BRAȚ CU LEMNE

In odaie era frig. Pe pereții, îngălbeniți de fum și de umezeală, igrasia se prefăcuse în boabe mici de ghiață; iar tavanul scund și cu tencuiala crăpată, părea mai apăsător de cît piatra unui mormînt. Un pat de fier, așezat între fereastră și ușe, peste care staū aruncate, în neorînduială, două perini murdare și o plapomă subțire și vechie, avea înfățișarea unui pat de spital, unde zăcuse multă vreme un bolnav. Pe masă, se afla: un sfeșnic de alamă, pătat cu spermanțetă, în care mai rămăsese un rest de luminare; alături, o călimară, un toc și cîte-va cărți.

Gura sobei era deschisă și 'ntr'însa se zărea ca o mîna de cenușe, risipindu-se pe scînduri, din cînd în cînd, din cauza vîntului care răzbea furios prin coș.

Afară se văieta, de cu noaptea, un viscol sălbatic

Grigore și Nicu,—doi studenți sărmani, cari închiriaseră cu luna această locuință sărăcăcioasă, — abia izbutiseră să se îmbrace în grabă, și acum staū înmărmuriți în mijlocul odăii, cu pălăriile pe cap.

— Ce ne facem, Nicule? întrebă îngrijorat și cu frică Grigore. Murim de frig.

Celălalt își frecă mîinile, suflă de cîteva ori în ele, și răspunse cu un glas, în care nu se vedea aceiași temere :

— Știu și eu!..., — și începu să umble prin odaie, apoi după o pauză adăogă: dacă am avea, cel puțin, tutun. Eū par'că m'ași încălzi la o țigare.

Grigore întrebă din nou:

Nu crezi c'am putea să mai cerem proprietăresei o porție de lemne, pe datorie? La sfîrșitulul lunei, ne vin parale și plătim tot.

— Peste puțină. Aseară m'am întîlnit

pe scară cu proprietăreasa, și 'n loc să'mi răspundă la salut, m'a întrebat: cînd avem de gînd să devenim băieți cinstiți? Cum cinstiți, cocoană, i-am răspuns, dar nu plătim regulat?

— Nu știu, m'a răspuns ea, pentru mine e cinstit numai cine îmi plătește pe lună înainte.

— I-ai mai răspuns?

— Ba m'am văzut de treabă; n'aveam poftă să mă cert c'o nebună.

Vîntul izbi de geamuri o puzderie de zăpadă.

Cei doi studenți erau prieteni vechi, născuți în acelaș sat, din părinți săraci și nămețiți de nevoi. Erau băieți silitorî, dornici de-a învăța carte și de-a ajunge odată la putința de-ași asigura un traiu bun și liniștit. După ce terminaseră clasele primare, veniseră în oraș spre a urma în liceu. Lipsiți mai totdeauna de cele trebuincioase existenței, suferind frigul și foamea, ei luptaseră cu neajunsurile cele mai cumplite, uitînd toate și mulțămii că ajunseră pînă în clasa a șaptea.

De-acasă, le venea amîndorura pe lună,

șapte-zeci de lei. Cu acești bani își închiriaseră o cameră; dormeau în acelaș pat și mâncau la aceeași masă. Intre ei se stabilise o iubire adîncă, un fel de nevoie sufletească de-a se simți totdeauna alături.

Grigore era slab, de statură potrivită, cu trăsăturile feței regulate și fine. Avea ochii albaștri, puțin triști, ale căror priviri se resfrîngeau, de obicei, spre pămînt. Vorbea rar, citea în afară de cărțile școlii, volume de poezii; îi plăcea să'si îngrijească părul, ce crescuse mătăsos și lung.

Nicu părea un colos pentru vîrsta lui de două-zeci de ani; era înalt, spătos, cu figura comună. Îi plăcea mai mult să rîdă, se arăta cîte-o dată mușcător față de prietenii lui proști, fuma cu pasiune, juca biliard, cînd avea bani de prisos, și se purta tuns.

Iarna începuse, de timpuriu, cu viscole și cu geruri puternice. Și în prima Duminică din Noembrie, cei doi prietenii se găseseau cu desăvîrșire lipsiți de bani și de lemne.

După cîte-va minute de gînduri nehotărîte, Nicu s'apropiă de masă și luă un volum legat în scoarțe de hîrtie. Era o Aritmetică vechie.

— Grigore, întrebă el zîbind, știi tu ce se află în cartea asta ?

— Probleme.

— Foarte bine: probleme. Sînt sigur că ești în stare să le rezolvezi pe toate. Să vedem însă dacă 'ți poate capul să rezolveze și problema asta: unde putem găsi un braț cu lemne ?

Lui Grigore nu îi plăcu gluma asta ; Nicu rîse. Acesta din urmă nu se putea stăpîni de-a întîmpina cu pușină nepăsare și veselie împrejurările cele mai triste. În firea lui par'că se transmisese mai adînc filosofia resignației față de amarurile vieții, păstrată din vremuri îndelungi în sufletul mulțimei obidite din care ieșise.

Dar de-odată, Nicu deveni și mai vesel :

— Ascultă, Grigore, mî-a venit o idee, în adevăr genială !...

Grigore se uită la el supărat :

— Iar te-apucă de glume?... Lasă-mă în pace, mie mî-a înghețat și inima...

— Un cuvînt mai mult ca să'mi dai ascultare.

— Eî bine, spune.

— Dar te rog să m'ascuți cu băgare de seamă, pînă la sfîrșit. Sînt de părere să ieî condeieul în mînă și să faci o scrisoare în sensul acesta: «Domnișoară, doi studenți săraci, pe vremea asta vrăjmașe, staî închiși în casă, aproape morți de frig. Le-aî înghețat buzele, mîinile, urechile,— și inimile! Poate că inimile ni-le-am desghieța la ochii d-tale frumoși: dar restul nu ni'l putem dezmorți de cît la un jeratic dogoritor. Știindu-vă pe atît de bună, pe cît sînteți de frumoasă, împreună mîinile, în semn de rugăciune, și vă cerem un ajutor mare,—să ne dăruiți un braț cu lemne!»

— Și cui vrei să trimitem scrisoarea asta? întrebă Grigore, uimit.

— Cui!... par'că nu ghicești!... fetei care îți place ție.

— Vecinei noastre? fetei colonelului?

— Da.

— Și cine să'i ducă scrisoarea?

— Eî o duc.

După o pauză, Grigore întrebă cu glasul mirat:

— Și ești sigur că ne va da un braț cu lemne?

— Sînt sigur.

— Mă, o să te dea slugile afară... Cum o să ajungi tu pînă la ea?

— Tu fă scrisoarea; restul nu te privește pe tine. Am auzit eū de la cine-va că sînt toți oamenii milostivi: și fata și tatăl ei. Nu se poate să nu se înduioșeze la scrisoarea noastră. Și dacă fata mă va întreba: cine este camaradul d-tale? Eū îi voi răspunde: poate că l-ați văzut: băiatul acela palid, cu părul lung...

Grigore zîmbi, dar printr'o privire și-reată păru că răspunde prietenului său: ești nebun dacă îți închipuești că un țăran ca mine, se poate gîndi la o fată așa de frumoasă și bogată. El se învoi să facă scrisoarea cu condiția de a lăsa fraza asta: «poate că inimile ni-le-am desghieța la ochii d-tale frumoși;» ar însemna că'i fac o mărturisire de amor, — și Grigore iar aduse vorba despre pumniî slugilor.

După ce scrisoarea fu gata, Nicu o luă

și ieși în grabă pe ușe, lăsînd pe prietenul său nedumerit și singur.

* * *

Cîte-va case mai departe de locuința celor doi studenți, se ridica o clădire înaltă și măreață. Toată lumea din strada aceea știa că acea clădire era proprietatea domnului Vintilă Jarja, colonel în retragere, văduv, și tatăl unei fete de opt-spre-zece ani, de o rară frumusețe. Fata colonelului se numea Silvia, era blondă, înaltă, cu talia subțire și fermecător de mlădioasă în toate mișcările ei. Ochiul său era de un albastru așa de limpede, că te înseninau privind-te. Tot-deauna se îngînau pe buzei surîsurilor naive și drăgălașe, cari păreau nedespărțite de gura ei ca mirosul de floare.

Ea trăia, de obicei, singură, în tovărășia unei guvernante germane, bătrînă și toată ziua ocupată să citească romane. Tatăl său, nevoind să se însoare pentru a doua oară, se folosea de ultimile puteri ale bărbăției sale, ducînd o viață liberă și nelipsită de plăceri.

Grigore zărise pe fata colonelului, într'oză, pe cînd se ducea la școală, însoțit de prietenul său. Ea sta la o fereastră a salonului și privea un cîrd de vrăbii cari se certaă zgomotos printre ramurile unui salcîm dintr'ocurte vecină.

Lui îi plăcu părul ei auriu și moale,— un păr ce i-ar fi fost drag să'l mîngîie. Nicu rosti o glumă răutăcioasă pe seama ei, dar Grigore se supără:

— Dacă mai faci glume de-astea nu 'ți mai vorbesc.

— Par'că ea aude? răspunse Nicu.

— N'aude ea, dar aud eă.

Grigore a mai zărit-o și în alte zile, tot lîngă aceiaș fereastră, privind vag și trist în stradă. El ghicea că fata asta se simțea prea singură, îi era urît; și în sufletul ei trebuia să se stingă, de timpuriu, visurî prea frumoase.

Cu vremea, se obicînuise, orî de cîte-orî trecea la școală, să 'ntoarcă privirile spre fereastră. Dacă Silvia era acolo, ca tot deauna pe gîndurî, el simțea o mulțumire. Cînd se întîmpla ca fata să nu fie la fereastră, Grigore simțea tristețea și nea-

stîmpărul caracteristic anemicilor, cari nu pot să îndure zilele fără soare.

Silvia era departe de-a ști că studentul acesta palid, cu părul lung, rău îmbrăcat, se gîndește la ea, o urmărește cu ochii.

Intîmplarea a făcut ca Grigore să afle cum o cheamă; pentru el, asta a fost o bucurie mare. Nu s'a putut stăpîni să nu îi spuie și prietenului său:

— Știi cum o cheamă?

— Pe cine?

— Pe fata colonelului?

— Cum?

— Silvia!

Nicu a ridicat din umeri, dar a înțeles că bietul Grigore *pătimeste* rău, — și a rîs în taină.

Grigore se gîdea dacă nu făcuse o nesocotință, trimițînd pe prietenul său cu scrisoarea, prin care îi cereau amîndoi un braț cu lemne, și aștepta neliniștit. Ideia era originală, dar cam primejdioasă.

În vremea acestor clipe de așteptare și nedumerire, Nicu se întorcea grăbit, cu figura îngălbenită de-o emoție puternică.

Cînd Grigore îl zări intrînd pe ușe, cu

brațele goale, crezu că încercarea lor nu izbutise și vru să zică: «N'avem noroc!»

Dar Nicu îl întrerupse:

— Fata colonelului a murit!

Cuvîntul din urmă opri o secundă bătăile inimei lui Grigore; nu putu să zică nimic, se uită, mut și înmărmurit, în ochii prietenului său.

Nicu își recăștigă liniștea și începu să povestească:

— Era să intru în curte, cînd văd că niște lucrători cerneaă porțile cu postav negru. Mă opresc un minut, apoi intru în băcănia de peste drum și întreb pe băcan: cine-a murit, Domnule Guvidi?—Fata colonelului, îmi răspunde el. — Cînd? — Azi noapte. Acum trei zile a fost la o nuntă, unde a stat pînă despre zi. Se vede că a jucat mult, a asudat și a răcit. Ieri nu s'a simțit bine, a început să verse sînge. S'au chemat trei doctori, dar de geaba; doctorii n'aū putut să'i oprească sîngele. Azi noapte, pe la orele două, a murit.

Nicu nu mai găsi nimic de adăogat; își frecă mîinile reci, apoi le vîrî în buzunarele paltonului.

Grigore păstra aceiaș tăcere. Ochiii i se pironise în jos, și în suflet i se părea că se face un gol, se rupea o coardă a simțirei, murea ceva într'însul.

De unde venea durerea asta? El nu și-o putea lămuri bine,—poate din părerea de rău că n'avea să mai vadă capul acelei fete frumoase, cu păr auriu, stînd lângă fereastră, tot d'auna pe gînduri.... Sufletul lui se deprinsese atît de mult cu imagina aceea de frumusețe...

Nicu întrerupse brusc liniștea:

— De, frate, dacă nu murea poate aveam parte de un braț cu lemne.

Reichenhall, 1894.

A l b u m

— Poeme în proză —

A L B U M

— Poeme în proză —

I.

FLOAREA REGELUI

De munții Alpī, printre cascade, crește o floare singuratică, de culoare albastră, ale cărei petale sînt crestate la vîrf. Tirolezii, cari umblău toată ziua pe munți, n'o băgaū în seamă, n'o culegeaū nici o dată s'o dea iubitelor, — căci e lipsită de miros.

Biata floare, trăia și murea, — necunoscută....

Dar frumoasele bavareze aū aflat că re-

gele visător, Ludovic al II-lea, o zărise în copilărie, și în toată viața lui o preferase tuturor celor-l-alte flori.

De-atunci, toate fetele aŭ numit-o: *Floarea Regelui*, și o poartă, ca în amintirea unui amant, în păr saŭ la sîn.

München, 1894.

II.

BIRJARUL DIN SALZBURG

Era gras, roșiu, și își fuma pipa, liniștit, pe capră.

Mă îndreptasem către el, pentru că se uita cu un fel de tristețe și bunătate, în stradă. De sigur, mi-am zis, bietul om nu și-a câștigat hrana lui și-a calului.

Îi dedei două *mărci* să mă plimbe o oră prin oraș. El pricepu că sînt străin, căci abia ne înțelesesem prin gesturi. Cu toate acestea, îmi ghicise dorința de-a vedea lucrurile cele mai frumoase din Salzburg.

Un birjar psiholog!

Mă urcai în trăsură, simțind o plăcere

rară să fiu dus în trapul ușor și ritmic al calului. În tot orașul acela eram, poate, singurul om mulțumit și fără griji.....

De-o dată, trăsură se opri, iar birjarul întorcându-se către mine, îmi arată c'un gest larg o statuie:

— Mozart!

Mă ridicai în picioare, privind cu o dulce emoție, figura genialului compozitor.

În vremea asta, birjarul începu să fluiera, încet și plăcut, o parte din *Lacrimosa*.

Salzburg, 1894.

III.

DANȚ MACABRU

Intr'un frumos și întins parc din *Reichenhall*, orchestra cânta: *Danțul Macabru*. Vestita compoziție a lui Saint-Saëns produsese o atenție nemărginită în mulțimea bolnavilor, care se plimba, tăcută și tristă, pe sub arbori.

Toți ascultaă, ca într'o uimire religioasă.

Vioarele scoteaă accente stranii; păreaă niște vaiete din altă lume. Violoncelele scăpăraă note de-o melancolie bizară... Toboșarul lovea cu două bețe într'un lemn sonor, din care ieșeaă sunete de oase.

Eă mă uitam în ochii bolnavilor... Eraă înfiorați: — par'că își priveaă danțind propriile lor schelete.

Reichenhall, 1894.

IV.

R O Z E L E

La cea mai ușoară adiere, rozele se scuturau, colorînd pămîntul cu petalele lor albe, roșii, galbene.

Grădina era plină de aceste flori, cari creștea și murea cu o repeziciune uimitoare. Nu le culegea nimeni; erau lăsate în pace: să trăiască și să moară, atît cît le era dat.

Cînd vîntul se pornea mai tare, lua în zbor foile risipite, învîrtindu-le într'un danț fantastic, ducîndu-le departe, azvîrlindu-le peste zidul grădinei, în praful de pe drum.

Și vîntul par'că avea glas, par'că spunea: «Cine n'a iubit, cine n'a sperat cît

timp rozele erau înflorite?.... Acum rozele
aă murit! Acum rozele aă murit!....»

Grădinarul, voinic și vesel, fumîndu-și
cu poftă luleaua, curăța aleeele, mătura ro-
zele scuturate.

Iar fata lui, o floare mai traînică, venea
în urmă'i, cînta, se gîndea la Ianoș, la o-
chiï lui albaștri, la rochia ei de mireasă...

* * *

Rozele înfloreau....

La cea mai ușoară adiere, ramurile lor
se mișcau cu acea înmlădiere ideală ce-o
aă numai florile.

În jurul lor pluteau parfumuri.

Era cel mai frumos colț din grădină:
tinerețea acestor roze albe, roșii, galbene,
desfătîndu-se în lumină și în soare...

Cînd vîntul se pornea mai tare, împră-
știa parfumul lor prin ferestrele deschise,
din împrejurime, peste zidul grădinei, de-
alungul stradei, îmbătînd trecătorii.

Și vîntul par'că avea glas, par'că spune:

«Cine nu iubește, cine nu speră, acum
cînd rozele aă înflorit?....»

Grădinarul, obosit și abătut, uda aleele, curăța pomii de omizi.

Iar fata lui, o floare care s'a veștejit, venea în urmă'i, plîngea, se gîndea la Ianoș, la ochii lui închiși pentru tot d'auna, la rochia ei de doliu....

Reichenhall, 1894.

V.

U N C U V Î N T

Copilul a învățat să scrie... E o bucurie nespūsă în toată casa!

Mama lui aburește geamul cu gura și zice copilului: «Scrie cu degetul numele mămiței!»

Copilul scrie: «Ana», — apoi toți îl sărută, îl strâng în brațe.

Tatăl prevede că va ajunge un om mare. Copilul e abia de cinci ani.

E cald, după amiază.

Toată familia s'a dus în grădină. Copilul se joacă, trîntit pe nisipul de pe alee. Cu o nuța scrie pe nisip cuvintele cari i-se dictează.

O soră a lui îi spune: «Scrie pasere.»

El scrie, nu face nici o greșeală. Scrie încet, face literele mari, să se poată citi.

Tatăl său îi zice grav: «Scrie Durere cu D mare.»

Copilul scrie: «Durere.»

Durerea, nevăzută, trece pe lângă copil: «Acum îmi scri numele pe nisip; mai târziu mi-l vei scrie în suflet!»

Craiova, 1895.

VI.

CREDINCIOȘII

Intr'o zi ploioasă intrasem în biserica *Sfîntului Ștefan*, din Viena.

Lumina zilei străbătea prin ferestrele bisericeii, tristă ca un apus de toamnă. Năuntru era feeric: sute de lumînări își resfrîngeau razele pe argintul și aurul icoanelor.

Femei tinere și frumoase, ascunse mai în umbră, rîdicau spre *Crucifixuri* ochi plini de rugăciuni și de credință. Bătrînii murmurau cuvinte evanghelice; copii plîngeau.

Preoții rosteau cu voci grave, bine-cuvîntați cu gesturi largi și maiestroase.

Se facu tăcere.... Orga începu : *Ave-Maria*.

Coardele simțirei mele tremuraū. Se împărăștia atîta melancolie din imnul acela divin, vărsa în sufletul meu atîta extaz, că îmi venea să cad în genunchi, să mă rog adînc, pierdut....

Ca o vedenie profană, ochii tăi frumoși, eternizați în gîndurile mele, mi să păru că î zăresc, sub bolta altarului. La cîntecul orgei, în mijlocul unei mulțimi de credincioși, m'am rugat și eū la acei ochi, — cerul meu *fără D-zeū*, — ca și al celor credincioși.

Viena, 1894.

VII.

IN DRUMUL DE FIER

Călătoream de două zile c'un străin, care citea mereu o carte veche și cu foile îngălbenite. De curiozitate, l-am întrebat :

— Ce carte e aceea, domnule ?

— Un roman, îmi răspunse el.

— E bine scris ?

— E un capo d'operă !

— Ești bun să-mi povestești și mie subiectul ?

— Cu plăcere ; ascultă : Un tânăr iubea o femeie frumoasă....

— O ! asta e cunoscut, e banal....

— Tânărul acela își făcuse din iu-

bita lui un ideal! Erau amîndoi săraci, dar el muncea, zi și noapte, ca să cîștige pîinea iubitei sale. Era fericit că muncește și că e iubit! — Intr'o zi, ea l-a înșelat, a fugit de lîngă el...

— M'așteptam la una ca asta... Ei! povestea e veche, domnule!

Străinul urmă:

— Astăzi, ea nu mă mîncă pîine neagră, nu mă poartă rochiile de stambă, e întreținuta unui conte, bătrîn și bogat, — dar n'o mă iubește nimeni!...

— Ei, și?

— Dar n'o mă iubește nimeni!...

— Adică, mă mult o plîngi pe ea, de cît pe bietul tînăr....

Străinul repetă cu acelaș glas de pietate amară:

— Dar n'o mă iubește nimeni!...

Refrenul acesta m'a pus pe gînduri.

Viena, 1894.

VIII.

SURISUL COPILULUI

În fața juraților, vinovatul mărturisise totul: într'un moment de furie, de întunecare a minții, se înarmase cu un cuțit și omorîse pe o mătușe a lui, care nu'l îngrijea, nu'i da bani, n'avea milă de el, un biet orfan!...

Apoi sfîrși ast-fel, cu un glas înmuțat de o jale caldă a inimei, ce se urca încet spre ochi, pe unde de lacrimi: «In clipa aceea, cînd m'ași fi simțit în stare să ucid lumea întreagă, să lupt cu toate fiarele pustiurilor și codrilor, auzi un scîncit slab, înăbușit, prefăcîndu-se de-odată într'un plîns asurzitor...

În mijlocul tăcerei, ce mi se părea nemărginită, și beat de mirosul sîngelui, zgomotul acesta par'că mă înfricoșă.... Porni spre odaia de unde se auzea plînsul, și intrai să intrerup de-odată acest zgomot supărător. Imi trebuia liniște, o liniște adîncă....

Copilul, — un îngerăș de un an și cîteva luni, — se deșteptase din somn și cerea sînul mumei, prin scîncitul lui sfios....

Ridicăi cuțitul și..... copilul tăcu; se uita în ochii mei și zîmbi. Il ținusem de multe ori în brațe, și, mititelul, se obișnuise cu mine, mă recunoștea....

Surîsul lui, curat și dulce, ca o rază de soare, îmi opri mișcarea sălbatică a brațului; azvîrli cuțitul și începui să legăn copilul, să'i cînt încet ca să adoarmă....»

Craiova, 1895.

IX.

UN BOGAT

În sfîrșit, se hotărîse să vie la băi. Doctorul îi spusese: «Dacă nici vara asta nu te duci la *Reichenhall*, nu mă garantez de viața d-tale». Bogatul s'a îngrozit gîndindu-se la moarte, și-a deschis, vai! casa de bani, a luat tremurînd o mie de lei, și a venit în frumosul paradis al Alpilor.

Ne-am cunoscut într'un birt, unde el nu mîncea de cît o friptură și nu bea nimic, — nu bea nimic, nenorocitul!

Aproape în fie-care zi, eram victima acestui zgîrcit milionar, de care nu știam cum să mă scap. Nu-mi vorbea de cît de cele șase moșii ale sale, moștenite de la

părinți; de pădurile lui întinse, de banii săi dați cu dobîndă, de casele sale, de nesfîrșitele lui avuții, cîștigate fără muncă.

Ascultam chinuit, nu răspundeam nimic. Cîte gînduri îmi nelinișteau mintea în fața acestui bogat nesimțitor și stupid!

Intr'o zi, am găsit un mijloc bun de a mă scăpa de el.

— Ei, domnule,—i-am spus eu grav și uitîndu-mă ciudat la el, — ce sînt bogățiile d-tale pe lîngă strălucirea umedă a unor ochi de femeie care te ucide sub sărutări; și ce *napoleonî*, ce *lire*, ce *co-roane* pot să sune mai armonios ca rimele din sonetele lui *Heredia!*.... Crezi că ai putea, cu tot aurul d-tale, risipit pe o pînză albastră, imensă, să ne dai splendoarea uimitoare a stelelor dintr'o noapte de vară?

Din clipa aceea, bogatul se ferea de mine.

Reichenhall, 1894.

X.

REALITATEA

Pîlcuri negre de ciori vesteau iarna prin văzduhul răzvrătit de vînturi și nori....

Soarele nu mai scotea lumea afară din casă, în grădină, sub pomii, sau pe prispă, la umbra strașinei ; copiii, goi și zgomotoși, nu se mai jucau în țărîna, în mijlocul drumului....

Orășelul par'că se pustiise, și domnea pretutindenă posomorîrea sfîrșitului de toamnă....

Dar prin stradele deșerte umbla rătăcit, fără căpătîiu, fără adăpost, *nebunul* cunoscut de toată lumea, nebunul care se

credea milionar, ale căruî tezaure, pline cu aur, întreceau strălucirea stelelor....

Era un bătrîn mic, slab, cu umerii ridicai, par'că aștepta tot-deauna să se pue pe dînșii o greutate, o povară. Umeri de muncitor încremeniți în poziția asta, de cînd bătrînul fusese, atîta vreme, slugă și vită, la unii și la alții....

Intr'o dimineață, s'a deșteptat bogat, milionar; nu s'a mai dus să și cîștige pîinea. Zdrențele de pe dînsul i s'aũ părut purpură; coliba lui s'a prefăcut în palat.

Și, lucru ciudat, săracul ajuns milionar, nu devenise nici rău, nici egoist. Din potrivă: toată grijea lui era să bată la ușa tovarășilor lui de altă dată, și să i întrebe: «Vă trebuie bani? Vă plîng copiii de foame?... Fiți pe pace!»..... Cu o privire blîndă îi încredința că le va aduce mîini pline cu aur.....

Săracii nu rîdeaũ de bîetul nebun; copiii nu se înfricoșau de el....

Cu începutul iernei însă, nebunul rătăcea singur pe drumuri....

Intr'o zi ploua, ploua mărunt și des; și un frig umed pătrundea pînă la oase.

În colțul unei strade, lângă un felinar, nebunul tremura de frig. Era liniștit, avea ochii senini și triști: era într'un moment de minte întreagă.

Înțelesei: în clipa aceea, nebunul vedea realitatea, își recunoștea zdrențele, își aducea aminte că în coliba lui era întuneric, că nu mîncase de mult....

Și întinzînd milionarului un ban de po-mană, mă întrebaî cu o negrăită jale: De ce îl părăsea nebunia? De ce îi reda cîte-o dată mintea, acestui nenorocit, pentru a privi, a înțelege realitatea?...

Craiova, 1895.

XI.

T I M I D.....

O fată iubea pe un băiat....

— Ho!... Ho!... ni s'aũ mai spus de-
astea....

— Așteptați, așteptați....

.... Și fata aceea avea părinți foarte bogați,
și ea era singurul lor copil. Dar băiatul
n'avea pe nimeni, părinții lui muriseră, lă-
sîndu'l sub îngrijirea unui unchiu rău și
bolnăvicios.

— Fă-te negustor, mă băiete, i-a spus
de cîte-va ori unchiul său; el însă a ur-
mat să'si vadă de visul lui: pictura, pen-
tru care da mari semne de talent.

Intr'o zi, fata, însoțită de mama ei, —

femeie mîndră și desprețuitoare, — a eșit să să plimbe afară din oraș, într'o trăsura elegantă.

Era o zi dulce de primăvară.

Băiatul, — să'î zicem pictorul, — se dușese pe cîmp să copieze priveliști, și mai ales să facă studii de cer...

Fata l-a zărit, și 'n sufletul ei a scris un vers: «Ce frumoși ochi are!»

Credeți-mă ce vă spun: așa începe dragostea, dintr'un suspin, dintr'o privire, dintr'un zîmbet, din nimica.... Ce urmează, e o parte mai serioasă; dar începutul e totdeauna o glumă.

După cît-va timp, băiatul, — ziceți'î pictorul, — a înțeles că este iubit. Dar ce folos!... nu îndrăznea nici s'o privească. De ce nu era fata băiat?... Cum ar fi știut ea să dea o lecție stîngaciului și sfiosului acesta, care nu știa să privească de cît peisagele?..

Dar chipul unei fete nu e cel mai frumos peisagiū?...

În sfîrșit, fata s'a hotărît să aibă ea îndrăzneala care lipsea băiatului — nu'î mai ziceți pictorul.

Și ea s'a gîndit în neliniștea cîtor-va

noapți: cînd voiû fi odată singură acasă am săî scriu să treacă pe la mine; îl voiû chîema de la fereastră... El va veni, eû mă voiû arunca în brațele lui, îi voiû spune cît îl iubesc, cît doresc să'l fac de fericit,— și, fără îndoială, el va ști să se folosească de clipa aceea..... Apoi: părinții află, fac o săptămînă pe supărații și, în sfîrșit, se învoiesc și.... celelalte.

Iatăî fericiți... duși aiurea pe malul unei Mări... El lucrează la un tabloû; ea, cu fie-care sărutare, îi dă și o schinteie de geniu...

O! visuri!...

Fata e singură acasă; părinții sînt duși la țară; slugile aû plecat să se plimbe....

E o zi de sărbătoare; mai nimeni pe stradă....

Il zărește..., Vine încet... par'că ar vrea să se întoarcă..... ah! ce timid!... se apropie.... e roșiû... privește în pămînt... îi tremură picioarele....

Ea îl cheamă....

El a auzit, s'a făcut mai roșiû, s'a împiedecat de-o piatră, a trecut înainte....

In urma lui s'a închis cu zgomot o fereastră....

A mai trecut pe-acolo băiatul, — ziceți'i dobitocul!—dar nimeni nu l'a mai chîemat..

Craiova, 1894.

XII.

O REPRESENTAȚIE

Am fost tot-deauna dureros impresionat cînd întîlnesc pe stradă un biet copil, îmbrăcat zdrențuros, tremurând de frig, tușind și avînd pe obraji culoarea frunzelor de toamnă. Ochiul lui resfrîng priviri sfioase, nehotărîte, searbăde, și une-orî par'că recunoști în aceste priviri o rază de conștiință,—ca și cum micul desmoștenit și-ar înțelege propria sa durere.

Ast-fel de copii n'au copilărie; ei se nasc bătrîni. Imbrăcămintea lor e o poemă întocmită din sdrențe.

Mă gîndesc la mumele acestor copii, cu

ce durere trebuie să-î sărute, văzîndu-î atît de suferinzi...

Mă gîndesc cu cîtă grijă, cu cîtă cum-pătare trebuie să mînînce ei codrul de plîne ce nu ajunge și care la mesele bo-gașilor rămîne risipit, de prisos.

Ei, înțelegînd prea de timpuriu mizeriile traiului, devin simțitori, ca niște sensitive. Și de cîte ori plîng pentru că copilul ve-cinului are o pălărie nouă, sau pentru că tovarășii lor de școală își rîd de cismele lor rupte!... Suferința ne face simțurile mai delicate, mai fine.

Din cînd în cînd, întîlnesc asemenea co-pii eșind de la școală. Par zgomotoși și veseli. Dar dacă îi observi mai adînc, des-coperi că veselia lor are un fond ipocrit, este o notă falsă, este, mai bine zis, eterna mască a săracilor de a-și acoperi umilința și durerea. Aceiași copii, cari la o laltă rîd și sar, cînd rămîn singuri, sînt triști. Ei moștenesc descurajarea și melancolia sărăciei. Ei sînt ca acele flori veștede, cari par înfrăgezite la lumina unei raze. Cînd raza pîere, florile rămîn tot veștede.

Dar nici un copil sărac nu m'a mișcat

mai dureros ca *micul gimnastic*. Are opt ani. E îmbrăcat ca un jongleor de circ, și poartă pe umeri o cutie cu săbii și bile de metal.

Deună-zi seara, intră într'un birt, unde mîncam. Așterne un covor pe scînduri și începe să facă diferite figuri de echilibristică. Nu uitați: are abia opt ani. Și gîndiți-vă puțin: să lupti pentru viață la opt ani!....

Micul gimnastic ia un taler și cerșește din masă în masă un gologan, pentru reprezentăția ce a dat-o. Și observ cu mirare că, de astă dată, spectatoriî sînt mai generoși; fie-care aruncă un gologan. Se vede că toți mîncaseră. Oamenii, după ce mîncă, sînt mai buni, ne spune Alphonse Daudet.

Artistul are talerul plin cu bani. E foarte mulțumit și zîmbește tuturor. Indreptîndu-se să iasă afară, îl urmăresc.

Mama lui îl aștepta la ușa birtului.

Copilul îi varsă banii în mîină, repetîndu-i: «sînt mulți!...»

Și la lumina felinarului după stradă, zăresc ochii mumei uzi de lacrimi. Apoi, a-

plecîndu-se spre micul gimnastic, ea îi învălui gîtul într'un șal de lînă, și se îndreptară către o cărciumă din colțul uliței. Cînd ieșiră, muma avea subt braț o pîine neagră.

București, 1892.

XIII.

C A L V A R U L

De două ori pe zi, orchestra cîntă în aleea principală a pădurei din Solca. Ofticoșii aŭ nevoie și de înhalații sufletești.

Cei cari aŭ început *să spere*, ar dori o muzică mai veselă, și roagă pe șeful orchestrei să le cînte romane sentimentale, unde e vorba despre iubiri eterne.... Cei cari se gîndesc la mormînt, se înduioșează cînd aud *Adio del passato* din *Traviata*. Cînd se cîntă valsuri, femeile devin visătoare, cu ochii umezi și mari.

Nepăsători nu se află.

Dar printre muzicanți, unul pare mai obosit. E bătrîn. Cea mai dulce armonie care i-ar conveni ar fi tăcerea. E, singurul, poate, pentru care viața nu mai are nici o noimă, nici un aspect nou. Gîndurile lui amurgite visează la pacea din cimitire.

Ochii bătrînului nu mai zăresc notele ; une-orî mîna tremură și atunci de pe coardele vioarei scapără acorduri false. Și dacă a fost un artist, aceste acorduri trebuie să-î rănească sufletul.

Cine știe! el poate are micul său trecut de glorie ; izbînzile lui de altă dată, necunoscute de mulțime, dar cu care el își desmiardă, adese-orî, sufletul.

Priviți-l bine : este un artist. Asta se cunoaște dupe pletele sale albe, pîeptănate peste cap ; dupe fruntea sa înaltă, pe care a rămas urme de senin și de reverii ; și, mai ales, dupe felul cum își ține vioara la pîept. Par'că ar fi un tată care își îmbrățișează copilul.

Ah, pentru ce îmbătrînesc artiștii ?

* *
* *

E nevoit să cînte în fie-care zi ; noroc

că pîinea se poate cîștiga și cu note false!

Cu toate astea, pîinea asta trebuie să fie amară!

Bătrînul muzicant face, de două ori pe zi, un drum lung și greu, de la locuința sa pînă la chioșcul destinat orchestrei.

Pentru bietul bătrîn slab, fără puteri, nehrănit îndestulător, drumul acesta e un adevărat drum al Calvarului.

Spre pădure, calea se rîdică; urcușul e nespus de obositor pentru picioarele cari aŭ alergat, prea mult, în goana după pîine...

În multe zile, am privit pe bătrînul muzicant suind dealul, suflînd greu, ca un cal ars de bice, prăpădit de oboseală.

Și mi s'a părut că e un Hristos bătrîn urcînd drumul Calvarului.

Dar pe cînd *cel-lalt* mergea să moară, acesta se ducea, — se cînte!

Solca (Bucovina) 1895.

XIV.

CRENGI USCATE

Mă plimbam prin pădurea din Solca cu poetul X.

Paserile ciripeaă, se goneaă printre ramuri; era cald și lumină; mă simțeam atît de fermecat lîngă poetul meu drag!...

Din cînd în cînd, poetul se oprea, se uita în spațiu într'un chip deosebit de-al celor-lalți oameni. Eraă priviri ce vedeă aceea ce nu putem vedea noi, muritori comuni. El mă făcea să deosebesc toate nuanțele verdelui de pe frunze, — nuanțe închise, vii saă argintate de soare. Une-orî mă întreba: «Auzi tu imensa simfonie a

tăcerii?» — și făcea un gest larg, par'că arăta ceva în depărtare.

Dar cîte-o dată, poetul se oprea din mers; seninul ochilor săi se înora; ghiceam că prin sufletul său treceaŭ nemulțumiri tăinice.

Pe ici, pe colea dam de crengi desfrunzite, uscate; și poetul meŭ se necăjea că aceste *inutilități* stricaŭ estetica pădurei.

Iar din frazele lui de mînie, am înțeles par'că vorbele astea: «frumosul!... arta!... utilul!... sublimul!»

Tot vorbe mari!

Eŭ mă gîndeam: poate că poetul are dreptate, de și nu prea era dumerit.

* * *

Abătîndu-ne pe o cărare mai dosnică, ne-am întîlnit c'o femeie bătrînă și așa de zdrențuroasă! — o adevărată regină a mizeriei.

Culegea crengi uscate.

Atunci m'am gîndit la multe lucruri triste: iarnă... vifor... copii rebegiți de frig... soba rece...

Și am înțeles *utilitatea* bietelor crengi
uscate!

Dar n'am mai stat să i-o lămuresc poe-
tului meu drag, de teamă de-a nu'l trezi
din visurile lui

Solca (Bucovina) 1895.

XV.

UN NEGUSTOR

Mă mutasem într'o stradă dosnică din București. Imi trebuia multă liniște și un orizont mai larg, pentru că eram în ajun de-a începe o lucrare îndelungată. Voiam să scriu un roman.

În ziua mutărei n'am băgat de seamă cine îmi sînt vecinii. Proprietarul îmi spusese: «Casa ți-e împrejmuită de salcîmi.» Credeam că aceștia îmi sînt singurii vecini.

Dar m'am înșelat: peste drum de mine ședea un cioplitor de cosciuguri și de cruci de morminte.

Pe firmă era zugrăvit îngerul Morței,

făcut, pe semne, după ideea negustorului, — foarte gingaș la chip. Ba chiar îi lipsea și coasa cu care seceră sufletele.

Vecinul acesta lugubru nu îmi convenea de loc. În fie-care dimineață, cînd deschideam fereastra, dam cu ochii de sicriile cu capacurile deschise, cari par'că îmi rînjeau.

Negustorul, de obicei, sta în pragul atelierului, fumînd o țigară de foie. Era un om gros, roșiu la față, cu ochii mici, răutăcioși și cercetători.

Măi nici odată nu-l vedem lucrînd; de sigur, prin împrejurimea aceea nu prea mureau oamenii mulți.

* * *

Nu știu prin ce împrejurare am făcut cunoștință cu cioplitorul de cosciuguri. El m-a întrebat :

— Ești bolnav?

— Nu.

— Cu toate astea, arăți a suferi : ești palid și ostenit.

— Pentru că lucrez mult noaptea.

— Ce lucrezi ?

— Scriu.

El a suspinat :

— Ah, d-ta ai de lucru!... eū staū...

De atunci, omul acesta mă observa, îmi repeta adese-orī :

— Din ce în ce devi mai slab, mai galben...

Ridicam din umeri.

* * *

Intr'o zi, vecinul meu lucra la un sicriū. De curiozitate am vrut să știū cine a murit. El mī-a rāspuns :

— Nimeni.

— Apoi, atunci, pentru cine îl faci ?

— Pentru cine s'o nemeri.

Și a rīnjit,—ca și cosciugurile lui.

Dupe cīte-va zile sicriul era gata. Ciudat! sicriul acesta mă atrāgea și mă îngrozea, tot de-o dată.

— Uită-te, ce bine e lucrat, mī-a zis negustorul.

— Da, e bine lucrat.

— Și ce bine e vāpsit! Par'că e de marmoră !

— Da, par'că e de marmoră...

El se uita mereu la mine ; mie nu-mi venea să'mi iaŭ ochii după cosciug. A urmat o tăcere lungă ; pe urmă m'am uitat în ochii negustorului și l-am întrebat.

— Și cu cît vinzi un ast-fel de sicriŭ ?...

— Ieftin...

N'a sfirșit fraza ; dar, trecîndu-î un suris pe buze, i-am ghicit-o :

— Să ne tocmim...

București, 1895.

XVI.

O S T E N I Ț I Î

Vara, după asfințitul soarelui, îi văd trecînd în șir, unii vorbăreți și veseli, alții tăcuți și triști, dar toți mișcîndu-se cu aceeași pași greoi de oboseală. E o armată întregă de bătrîni, tineri, femei și copii,—muncitori în fabrica unui vestit milionar, pe care l'aŭ îmbogățit, în cîțiva ani, norocul și brațele lor.

Priveliștea asta de stradă e pitorească și mă pune pe gînduri.

Unde se reîntorc oamenii aceștia dupe o zi de muncă? În locuințele lor sărăcicioase, în cari, de sigur, un bogat ar înebuni de frig, de urît și de întuneric.

Se zice că, adese-ori, regii cari nu pot să doarmă în palatele lor, pizmuesc somnul adînc și neturburat al osteniților.

Și mi-am închipuit că somnul acesta protector al celor suferinzi și osteniți, trebuie să fie un înger bun,—mai bun ca pîinea!

* * *

Cu toate astea, tot mai de plîns sînt ei de cît regii...

Fiind-că mă întreb: Cum se poate să-ți mărginești o viață întreagă între a munci, a fi obosit vecinic și a dormi?!...

Ce vieți, —ce poeme mari de suferință și de resignare!

Noi credem că pentru acești bieți oameni simpli nu sînt făcute plăcerile senine ale vieții: arta, știința, iubirea. Noi recunoaștem mulțimei numai instincte, și-î tăgăduim imaginație, sensibilitate și inteligență.

Meschină și falsă mi se pare psihologia asta....

Mai bine am putea zice că nu-î cunoaștem, pentru că trăim așa departe de ei!

Eu i-am observat și i-am văzut de aproape: mulți dintre dînșii aū sufletul plin

de poezie. Dacă oboseala le-ar da răgaz, ar putea să cristalizeze și ei momente din viața lor în forme artistice, — și fie-care și-ar trăi romanul său de iubire.

Căci cei mai mulți din acești oameni n'aũ iubit sau n'aũ fost iubiți!...

Intrebați pe poeți și pe romanțieri: toți vă vor spune că n'aũ întâlnit Amorul de cît prin budoare... Ce să caute el în colibe-
bele osteniților? Ar muri, de sigur, de frig, de urît și de întuneric..

* * *

Cîte-o dată i-am văzut dormind pe stradă, avînd, drept căpătiũ, bolovanĩ mari de piatră. Pămîntul nu e un pat moale, dar pentru trupurile lor zdrobite e destul de odihnitor.

Sînt palizi, dorm adînc, nu-ĩ turburã nici unul din visurile deșertãciunilor omenești; poate numai icoana morței o fi trecînd prin somnul lor, cu adierea aripelor ei, în semn de pace și etern repaos....

Și am văzut și bogați, trecînd pe lîngã dînșii, sãtuĩ și odihniți, privindu-ĩ cu dispreț sau cu urã, șoptind cu rãutate: «Leneșii!»

Sfârșitul Poemei

SFÎRȘITUL POEMEÎ

Dinu Roteanu s'a reîntors în orășelul său natal; Bucureștiul l-a desgustat și l-a obosit. Iată-l din nou instalat în camera lui, simplu dar cu gust mobilată, liniștit și singur, ca un om care se odihnește pe malul unei ape, din ale cărei vultori abia a scăpat.

Intre trei-zeci și trei-zeci și cinci de ani, Dinu Roteanu e sigur că va putea să-și prelungească împărăția tinereței, chiar peste hotarele ei firești. Vremea par'că nu l-a atins, l-a lăsat tot-deauna acelaș: frumos, puternic și cutezător.

De la părinții săi a moștenit o avere

însemnată, din care el știe să cheltuiască cu cumpătare și nici o dată cu prisos. Peste această avere s'a făcut stăpîn tocmai cînd trebuia să se prezinte la examenul de baccalaureat. Cînd s'a văzut în fața norocului, au părăsit ideea de-a urma studiile mai departe. Intre a învăța și a petrece, a ales înțelepciunea din urmă.

Rămas singur, prima pornire a inimei lui a fost să se retragă la țară și să trăiască cît-va timp cu o femeie frumoasă, găsită la întîmplare, care l-ar iubi. Intr'o seară, ducîndu-se la un teatru de varietăți, a făcut cunoștință cu o frumoasă daneză, rătăcită de ani întregi prin țara noastră. Era o biată pasere pribeagă, vecinic urmărită de presimțirea tristă că va fi poate ursită să moară în mizerie, sub un cer străin.

Dinu Roteanu a ghicit că în această femeie lîncezea un suflet delicat, dătător de mult farmec, care n'aștepta de cît să fie înțeles și iubit, pentru a reveni la iluzii, la viață. Din puține cuvinte, s'a înțeles amîndoi să plece la țară.

Ema, frumoasa daneză, i-a spus în seara aceea: «Voiu ști să te fac fericit!»

Patru ani aŭ trăit amîndoi la țară, fericiți și singuratici. Iubirea lor era o poemă; par'că mai mult o visaŭ de cît o trăiaŭ, atît era de senină în mijlocul naturei, departe de lume.

Dar într'o zi, Dinu Roteanu s'a hotărît să se despartă de această femeie, să-și potrivească într'un fel viața și să se însoare.

Cînd Ema a auzit hotărîrea lui, a început să plîngă. Glasul ei s'a făcut umilit și rugător:

— De ce mă gonești? Unde vrei să mă duc? Unde voiŭ putea să trăiesc fără tine?...

El i-a răspuns:

— Tot unde ai mai trăit și înainte..... Înțelegeți bine, eu trebuie să mă gîndesc la viitorul meu.... Cît timp am trăit împreună, cred că nu ți-am dat nici un prilej să te plîngi de mine. Acum trebuie să ne despărțim tot ca prietenî.

Ema a plîns mereŭ. Ea se gîndea: Tocmai acum, cînd începusem să iubesc și să fiŭ onestă, să mă întorc iarăși pe drumurile din trecut....

Dinu Roteanu a voit să-î dăruiască la despărțire o sumă de bani, dar ea n'a pri-

mit nimic. Ea a plecat, de astă dată, în lume, mai nenorocită ca odinioară.

El n'a mai pregetat o clipă și s'a dus în București să se însoare. Avea toată încrederea că va face acolo «o partidă minunată». Avera lui era cunoscută pretutindeni. Un băcan, ale cărui afaceri nu prea mergeau bine de la o vreme, i-a propus să-i dea pe fata lui care învățase muzica, limba engleză și franceză, într'un mare institut din Belgia. Dar fata era urâtă, și Dinu Roteanu nu s'a învoit. Un cunoscut senator, mare proprietar, nu aștepta de cît un cuvînt din partea lui Roteanu, pentru a fi cu desăvîrșire dispus să-i dea pe fata lui, de o frumusețe vestită, admirată chiar de suverani la balurile Curței. Dar Roteanu auzise despre această fată că era o cochetă și o rafinată, care n'aștepta să se mărite de cît pentru a scăpa de sclavia virginității,—și apoi...

Roteanu nu înțilnea de cît «ochi ațintiți asupra averii sale.» Idealul visat, femeia care să-l iubească, să-i fie credincioasă, desprețuind luxul și prejudiciile, nu se vedea, rămînea tot în norii himerelor.... El

mai înțelese că în lumea asta de negustori și de finanțari, amorul era și el preocupat. Se desgustă, și se întoarse în orașul său natal, încredințat că nu se va mai gândi multă vreme sau poate nici o dată la însurătoare.

Intr'o zi își aduse aminte de Ema. Pe unde o fi ea? Cu această femeie fusese fericit. Ce gând nebun îl povățuise să se despartă de dînsa? Trăiaău așa de bine, la țară, printre oamenii muncitori și pacinici, printre arborii mari și liniștiți!... Poate că tocmai femeia aceasta, venită de aiurea, rătăcită mult timp în mizerie, era idealul său.

Dinu Roteanu simți o părere de rău sfișietoare... Se hotărî se regăsească pe Ema și să rămîie la țară cu ea pentru tot-deauna.

Dar unde s'o caute? Era aproape un an de cînd n'o mai văzuse.

Speră s'o reîntîlnească tot la teatrul de varietăți, unde o cunoscuse pentru întia oară. Întrebă de ea și i se spuse că Ema nu se mai arătase pe acolo de ani întregi.

Un prieten informă pe Roteanu că în-

tilnise, acum cît-va timp, o femeie blondă, înaltă, cu ochii mari, albaștri, cu trupul rotund, și pe care o chîema Ema.

— Ea este!... Unde-ai văzut-o? îl înbă Roteanu, exaltat de bucurie.

— In Turnu-Severin, îi răspunse prietenul.

Dinu Roteanu se urcă în tren și plecă spre Turnu-Severin. Cine poate spune monotonia unei călătorii în drumul de fier, mersul încet și enervant al vagoanelor, atunci cînd te duci să întîlnești o fericire?

In sfîrșit, a ajuns.

Intrebă la toate hotelurile, umblă pe toate stradele, căută în dreapta și în stînga, — dar Ema nu se vedea.

Dupe cît-va timp de zadarnică alergare, stăpînul unei *cafenele-concert* îi spuse că erau zece zile de cînd o daneză pe care o chîema Ema, părăsise orașul, îndreptîndu-se spre Viena. De acolo, spunea ea, va căuta să se întoarcă în țara ei.

— Ți-a spus la ce hotel va găzdui în Viena?

— Nu, domnule, răspunse negustorul; apoi adăogă: Cît timp fusese cîntăreață în

localul meu, era vecinic tristă, plîngea mereu și nu voia să petreacă cu nici unul din mușterei mele. Intr'o zi, și-a vîndut un frumos ceasornic de aur, cîte-va inele, și a plecat.

— Spunea că se va mai întoarce? întrebă din nou Roteanu.

— Din potrivă, zicea că în țara noastră a fost foarte nenorocită,

Dinu Roteanu se reîntoase în orășelul său, ca de la un cimitir unde și-ar fi înmormîntat toate iluziile, toată tinerețea.

Amintirea Emei îl neliniștea din zi în zi mai mult; devenise chinuitoare ca o manie. Acum resimțea mai clar tot farmecul acelei femei: poezia sufletului ei iubitor,—un suflet, care trecuse printr'o viață de sărăcie și prostituire, și rămăsese curat, frumos ca marmora.

Un dor nestăpînit, pe care nu'l poate liniști de cît orizonturile largi, depărtările călătoriilor, îl turbura zi și noapte, îl îndemna să plece s'o caute în lumea întrea-gă. Iubirea prefăcuse pe acest om sănătos, bogat și vesel, într'unul din acei eroi, triști și ridicoli, din milioanele de tragedii, cari

se desfășoară, necunoscute, în colțurile obscure ale vieții. Fericirea i se părea un tărîm afundat în ceață, pe care îl pierde din ochi; iar între ea și inima lui se așternea o depărtare ce nu se poate închipui, — depărtarea dintre morți și vii.

Dinu Roteanu își arendă moșia, își vinde proprietățile din oraș, și plecă din țară. Rătăci multă vreme prin țări străine, căutînd-o.

După un an, se întoarse, — îmbătrînit trist, abătut: umbra lui Roteanu de altă dată — și tot singur!

Craiova, 1894.

„Te iubesc!“

«TE IUBESC!»

Feram o ceată de prieteni. Ne plimbam prin pădurea din Solca, vorbind despre femei și iubire. Paul S., ca de obicei, asculta, își fuma țigara și zîmbea din cînd în cînd.

La un moment, îl auzirăm rostind rar și meditativ :

— Femei..... iubire....

Părea că e Hamlet, rătăcind prin cimitirul din Elseneur, și cugetînd la moarte: «A muri.... a dormi,— a dormi saŭ poate a visa?»

Apoi, adăogă :

— Știți să ascultați și să pricepeți, băeți? Azi vroiū să vorbesc eū.

Unul dintre noi a însemnat ziua aceea, cînd vorbea Paul. Iată ce ne-a spus:

— Acum trei ani, mă aflam tot la Solca. Veneam, aproape în fie-care zi, să staū pe covorul de mușchiū, verde și moale, sub un brad. Pînă acolo nu străbătea nici-un zgomot. Arareori, cînd se pornea cîte-un freamăt întins, vîntul risipea notele depărtate ale unui flaut. Atunci știam că în alea cea mare a început să cînte orchestra și lumea s'a adunat să petreacă.

Bradul, de trunchiul căruia îmi rezepam capul, părea a fi bătrîn de tot. Mai mult de jumătate era gol; ramurile-ī se îndesău la vîrf, ca niște brațe rugîndu-se către cer. Era foarte înalt. Mă atrăsese și mi-era drag cum ți-ar fi un moșneag care a văzut, a auzit și știe să povestească multe de-ale vremei.

Stam ore întregi singur. De obiceiū, citeam; alte ori urzeam, așa, pe nemărginitul singurătăței, pinze lungi de gînduri. Une-ori răream goana obositoare a minței, îmi lăsam sufletul să plutească în ză-

rile uitate ale amintirilor. În sfârșit, nu mi se ura.

Nu trecea nimeni pe-acolo, de și era un drum. Eram poate singurul care mă ascundeam în partea aceea sălbatică a pădurei. Visasem o iarnă întreagă să văd soarele de lunie, să plec din oraș și să-mi găsesc un colț de odihnă și de singurătate. În lume nu le poți găsi.

De la un timp, mi-e silă să vorbesc. Noi, oamenii, am prefăcut cuvîntul în cea mai fină și mai meșteșugită viclenie. Vorbele aū căpătat atîtea înțelesuri! Nu mai e nici un cuvînt cinstit, — nici chiar cuvîntul: «cinste».

Și mai bine tac. Cînd simt nevoia, — dulcea și dureroasa nevoie, — de-a spune ceva, — scriu. Vorbele scrise sînt poate mai sincere.

În realitate, nu eram tocmai singur. Se afla în jurul meu o lume de paseri, o lume de cuiburi. Cîte-o dată ascultam și observam lumea aceasta; ciripirile nu erau tot-deauna aceleași: une-orî păreaū înțelegeri, alte-orî certuri, intrigî, discordii... Se petreceaū, poate, și printre aceste drăgă-

lașe ființe, viclenii și mizerii, ca în societatea noastră.

Iar în natura întreagă cîtă nepăsare!....

Ce-î pasă ei că un arbore, întinzîndu-și rădăcina și ramurile, cucerind un spațiu larg către lumină și soare, omoară o sumă de alți mici arbori, cari aū acelaș drept la soare și la lumină? Ce-î pasă ei de geniul care se stinge în mizerie, pentru a face loc mai mult băcanului nesimțitor și stupid? Nu-î este de o potrivă indiferent cugetarea unui creier de savant ca și digestia unui pîntec de negustor?

Cu toate astea, într'un ceas de pace și singurătate uîți și ierți multe. Dacă mă turburaū unele reflecții zadarnice, mă împăcaū altele bune. Ba mă credeam chiar fericit. O iluzie.

Unii oameni fac teorii asupra fericirei. Spre pildă: fericirea este împlinirea dorințelor. Dar cînd s'aū împlinit dorințele s'a sfîrșit totul? Dacă ar fi așa!

Uitați-vă la cei cari și-aū împlinit toate dorințele în viață. Știți ce-aū devenit la urmă? Blazați și cinici. Iată ce-ajung mai tîrziu, — fericii!

Vă încredințez că n'ași vrea să mi se împlinească toate dorințele, ci să-mi rămîie tot-deauna ceva de dorit.

Iubirile cari sfîrșesc repede, sînt o dovadă că femeia a dat totul prea curînd. Femeile nu înțeleg că trebuie să oprească tot-deauna ceva, pe care iubitul să'l dorească vecînic.

Cît dorisem atunci să trăiesc o vară întreagă numai printre arbori! La început, dorința aceasta fusese o nostalgie vagă; mai tîrziu devenise un adevărat chin. Temerea de a-mi vedea dorința sfărîmată îmi umplea orele cu jale. Priveam prin fereastră coperișurile caselor, albe de zăpadă, și mi se părea că iarna n'o să mai plece, că în lume n'are să mai fie vară.

Cînd dorința mi s'a împlinit, am început să visez alte ceruri, alte țări.

Dorințe și iar dorințe,—iată toată viața.

* * *

Intr'o seară, am auzit pași și șoapte. Cine îmi turbura singurătatea?

Doi inși, — o femeie și un bărbat, — se afundău printre arbori. Erau frumoși? urîți? Nu i-am putut vedea.

Dar șoaptele lor veneau pînă la mine :

— Te iubesc!

— Te iubesc!

O, ce vorbă vechie ! De sigur, erau tineri.

Nu m'am uitat spre ei; știam eu ce urmează dupe vorbele astea.

S'aū oprit nu tocmai departe de mine. Șoaptele lor se făceau mai calde, mai dese.

Une-orī par'că erau cîntate; atunci, fără îndoială, vorbea ea.

Aū revenit și în seara următoare. Pe semne nu se sfiu de mine, sau poate nici nu mă vedeaū. Copaciī formaū, în locul acela, un fel de boltă, care semăna cu altarul unui mare templu. Și-apoi, cei ce se iubesc se simt pretutindenī atît de singuri!

Șoaptele lor reîncepeau :

— Te iubesc!

— Te iubesc!

Nu mai mă gîndeam la nimic. Cuvintele acestea îmi străbăteau în auz și în suflet, ca o muzică dulce. Imi aduceam aminte că le șoptisem și eu de multe orī în viață; imi reaminteam glasurile de femeī cari imi

desmierdaseră tinerețea cu aceste cuvinte divine !

Tot înțelesul vieții stă în aceste două vorbe. Ori-ce dorință, dupe ce ai împlinit-o, moare; singura dorință care reînviază veșnic e setea nesățioasă de iubire.

Mă vedeți că nu sînt bătrîn, n'am încă trei-zeci și doi de ani. Dar, de la o vreme, mă simt ostenit și trist. Cînd am auzit însă eternele șoapte ale celor doi iubiți necunoscuți, aŭ tresărit în mine doruri pe cari le credeam stinse. Tot d'auna ne înșelăm asupra noastră; credem că ne-am pierdut toate iluziile, că nu mai sîntem în stare de-a iubi, de-a gusta fericirea; și e destul ca o impresie bună să ne înfloreze simțirea pentru a ne întoarce, din nou, către speranțe, către lumină.

Intr'o seară, cei doi îndrăgostiți aŭ întîrziat mai mult ca de obicei. Se făcuse noapte. În pădure era un întuneric adînc, arborii păreaŭ negri. Numai prin frunzișuri rare picuraŭ licăriri de aur ale stelelor.

De-o dată, în pacea și în farmecul acesta sfînt, glasurile celor doi iubiți, unite ca și gurile, ca și sufletele lor, începură

să cînte o romanță vechie. Cuvintele romanței erau banale, dar după fie-care strofă vorbele : «Te iubesc ! Te iubesc !» reveneauă ca niște nesfîrșite suspine de fericire.

Ce-am simțit în clipele acelea e greu de destăinuit. Cine poate alege, clasă și defini toate nuanțele unei stări sufletești atît de complicate !

În gîndul meu bine-cuvîntam pe cei doi iubiți. Ei îmi făceau și bine și rău. Bine, pentru că îmi deșteptau doruri amuțite de vremuri ; rău, pentru că îmi turburau singurătatea, mă făceau să am groază de ea. Și ei erau singuri, dar cîtă neasămănare între singurătatea lor și-a mea !

Mă gîndeam să reintru în lume ; mî-eram jale de tinerețea pe care o lăsam să treacă atît de trist și de zadarnic ! Și-mi făuream planul unei călătorii îndelungi ; îmi făuream, — nu zîmbiți, — chiar planuri de fericire !

În ajun de-a pleca, am vrut să trec înc'o dată pe lîngă cuibul singuratic unde se ascundeau cei doi iubiți. Doream să-î mai văd, să-î cunosc chiar. Nu le-ași fi făcut plăcere și lor povestindu-le cum

mî-aŭ reînviat inima cu șoaptele lor de iubire ?

Voiam să le spun că mî-aŭ făcut cel mai mare bine; să le mărturisesc recunoștința mea.

I-am revăzut. Dar nu mai erau aceeași; era ea c'un.....altul!

M'am așezat sub bradul meu, pe mușchiul moale și verde. Am stat aproape o oră, aiurit. Mi s'a părut că în mine s'a rupt ceva, căci îmi venea să țip, să plîng. Sau..... par'că se dărîma o lume frumoasă de iluzii; lua forme hidoase de ruine, se prefăcea într'un haos de întuneric. Nu știu cum să vă spun mai lămurit.

Ce este iubirea? Nestatornicie și amăgire? Cu cît-va timp înainte femeia aceasta șoptise altuia dumnezeeștile cuvinte! Cînd fuseseră sincere ?

Pentru ce n'aŭ lăsat oamenii curate doar aceste mari cuvinte ale inimii omenești? Aproape toți le profanăm: și eu, și voi, și alții..... Mî-era scîrbă și de mine și de lumea 'ntreagă.

Ce deosebire e între inimile cari se amăgesc cu vorbele: «Te iubesc!» și între

zarafii de stradă cari se înșeală cu gologanii? Nici una.

Era întâia dată când judecam drept și dureros ce șarlatani de sentimente sîntem noi, oamenii.

În vremea asta, șoaptele răspundea gîndurilor mele rezvrătite; pornea din stușișul singuratic, tot așa de calde, tot așa de dulci:

— Te iubesc!

— Te iubesc!

Ah, ce minciună!

Solca (Bucovina) 1895.

Un om de prisos

UN OM DE PRISOS

Nu știu cum îl cheamă. Cine-va mi l-a arătat într'o zi, pe stradă:

— Uite, ăla e camătarul, bogat și zgîrcit, căruia unul din datornicii săi i-a zis odată: «Tu nu știi să trăești: ești nefolositor și ție și altora. Tu puteai să fii alt-ceva: o piatră, o cărămidă, un lemn.... Ești un om de prisos!» Și vorba s'a prins.

E un om de vr'o patru-zeci de ani, de statură potrivită, puțin schiop, gălbincios la față. Părul capului e rar și bate în galben, ca mătasea porumbului. Mustăți n'are,

e spîn. Cînd zîmbește se vîd două șiruri de dinți lați și negri.

Umblă tot-deauna rău îmbrăcat, aproape zdrențuros.

Iarna poartă un palton vechi, împete- cit pe alocurea, pe care îl păstrează de șapte-spre-zece ani. E un adevărat palton celebru !

Vara e îmbrăcat tot în hainele de iarnă, cu deosebire că leapădă paltonul.

Averea și-a făcut-o împrumutînd pe oa- meniî nevoieași și luîndu-le dobinzi îngro- zitoare. Cînd bieții datornici nu puteau plăti la timp, el îi încurca în procese, le urmărea cu portăreii micile lor proprietăți, pînă cînd îi lăsa pe drumuri.

Acum nu mai împrumută pe nimeni: și-a strîns milionul și trăește singur în mij- locul... *aurului*.

În cîte-va dimineți l-am întîlnit mergînd încet și șchiopătînd, cu o paporniță sub braț, pe drumul către hală. Milionarul n'are pe nimeni să'l ajute; el este propria lui slugă.

L-am urmărit să vîd ce cumpără acest om, cu ce se hrănește el în Iulie, în luna

zarzavaturilor și a fructelor răcoritoare. Ni-
mic, de cât o pîine neagră și o bucată mică
de carne de oaie. Iată ce mănîncă milio-
narul!

Ah, mi s'a făcut milă, mî-a venit să'l
plîng pe bogatul acesta stupid!

Zgîrcenia nu este și ea o nenorocire,—
poate cea mai grozavă dintre nenorociri?

Fie pe stradă, într'o cafenea saü în mul-
țime, tipul acesta se pune în evidență ca
ceva hidos, antipatic. Orî-cine se uită la el
cu ură saü cu batjocoră, chiar fără a'l cu-
noaște.

Mi s'a spus că unii din vechii lui da-
tornici, pe cari i-a nenorocit, îi trimit zil-
nic maldări de scrisori, în cari se află
desemnuri reprezentînd cosciuguri de di-
ferite mărimi. Și m'am gîndit: ce impresie
i-o fi făcînd milionarului corespondența asta
lugubră, avertismentul acesta ironic al Mor-
ței? Cînd se joacă cu mîinile prin oceanul
lui de aur, prin valurile lui de napoleonî,
n'aude, în sonoritatea milionului, un alt
sunet, un sunet a pustiü: sunetul bulgă-
rilor de pămînt căzînd peste capacul si-
criului?

Dar nu vedeți că acest om e un nenorocit, că trebuie să'l compătimim cu lacrimi fierbinți? El n'a simțit, n'a cunoscut nici arta, nici natura, nici femeia, nici plăcerea dumnezească de-a face bine, nici prietenia,—nimic, nimic.

El suferă, credeți-mă, de neînchipuită durere de-a nu ști să trăiască, să fie fericit.

De multe-ori l-am văzut într'o cafenea, stînd singur la o masă, pierdut într'o depărtare întunecoasă și obositoare a gîndurilor. Nu era cugetarea senină a omului mulțumit; ghiceai că omul acesta avea momente lucide, momente de meditațiuni dureroase, cînd se întreba: «De ce nu știu să trăiesc?»

Alte-ori, l-am surprins întorcînd capul și uitîndu-se dupe femeile frumoase. Era în colțul unei strade. O femeie tînără, cu un mers înfiorător de voluptos, trecu repede pe lîngă milionar, lăsînd în urmă-î un parfum fin, ce se agață de nervi și-î chinuește. Milionarul deschise ochii mari,—ochi de fiară care ar voi să s'arunce asupra pradei,—și dilatîndu-și nările, respiră de cîte-va ori nervos. Și vru parc'ă să se

întorcă dupe acea femeie, s'o urmărească s'o ajungă, să'i ceară, în schimbul unui milion, ca să'l facă fericit, să'l îmbete, să'l omoare cu sărutările ei, cu strîngerile ei în brațe, cu toate plăcerile pe cari le poate da o femeie.

Citeam bine hotărîrea aceasta în ochii milionarului, și m'așteptam din clipă în clipă să'l văd punînd-o la cale.

Dar... simțul zgîrceniei se trezi de-o dată, domoli furia poftelor. Milionarul își urmă drumul încet, șchiopătînd, cu capul în jos, ca un om trist care ar merge dupe un drig.

Și o milă mai covîrșitoare mă înduioșă, de-mi venea să m'apropi de tragicul milionar pentru a-l mîngîia, a-i spune că înțeleg ce drame tăcute și îngrozitoare se desfășoară în sufletul său.

N'ași fi știut însă nici odată că bietul milionar, pe lîngă paltonul său clasic, mai avea și o umbrelă de ploie, vrednică de-a fi păstrată într'un muzeu; dacă într'o zi nu l-ași fi întîlnit, însoțind un covoiu funebru. Am presupus că mortul era o rudă a milionarului.

Ploua mărunț și des ; iar din cînd în cînd sufla un vînt de te ridica în sus.

Milionarul se adăpostea sub o umbrelă vechie, cu mînerul rupt, cîrpită pe ici pe colo, avînd aspectul unui poet macabru care nu mîncase. Coloarea-î se deosebea dea paltonului; bătea în roșiu.

Cînd vîntul se pornea mai năpraznic sîrmele umbrelei se îndoiaău în sus și păreaău că vor să iasă, ca niște coaste prin pielea unui om slab.

Dar milionarul își vedea de cale.

Cîte-o dată, ploaia risipită de vînt, îl izbea în față, îl pălmuia : «Dobitocule, dobitocule, zmulge un napoleon din milion și du-te de-ți cumpără o umbrelă nouă, traică și frumoasă!»

Clopotele de la biserică, pe lîngă care trecea convoiul, sunaău monoton și trist, și glasul lor șopteaău ironic în auzul milionarului : «Nebunule, nebunule, întoarce-te, du-te și trăiește! Ca mîine ți-om suna și ție, cînd vei trece pe drumul din urmă către împărăția viermilor!»

Pe semne, a înțeles ceva milionarul din elocința clopotelor; n'a avut curajul să în

soțească pe mort pînă la cimitir. La o răs-pîntie, s'a abătut furiș pe alt drum.

Eū nu-l pierdeam din ochi.

Vîntul devenea tot mai sălbatic, par'că înadins își bătea joc de nemernicia bogatului.

Un birjar, care din întîmplare trecea tocmai atunci pe-acolo, opri caii, adresîndu-se către milionar:

— Boerule, îți rupe vîntul umbrela... Hai, că te duc eū acasă...

— N'am nevoie, răspunse milionarul posomorît. Eū n'am picioare ?

Birjarul trecu înainte; dar cuvîntul lui fu o profeție: vîntul zmulse umbrela milionarului, i-o întoarse pe dos, azvîrlind-o în noroiū.

Bietul milionar tremura, se făcuse galben-vînat de mînie. Își rîdică umbrela din noroiū, o luă sub braț, pornind repede prin ploaie, ca un om bătut și huiduit.

Un cîine, luîndu-l drept cerșetor, începu să-l latre.

Craiova, 1895.

Cuprinsul

CUPRINSUL

	<u>Pagina</u>
<i>Filip</i>	9
<i>Gestul frumos</i>	21
<i>Artă și Artă</i>	29
<i>Rugăciunea</i>	39
<i>Pe terasă</i>	49
<i>Scrisori găsite</i>	63
<i>Contraste de Crăciun</i>	71
<i>Cum s'au despărțit</i>	79
<i>Copiii</i>	89
<i>Femeia care înșeală</i>	99
<i>Paltoane vechi</i>	109
<i>O vizită</i>	117
<i>Arborii</i>	125
<i>Popescu</i>	133
<i>Ore de citire</i>	143
<i>Intîia ninsoare</i>	151

	Pagina
<i>Cuvinte zadarnice</i>	159
<i>Siluetă</i>	167
<i>Pădurea din Solca</i>	177
<i>Un fermecător</i>	189
<i>Fluture</i>	197
<i>Lîngă o cruce</i>	205
<i>Un braț cu lemne</i>	215
<i>Album (poeme în proză)</i>	229
I. <i>Floarea Regelui</i>	231
II. <i>Birjarul din Salzburg</i>	233
III. <i>Danț Macabru</i>	235
IV. <i>Rozele</i>	236
V. <i>Un cuvînt</i>	239
VI. <i>Credincioșii</i>	241
VII. <i>In drumul de fier</i>	243
VIII. <i>Surîsul copilului</i>	245
IX. <i>Un bogat</i>	247
X. <i>Realitatea</i>	249
XI. <i>Timid</i>	252
XII. <i>O reprezentație</i>	256
XIII. <i>Calvarul</i>	260
XIV. <i>Crengi uscate</i>	263
XV. <i>Un negustor</i>	266
XVI. <i>Osteniții</i>	270
<i>Sfirșitul poemei</i>	273
<i>«Te iubesc!»</i>	283
<i>Un om de prisos</i>	295

ERATA.

In loc de :		Să se citească :
pe urmă toata lumea	p. 16 r. 16	pe urmă toată lumea
Filip într'o zi o să ne des-	» 17 » 19	— Filip, într'o zi o să ne
părțim		despărțim.
îmi făcea impresia unui	» 19 » 5	îmi făcea impresia unui
sălbatic blînd!		sălbatic blînd.
Și brațul lui larg și calm	» 26 » 10	Și brațul lui îmi arată, larg
îmi arată		și calm,
Luna se ivea mare și ro-	» 59 » 12	Luna se ivea mare și roșie;
șie; părea că din apă		părea că iese din apă.
nu mă îndoiesc că mă veți	» 104 » 6	nu mă îndoiesc că veți în-
înțelege ce-am să vă spun		țelege ce-am să vă spun.
Spuneți-mi, încă	» 115 » 1	Spuneți-mi încă,
Nu mi s'ar fi urit poate cu	» 208 » 16	Nu ni s'ar fi urit poate cu
aceleași și aceleași pri-		aceleași și aceleași pri-
velişti ale naturii?		velişti ale naturii?
Cei doi prietenii se găseseau	» 220 » 25	Cei doi prietenii se găseau
Și vîntul par'că avea glas,	» 237 » 22	Și vîntul par'că avea glas,
par'că spune:		par'că spunea:
au părăsit ideea	» 276 » 6	a părăsit ideea.

VERIFICAT
2007

INSTITUTUL DE EDITURĂ

RALIAN ȘI IGNAT SAMITCA, CRAIOVA

În aceeași colecție au mai apărut :

- Traian Demetrescu,** *Iubita*, roman inedit . . . Lei 2,—
Dumitru Stăncescu, *Glume și Povești*, cu o scri-
soare de la A. Vlahuță . . . » 2,—
Sofica Nădejde, *Fie-care la rîndul său*,
nuvele » 2,—
Virgiliu N. Cișma, *Din anii tineri*, poezii . . . » 1,50

Din aceste volume s'au tipărit exemplare pe hîrtie velină cu semnătura autografă a autorilor a Lei 3,50, precum și exemplare în legătură specială foarte elegantă pe prețul de Lei 6.

Poezii de Cișman costă broșate în ediția velină numai Lei 2,50, iar legate în legătură originală Lei 5.

Sub presă în aceeași colecție :

- Dumitru Teleor,** *Realiste*, poezii
Z. C. Arbure, *In Exil* cu 4 portrete în text.

Fie care din aceste volume se pot procura și direct de la editori, trimițîndu-se costul în mărci sau mandat postal. Expediția se face franco.

BIBLIOTECA DE POPULARIZARE

PENTRU

Literatură, Știință, Artă.

Traducțiuni române dupe cele mai mari opere ale literaturilor streine.

Fie care volum de 100—130 pagini, conținând o operă completă, precedată de portretul și biografia autorului, costă

numai 30 bani

Volumele apărute :

- No. 1. **Vladimir Korolenko** : — *Nuvele Siberiene*, cu o notiță biografică asupra autorului.
- No. 2. **Björnstjerne Björnson** : — *Nuvele Țerânești și Noi căsătorii*, comedie în 2 acte, precedate de portretul autorului și de un *studiu critic* asupra operei sale de *Georg Brandes*.
- No. 3. **Lew N. Tolstoi** : — *Nuvele și povestiri populare*, precedate de portretul autorului și de un *studiu critic* asupra operei sale de *Georg Brandes*.
- No. 4. **Jan Neruda** : — *Schițe și tablouri*, precedate de portretul autorului și de o notiță biografică.
- No. 5. **J. P. Jacobsen** : — *Șase nuvele*, precedate de portretul autorului și de o notiță biografică.
- No. 6. **H. de Balzac** : — Nuvele.
- No. 7. **Alex. Swientochowski** : — Din viața poporului.
- No. 8. **Guy de Maupassant** : — Pe apă.
- No. 9. **Alex. Pușkin** : — Nuvele alese.
- No. 10. **Georg Brandes** : — Oamenii și serieri, studii critice asupra lui Maupassant, E. Zola, Dostojewski și Gerhard Hauptmann.

Fie care volum în legătură originală, pînă peste tot, foarte elegantă :

numai 60 bani.

Trimițindu-se editorilor prin mandat postal Lei 3,60 se obține **franco** 12 numere consecutive (de la 1—12).

DIN CARTEA CÎNTECELOR

DE

H. H E I N E

poezii traduse de G. D. PENCIOIU

vor apare în cel mai apropiat număr al

Bibliotecei de Popularizare

pe prețul de **30 bani**

cu portretul autorului și un studiu biografico-critic asupra
operilor sale.

În curînd va apare interesantul volum

I N E X I L

de

Z. C. A R B U R E

cu 4 portrete în text.

R E A L I S T E

P O E Z I I

de

DUMITRU TELEOR.

